

Yuhanna

«Yuhanna bayan qilogan hux hawar»
 Əysa Məsihning əyni salahiyyiti — «Hudaning Kalamı»dur

¹ Mukəddəmdə «Kalam» bar idi; Kalam Huda bilən billə idi həm Kalam Huda idi. □ ■ ² U mukəddəmdə Huda bilən billə idi. ■ ³ U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqlanlarning heqbiri uningsiz yaritiloqlan əməs. □ ■ ⁴ Uningda həyatlik bar idi wə xu

□ **1:1 «Mukəddəmdə»** — baxka bir ipadilinixi «həmmidin burun» («aləm yaritilixtin burunla») Kalam (allikaqlan) bar idi».

«**Kalam**» — «söz», xundakla «Hudaning səzi» degən mənida bolup, Əysaning bir namidur; kərsitidoqlan mənisi intayin qongkurdur. «koxumqə söz»imizni kərüng. «**Kalam Huda bilən billə idi...**» — Muxu yərdiki «bilən billə» degən grek tilida yənə «intayin yeqin munasiwəttə», «(Hudaqla) qarap uni səyidoqlan» degən mənininu puritidu. «**həm Kalam Huda idi**» — bu muqlım bayan kalamning Hudalik təbiitini kərsitidu.

■ **1:1** Pənd. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuha. 1:1, 2. ■ **1:2** Yh. 17:5. □ **1:3 «U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqlanlarning heqbiri uningsiz yaritiloqlan əməs»** — bu yərdə kəzdə tutuloqlini Kalam əzi heq yaritiloqlan əməs, bəlki əzəldin Huda bilən billə məwjut ikənlikidur. «Yaritiloqlan» grek tilida, muxu yərdə «barlikqa kəltürölgən» «wujudqa kəltürölgən» degən söz bilən ipadilinidu.

Xuningdək baxka hil ipadilinixi: — «Həmmə nərsə uning wasitisi bilən boldi wə bololan nərsilərdin heq biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Əf. 3:9; Kol. 1:16; İbr. 1:2.

hayatlik insanlarga nur elip keldi. ■ 5 Wə nur karangoʻlulukta parlaydu wə karangoʻluluk bolsa nurni heq besip qūxəligən əməs. ■

6 Bir adəm Hudadin keldi. Uning ismi Yəhya idi. ■ 7 U guwahlik berix üqün, yəni həmmə insan əzi arkilik ixəndürülsun, dəp nuroʻa guwahqi boluxka kəlgənidi. 8 *Yəhyaning* əzi xu nur əməs, bəlkı pəkət xu nuroʻa guwahlik berixkə kəlgənidi.

9 Həkiʻiy nur, yəni pūtkül insanni yorutquqi nur dunyaoʻa keliwatkanidi. ■ 10 U dunyada boləqan wə dunya u arkilik barlikka kəltürülgən bolsimu, lekin dunya uni tonumidi. ■ 11 U əziningkilərgə kəlgən bolsimu, birak uni öz

□ 1:4 «xu hayatlik insanlarga nur elip keldi» — yaki «xu hayatlik insanlarning nuri idi». ■ 1:4 Yh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuha. 1:5; 2:8-11; 5:11.

□ 1:5 «karangoʻluluk bolsa nurni heq besip qūxəligən əməs» — muxu səz ikki bislik səz bolup, yəni «karangoʻluluk bolsa nurni heq qūxəngən əməs» yaki «karangoʻluluk bolsa nurni qəbul qıləqan əməs» degənnimu bildüridu. ■ 1:5 Yh. 3:19.

□ 1:6 «Bir adəm Hudadin keldi» — grek tilida «Bir adəm Hudadin əwətildi».

«Uning ismi Yəhya idi» — Yəhya pəyoʻəmbərnı kərsitidu. «Yəhya» degən isim grek tilida həm ibraniy tilida «Yuhanna» — «Pərwədigarning mehir-xəpkiti» degən mənini bildüridu.

■ 1:6 Mal. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luqa 3:3; 7:27; Yh. 1:33.

□ 1:9 «Həkiʻiy nur, yəni pūtkül insanni yorutquqi nur dunyaoʻa keliwatkanidi» — «keliwatkanidi» degənnı qandak yol bilən qūxəngili bolidu? Bizningqə, bu bir jəryanni kərsitidu — yəni bəlkim awwal Məryəmnıng baliyatkusioʻa pəyda bolup, tuəulup andin Yəhya pəyoʻəmbərnıng əzigə boləqan guwahlikı bilən əzining hizmitikə kirix jəryani arkilik «keliwatatti». Baxka birhil tərjimisi «Bu bolsa dunyaoʻa kelidəqan hərbiʻr insanni yorutidəqan həkiʻiy nurdur». ■ 1:9 Yh. 8:12; 9:5; 12:46.

■ 1:10 Ibr. 1:2; 11:3.

həlki qobul kilmidi. □ 12 Xundaktimu, u özini qobul qilqanlar, yəni öz namioqa etikad qilqanlarning həmmisigə Hudaning pərzənti bolux hokukini ata kildi. ■ 13 Uni qobul qilqan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolidu. □ 14 Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxti wə biz uning xan-xəripigə qariduk; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehir-

□ 1:11 «U öziningkilərgə kəlgən bolsimu, birak uni öz həlki qobul kilmidi» — «öziningkilər» degənlik aləm wə uningda bar bolqan nərsilərninğ həmmisini kərsitidu. Həmmisi Məsihningkidur, qünki Huda aləmning həmmisini u arkilik yaratqanidi, xundakla uning baxkuruxioqa tapxuroqanidi. «**öz həlki**» — Israil həlki, yəni Yəhudiylar həlki, grek tilida «özidikilər» bilən ipadiliniidu. ■ 1:12 Yəx. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pet. 1:4; 1Yuha. 3:1. □ 1:13 «**Uni qobul qilqan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolidu**» — (1) «qandin ... tərəlgən əməs» (grek tilida «qanlardin əməs») — demək, məlum bir milləttin bolqanliqidin əməs. Məsilən, bəzi adəmlər: «Mən Huda alahidə talliqan həlk bolqan Yəhudiylardin (yaki «kahin ailisi» qatarliqlardin) bolqaqqa Hudaning pərzəntimən» dəp hata oylaydu («Ros.» 17:26ni kəring). (2) «ətlərdin ... tərəlgən əməs» — bizningqə bu ibarə insanning öz tirixix-tirmixixlirini kərsitidu. Məsilən kəp adəmlər: «Mən Hudaning Musa pəyoqəmbərgə quxürgən qanunioqa əməl kilixqa tirixip, Hudaning pərzənti bolimən» dəp hata oylaydu. «rimliklarqə»diki «kirix sez»imizdiki «ətlər» toqruluk izahətimizni kəring. (3) «insanning (grek tilida «ərkək insan»ning) haixididin ... tərəlgən əməs» — demək, hərəkəndə bir insan (məyli pəyoqəmbər, məyli kahin məyli jamaəttiki birər ərbab boluxidin kət'iynezər), baxqa bir insanni Hudaning pərzənti qilalmaydu. Uningdin baxqa, heqkim «öz iradisi bilən» özini Hudaning pərzənti qilalmaydu. (4) «Hudadin tərili», yəni «kayta tuqulux» toqruluk 3:1-22-ayətni kəring.

xəpkət wə həkikətkə toloqan birdinbir yeganə Ooqliningkidur. □ ■ ¹⁵ (Yəhya uningqa guwahlik berip: — Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaoqa kelixtin burunla boləqanidi» deginim dəl muxu kixidur! — dəp jar kildi) □ ■ ¹⁶ Qünki həmmimiz uningdiki tolup taxqanlardin iltipət üstigə iltipət alduq. □ ■

¹⁷ Qünki Təwrat kanuni Musa *pəyoqəmbər* arkilik yətküzülgənidi; ləkin mehİR-xəpkət wə

□ **1:14 «Kalam insan boldi»** — «insan» muxu yərdə «ət igisi» yaki «tən» bilən ipadilinidu. **«Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxti»** — grek tilida «Kalam tən (ət) boldi wə arimizda qedir tiktı». «Qedir» degən səz muxu yərdə xübhİsizki, Əysaning insanlarning arisida hazır boluxi Musa pəyoqəmbərnin dəwrində Huda Əzining «mukəddəs qedir»ida turup, Əz həlki arisida hazır boləqinioqa ohxax ikənlikini kərsitidu. **«biz uning xan-xəripigə qariduk; u xan-xərp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehİR-xəpkət wə həkikətkə toloqan birdinbir yeganə ooqliningkidur»** — «Ata» muxu yərdə Huda'Atini kərsitidu, əlwəttə. ■ **1:14** Yəx. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqa 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pet. 1:17.

□ **1:15 «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaoqa kelixtin burunla boləqanid»** — demisəkmü, Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihdin altə ay burun tuoquloqan («Luqa» 1:26-45ni kəring); ləkin Məsih «uning boləqinidin ilgiri boləqan». ■ **1:15** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:26,30. □ **1:16 «həmmimiz uningdiki tolup taxqanliridin iltipət üstigə iltipət alduq»** — mənisi bəlkim «uningdiki tolup taxqan mehİR-xəpkət wə həkikəttin iltipət üstigə iltipət alduq» degənliktur. 17-ayətni kəring. «Iltipət üstigə iltipət» degən ibarə Musaning «Mis.» 33:3də eytqan səzidin elinəqan. ■ **1:16** Kol. 2:10.

həqiqət Əysa Məsih arkilik yetküzüldi. □ ■

¹⁸ Hudani heqkim kərüp bakқан əməs; birak Atining kuqikida turoquqi, yəni birdinbir Ooql Uni ayan kildi. □ ■

Yəhya pəyoqəmbərning guwahliki
Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luqa 3:15-17

¹⁹ Yerusalemdiki Yəhudiylar Yəhyadin «Sən kimsən?» dəp sürüxtə kilixka kahinlar bilən Lawiylarni uning yenioqa əwətkəndə, uning ularoqa jawabən bərgən guwahliki mundaq idi:

□ ■

□ **1:17 «mehir-xəpkət wə həqiqət Əysa Məsih arkilik yetküzüldi»** — «Məsih» bolsa pəyoqəmbərlərnin aldin eytixiqə, Huda tərpidin əwətilgən, haman bir küni kelip mənggü həkümranlik kilidioqan Padixahni wə Kutkuzoquqi-Nijatkarini kərsitidu. «Təbirlər»ni kərünglar.

■ **1:17** Mis. 20:1. □ **1:18 «Atining kuqikida turoquqi, yəni birdinbir Ooql Uni ayan kildi»** — bəzi kona kəqürmilərdə «Atining kuqikida turoquqi, yəni Əzi birdinbir Huda boluquqi Uni ayan kildi» deyilidu. Bu ikki wariyantning əməliyəttə qong pərki yok (1:1-4ni kərüng. «Hudaning Ooqlı»da nemila bolmisun hudalik təbiiti bardur. ■ **1:18** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 11:27; Yh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuh. 4:12. □ **1:19**

«Yerusalemdiki Yəhudiylar» — bəlkim Yəhudiyların aqsakalliri wə mətivərliri kərsitidu. «**Sən kimsən?**» — bu soalning «Sən özüng toqruluk nemə dəysən? Pəyoqəmbərmusən yaki Huda əwətidioqan Məsih-kutkuzoquqimusən» degəndək iqqi mənisi bar idi. Lekin ular uning bərgən jawabioqa ixinixkə təyyar əməs idi. Məsələn, «Mat.» 21:25-27ni kərüng. «**kahinlar bilən Lawiylar**» — «kahinlar» ibadəthanida qurbanlik hizmitini kılquqlar idi; «Lawiylar» («Lawiy» kəbilisidin boluqlar) kahinlaroqa Yardəmqi rolda idi. «Təbirlər»ni kərüng. ■ **1:19** Yh. 5:33.

²⁰ U etirap qilib, heq ikkilənməy: — «Mən Məsih əməsmən» — dəp enik etirap kildi. □ ■

²¹ Ular uningdin:

— Undaқта özüng kim bolisən? Ilyas pəyoqəmbərmusən? — dəp soridi.

— Yaq, mən u əməsmən, — dedi u.

— Əmisə, sən həlikə pəyoqəmbərmusən? — dəp soridi ular.

U yənə: — Yaq! — dedi. □

²² Xunga ular uningdin:

— Undaқта, sən zadi kim bolisən? Bizni əwətkənlərgə jawab beriximiz üqün, *bizgə eytkin*, özüng toqruluk nemə dəysən? — dəp soridi.

²³ Yəhya mundaқ jawab bərdi:

— Yəxaya pəyoqəmbər burun eytkandək, qəldə «Rəbning yolini tüz qilinglar» dəp towlaydioqan awazdurmən! □ ■

□ **1:20** «U etirap qilib, heq ikkilənməy... dəp enik etirap kildi» — «heq ikkilənməy» grek tilida «inkar qilmay» degən səz bilən ipadiliniđu. ■ **1:20** Yh. 3:28; Ros. 13:25. □ **1:21** «sən həlikə pəyoqəmbərmusən?» — bu soal Musa pəyoqəmbər aldin'ala eytkən, əzining ornini basidioqan, xundaқla əzidin yukiri turəqan pəyoqəmbərni kərsitidu («Қan.» 18:15-22). Əməliyəттə bolsa, Musaning «xu pəyoqəmbər» toqruluk bəxariti Məsihning əzidə əməlgə axuruldi. □ **1:23**

«Yəxaya pəyoqəmbər burun eytkandək, qəldə «Rəbning yolini tüz qilinglar» dəp towlaydioqan awazdurmən!» — Yəxaya əz kitabidiki 40:3-ayəттə bayan qiloqan «Pərwərdigarning yoli» yaki «Rəbning yoli» bolsa, Qutқuzuquqi-Məsihning yolini kərsitidu. Demək, Yəhyaning hizmiti Rəb Əysa üqün towa qilidioqan həlkni təyyarlaxtin ibarət idi. U həтта kəmtərlik bilən əzi toqruluk «Mən pəyoqəmbər» deməydu, «Mən nəhayiti bir awazmən, halas» dəydu. ■ **1:23** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luқа 3:4.

24-25 Əmdi *Yerusalem*din əwətilgənlər Pərisiylərdin idi. Ular yənə Yəhyadin:

— Sən ya Məsih, ya Ilyas yaki həliki pəyoqəmbər bolmisang, nemə dəp kixilərnı suqə qəmüldürisən? — dəp soridi. □ ■

26 Yəhya ularqə mundaq dəp jawab bərdi:

— Mən kixilərnı suqıla qəmüldürimən, ləkin aranglarda turoquci silər tonumioqan birsi bar;

■ 27 u məndin keyin kəlgüci bolup, mən hətta uning kəxining boqquqini yexixkimu layik əməsmən!

28 Bu iqlar İordan dəryasining xərkiy kətidiki Bəyt-Aniya yezisida, yəni Yəhya pəyoqəmbər kixilərnı *suqə* qəmüldürüwatkan yərdə yüz bərgənidi.

Hudaning qozisi

□ 1:24-25 «*Yerusalem*din əwətilgənlər Pərisiylərdin idi» — «Pərisiylər» Yəhudiylar dinioqə təwə bolqan, Təwrat tüzümlirigə kattik riayə qilixkə tirixidioqan məzhəptiki kixilər. «**nemə dəp kixilərnı suqə qəmüldürisən?**» — Yəhudiylar həlqining arisidiki «Rabbilar» (ustazlar) heli burun mundaq bir adət bekitkənki, əgər baxkə millətlər («yat əllər»)din bolqanlar «Təwrat-Zəbur etiqadi»ni qəbul qilay desə, awwal hətnə qilinixi, andin birhil «suqə qəmüldürüx» qəbul qilixi kərək idi. Ləkin hazır «suqə qəmüldürüx» qəbul qilixi kərək bolqanlar butpərəs «yat əllər» əməs, bəlkə əzliri qəbul qilixi kərək! Yəhya pəyoqəmbər yürüzgən «suqə qəmüldürüx» kixilərnı öz gənəhlirioqə bolqan iqlar-towisini, xundakla Qutkuzoquci-Məsihning kəlixigə bolqan etiqadini ipadiləx yoli idi (məsilən, «Mat.» 3:2-12ni kəring). ■ 1:24-25 Qan. 18:18.

■ 1:26 Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqə 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4.

29 Ətisi, Yəhya Əysaning özigə qarap keliwatkanlığını kərüp mundak dedi:

— Mana, pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning qozisi! □ ■ 30 Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla boləqanidi» deginim dəl muxu kixidur! □ 31 Mən burun uni bilmisəmmu, lekin uni Israiləq ayan bolsun dəp, kixilərnı suqə qəmüldürgili kəldim.

32 Yəhya yənə guwahlık berip mundak dedi:

— Mən Rohning pahtək həlitidə asmandin qüxüp, uning üstigə qonəqanlığını kərdüm.

□ ■ 33 Mən əslidə uni bilmigənədim; lekin meni kixilərnı suqə qəmüldürüxkə Əwətküqi manga: «Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə qonəqanlığını kərsəng, u kixilərnı Mukəddəs

□ 1:29 «**pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan...**» — grek tilida «pütkül dunyaning gunahını elip taxlaydioqan ...». «**pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning qozisi!**» — Təwrattiki qurbanlıqlar Məsih bilən ahirlixidu, qünki u əng ahırkı «qurbanlık qoza»dur. Bu toqruluk «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yəx.» 53:7 wə Təwrattiki baxka yərlərdə bexarət berilgən. ■ 1:29 Yəx. 53:5, 7; Yh. 1:36. □ 1:30 «**Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla boləqanidi**» — demisəkmü, Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihdin altə ay burun tuquloqan («Luqa» 1:26-45ni kərüng); lekin Məsih «uning boləqinidin ilgiri boləqan». □ 1:32 «**Mən Rohning pahtək həlitidə asmandin qüxüp, uning üstigə qonəqanlığını kərdüm**» — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohi. ■ 1:32 Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22.

Rohka qomüldürgüqi bolidu!» degənidi. □

³⁴ Mən dərwekə xu ixni kerdüm, xunga uning həqiqətən Hudaning Oqlı ikənlikigə guwahlık bərdim!□

Əysanın dəsləpki muhlisliri

³⁵ Ətisi, Yəhya ikki muhlisi bilən yənə xu yərdə turatti. ³⁶ U u yərdin mengip ketiwatқан Əysani kərüp:

— Kəranglar! Hudaning kəzisi! — dedi.■

³⁷ Uning bu sözini angliqan ikki muhlis Əysanın kəynidin mengixti. ³⁸ Əysa kəynigə burulup, ularning əgixip keliwatқinini kərüp ulardin:

— Nemə izdəysilər? — dəp soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibraniyqə söz bolup*, «ustaz» degən mənidə), kəyərdə turisən? — dedi.

□ **1:33 meni kixilərnı suqə qomüldürüxkə Əwətküqi** — «Yəhyani suqə qomüldürüxkə Əwətküqi» — Hudadur. **«Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə qonqanlıqini kərsəng,...»** — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohı. **«Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə qonqanlıqini kərsəng, u kixilərnı Mukəddəs Rohka qomüldürüqı bolidu!»** — Yəhyaning muxu guwahlıqı Məsihnı kərstidu; qünki Məsih Mukəddəs Rohını təküxi bilən nijat elip kelidıqan «yengi əhdə»ni tüzgüqidur («Yər.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Yəx.» 32:15-20 wə baxqılar). □ **1:34 «Hudaning Oqlı»** — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balılıq munasiwətnı əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətnı bildüridu. «Təbirlər»nımu kərüng. «Hudaning Oqlı» bəzi kəna kəqürülmilərdə «Hudaning tallıqini» deyilidu. ■ **1:36** Yəx. 53:7; Yh. 1:29; Ros. 8:32

39 — Berip körümlar, — dedi u. Xuning bilən, ular berip uning kəyərdə turidioqlanliqlini kərđi wə u küni uning bilən billə turđi (bu waqlit xu künninq oninqi saiti idi).□

40 Yəhya pəyoəmbərninq yukiriki səzini anglap, Əysaninq kəynidin mangoqlan ikkiylənninq biri Simon Petrusninq inisi Andriyas idi. 41 Andriyas awwal əz akisi Simonni tepip, uninqoqla:

— Biz «Məsih»ni taptuql! — dedi («Məsih» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «Hristos» dəp tərjimə qlinidu) □ 42 wə akisini Əysaninq aldioqla elip bardı. Əysa uninqoqla qarap:

Sən Yunusninq oqlı Simon; buninqdin keyin «Kifas» dəp atilisən, — dedi (mənsi «tax»tur).□ ■

Filip wə Nataniyalninq qaqirtilixi

43 Ətisi, Əysa Galiliyə əlkisigə yol almakqi idi. U Filipni tepip, uninqoqla:

□ 1:39 «oninqi saət» — Yuhanna bayanida «Rim waqliti»ni ixlitidu (buninqoqla ispat bar). Xunga bu waqlit ətigən saət on bolsa kerək. □ 1:41 ««Məsih» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «hristos» dəp tərjimə qlinidu» — «Hristos»

dərwəqə grek tilida «məsih qlinoqlan», «may sürülgən» degən mənida. Keyin, dunyawı etiqadqi jamaətninq bəzliri Əysani «Əysa Məsih», baxqa bəziliri (grek tilidiki tələppuzoqla əgixip) «Yəysus Hristos» dəydu. Yəhudıy etiqadiqlar: «Yəxua Mexiyah» dəydu. □ 1:42 «Sən Yunusninq oqlı Simon» — «Yunus»

grek tilida «Yonah». Bəzi kona kəqürmilərdə «Yuhanna» xəklidə kərülıdu. «keyin «Kifas» dəp atilisən» — «Kifas» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «Petrus» dəp tərjimə qlinidu; ləkin «Kifas» ibraniy tilida hər türlük taxni bildürıdu, «Petros» grek tilida hərhil kiqlık taxni bildürıdu. ■ 1:42 Mat. 16:18.

— Manga əgixip mang! — dedi ⁴⁴ (Filip Bəyt-Saidalik bolup, Andriyas bilən Petrusning yurt-dixi idi). ■ ⁴⁵ Filip Nataniyəlni tepip, uningoqa: — Musa pəyoqəmbər Təwratta wə baxka pəyoqəmbərlərmu *yazmilirida* bexarət kılıp yazoqan zatni taptuq. U bolsa Yüsüpning oqli Nasarətlük Əysa ikən! — dedi. □ ■

⁴⁶ Birak Nataniyəl:

— Nasarət degən jaydin yaxhi birnemə qıqamdu?! — dedi.

Kelip körüp bak! — dedi Filip.

⁴⁷ Əysa Nataniyəlning əzining aldioqa keliwatkanlikini körüp, u toqruluk:

— Mana, iqidə kılqə hiylə-mikrisi yok həkikiy bir Israillik! — dedi.

⁴⁸ Nataniyəl: — Meni kəyerimdin bilding? — dəp soridi.

Əysa uningoqa jawab berip: — Filip seni qakirixtin awwal, sening ənjür dərihining tüwidə olturoqanlikingni kərgənidim, — dedi.

⁴⁹ Nataniyəl jawabən: — Ustaz, sən Hudaning Oqli, Israilning Padixahisən! — dedi. □

⁵⁰ Əysa uningoqa jawabən:

— Seni ənjür dərihining tüwidə kərgənlikimni eytkanlikim üqün ixiniwatamsən? Buningdinmu qong ixlarni kərisən! — dedi ⁵¹ wə yənə:

■ **1:44** Yh. 12:21. □ **1:45** «Filip Nataniyəlni tepip,...» — «Nataniyəl» Injildiki baxka bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning oqli) dəp elinidu. ■ **1:45** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; Dan. 9:24; Zək. 6:12; 9:9. □ **1:49** «Ustaz» — grek tilida «rabbi».

— Bərhək, bərhək silərgə eytip qoyayki, silər asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining İnsan'ooqlining üstidin qikip-quxüp yüridioqanlığını kərisilər! — dedi. □ ■

2

Kana yezisidiki toy ziyapiti

¹ Üqinqi küni, Galiliyədiki Kana yezisida bir toy boldi. Əysaning anisi *Məryəm* u yərdə idi

² həm Əysa wə uning muhlisirimu toyqa təklip kılinoqanidi.

³ Toyda xarab tügəp qaloqanda, Əysaning anisi uningqa:

□ **1:51 «İnsan'ooqli»** — Muxəddəs yazmilarda (Təwratta) «İnsan'ooqli» degən ibarə aldın eytiloqan, dunyani kutkuzuzka kelidioqan «Məsih»ni kərsətkənidi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). Təwrat-Zəbur boyiqə, bu Əwətilgüqining Hudaning küq-qudriti wə xan-xəripi bilən ərxin quxüp, pütkül insanlarni mənggü baxkuridioqanlığı aldın eytiloqan. Uningdin muhimi, bizningqə, Əysa Məsihning bu namni əzi həqqidə kəp ixlitixi əzining toluk insan ikənlikini, insaniyət bilən bir ikənlikini təkitləx üqün idi. Qünki ərx tərripidin eytkanda ajayıb ix xuki, gərqə u əzəldin «Hudaning Ooqli» boləqan bolsimu, u hazır yənə «insanning ooqli»mu idi. «Təbirlər»ni kərüng. **«silər asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining İnsan'ooqlining üstidin qikip-quxüp yüridioqanlığını kərisilər!»** — muxu yərdə bizningqə Məsih «Yar.» 28:12ni kəzdə tutidu. Həzriti Yakup alamətlik bir quxni kərgən. Qüxtə u yər üstidə turup asmanə yetidioqan bir pələmpəyni kərgən, pərixtilər uning üstidin «qikip-quxüp turatti». Demək, Əysa Məsih əzi dəl xu «asmanə yetidioqan pələmpəy»dur. ■ **1:51** Yar. 28:12.

— Ularning xarabliri tügəp qaptu, — dedi.□

⁴ Əysa uningqa: — Hanim, mening sən bilən nemə karim? Mening waqti-saitim tehi kəlmidi, — dedi.□

⁵ Anisi qakarlarqa:

— U silərgə nemə kil desə, xuni qilinglar, — dedi.

⁶ Əmdi xu yərdə Yəhudiylarning taħarət aditi boyiqə ixlitilidiqan, hər birigə ikki-üq tungdin su siqidiqan altə tax küp qoyuloqanidi.□

⁷ Əysa qakarlarqa:

— Küplərgə su toldurunglar, — dedi.

□ **2:3 «Ularning xarabliri tügəp qaptu»** — muxundaq ix toy igisini qongkur hijalətkə koyupla qalmay, gahi əhwallarda qiz tərəptikilər yigit tərəptikilərnin üstidin dəwa qilixi mumkin idi. □ **2:4 «Hanim, mening sən bilən nemə karim?»** — Məsihning bu səzi bizni həyran qalduruxi mumkin. Nemixka Əysa öz anisioqa xundaq gəp qilidu? Məryəm öz oqlining Məsih ikənlikini bilətti. Ləkin u bəlkim: «Bu mening oqlum, mən uning anisi, qoqum mening təlipimni orunlixı kerək» dəp oylıxı mumkin idi. Ləkin Hudaning padixahlıqı iqidə bizning Hudaning məlum adimi bilən boləqan birər «jismaniy munasiwət»ning həqkandə inawiti yəqtur; pəkət Hudaning Məsihdə boləqan məhri-xəpkitigə iman-ixənq baqlisəq, andin uningdin birər nərsə tələp qilixkə bolidu. Məryəmning hapa bolmaslıqı wə 5-ayəttiki imanlıq səzlərnı eytixı uning bu muhım nuqtini obdan qūxinip yətkənlikini ispatlaydu. **«Mening waqti-saitim tehi kəlmidi»** — «mening waqti-saitim» degən ibarə adəttə Məsihning ələmi, tirilixı wə asmanəqə kətürüluxini kərsitidu. Kəzdə tutuləqini Əysaning bu ixlar arqilıq «uluqlanduruluxı»dur — 12:23, 27, 28, 31ni kərunq. Xunga muxu yərdə bəlkim «mən axkarə qilinidiqan waqit tehi kəlmidi» degəndəq mənıdə boluxı mumkin. «Yuh.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni kərunq. □ **2:6 «ikki-üq tung»** — grek tilida «ikki-üq «metret»». Hər bir küpkə 80-100 litr su siqıdu, jəmiy 480-720 litr su bar idi.

Ular küplərni aotzioiqə tolduruxti. ⁸ Andin u ularoqa yənə:

— Əmdi buningdin usup toy baxkuroquqioqa beringlar, — dedi.

Ular uni apirip bərđi.

⁹ Toy baxkuroquqi xarabka aylanduruloqan sudin tetip kərgəndə (u uning kəyərdin kəltürülgənlikini bilmidi, əmma buni su toxuqan qakarlar bilətti) toy baxkuroquqi toyi boluwatkan yigitni qakirip, ¹⁰ uningqa:

— Hər bir *toy kiloquqi* yahxi xarabni toyning bexida kuyidu, andin mehmanlar kanoquqə iqkəndin keyin, naqirini kuyidu. Əjəba, sən yahxi xarabni muxu qaołkiqə saklapsən! — dedi.

¹¹ Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəsəpkisi bolup, Galiliyənin Kana yezisida kərsitilgənidi. Buning bilən u özining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningqa etikađ kildi. □ ¹² Bu ixtin keyin u, anisi, iniliri wə muhlisliri bilən Kəpərnahum xəhərigə quxüp, u yərdə birnəqqə kün turdi.

□ **2:11 «Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəsəpkisi bolup,...»** — «Yuhanna»da alahidə hatiriləngən «məjizilik alamət» yaki «məjizilik bəlgə»lər jəmiy yəttə bolup, hər biri Əysa Məsihnin həkikiy salahiyyitidin bir tərini kərsitidiqan məjizidur. **«Buning bilən u özining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningqa etikađ kildi»** — «uning muhlisliri uningqa etikađ kildi» deyilgini bilən, keyinki nuroqun ixlər muhlislərnin bu etikađinin muqim əməs, bəlki intayin nazuk ikənlikini ispatlaydu, əlwəttə.

Soda-setik qilouqilarning ibadathanidin qoqlinixi

Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luqa 19:45-46

¹³ Yəhudiylarning «ötüp ketix heyti»qa yekın qaloqanda, Əysa Yerusalemoqa bardı. □ ¹⁴ U ibadəthana *hoylilirida* kala, koy wə kəptər-pahtək satquqilarnı həm u yərdə olturoqan pul tegixküqilərnı kərdı. □ ■ ¹⁵ U tanidin qamqa yasap, ularning həmmisini koy-kaliliri bilən qoxup ibadəthanidin həydəp qıqardı. Pul tegixküqilərnıng pullirini qeqip, xirəlrini örüwətti ¹⁶ wə pahtək-kəptər satquqilaroqa:

— Bu nərsilərnı bu yərdin elip ketix! Atamning öyini soda-setik öyi qilixiwalma! — dedi.□

¹⁷ Buni kərgən muhlisliri *Zəburda* mundak pütülginini esigə elixti:

□ **2:13 «ötüp ketix heyti»** — («pasha» heyti) — bu Yəhudiylarning Musa pəyoqəmbərnıng yetəklıxi arqılık özlirining Misirdiki qulluq həyatidin kutuloqan künini hatiriləx heyti bolup, əyni wəqıttə Yəhudi yərlərnıng həmmisi Yerusalemoqa berip, ibadəthanida qurbanlıqlirini soyup, heytnı xu yərdə ötküzüxi kerək idi. «Mis.» 12-babnı kərüng. □ **2:14 «ibadəthana»** — pəkət Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthanini kərsitidu. Bu ibadəthanini Sulayman padıxah birinqi bolup miladiyədin ilgiriki 950-yili quroqanidi; andin Yəhudiylar Pars imperiyəsi təripidin sürgün boluxidin kaytip kəlgəndə, yəni miladiyədin ilgiriki 520-yili kayta quroqanidi. Bu ibadəthanini Hərod padıxah burunqıdinmu həywətlık qilip qurup qıqqanidi. Hudaning əmri boyiqə, pəkət Yerusalemdiki bu ibadəthanidila qurbanlık qilixqə bolatti. **«kala, koy wə kəptər-pahtək»** — bularnı qurbanlıqlar üqün satatti. ■ **2:14** Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. □ **2:16 «Atamning öyini soda-setik öyi qilixiwalma!»** — «Zək.» 14:20-21ni kərüng.

«Sening *mukəddəs* öyünggə boləqan otluq muhəbbitim özümni quloıwaldi!». □ ■

18 Xuning bilən Yəhudiylar u ixlarəqə inkas bildürüp uningdin:

— Bundaq ixlarni qiloqanikənsən, qeni, bizgə nemə mejjizilik alamətni kərsitip berisən?! — dəp soridi. ■

19 Əysa ularəqə jawab berip:

— Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qikimən, — dedi. □ ■

20 Xuning bilən bu Yəhudiylar yənə uningəqə:

— Bu ibadəthanini yasawatqili həziroqıqə kırık altə yil boləqan tursa, sən uni qandaksigə üq kündila kurup qıqalaysən?! — dedi.

21 Həlbuki, uning «ibadəthana» degini uning öz tenini kərsətkənidi. 22 Xunga, u ölümdin tirilgəndin keyin, muhlisliri uning bu deginini esigə aldi wə xundakla mukəddəs yazmılardiki bu həqtiki bexarətkə həmdə Əysaning eytkan səzigə ixəndi. ■

23 Ətöp ketix həytida, nuroqun kixilər uning Yerusalemda kərsətkən mejjizilik alamətlərni

□ 2:17 «sening mukəddəs öyünggə boləqan otluq muhəbbitim özümni quloıwaldi!» — «Zəb.» 69:9ni kəring.

■ 2:17 Zəb. 69:9 ■ 2:18 Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yh. 6:30. □ 2:19 «Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qikimən» — Əysa eytkan bu alamət u keyin eytkan «Yunus pəyoqəmbərdə kərülgən alamət-karamət»kə ohxax bolup, ezining ölümi wə tirilixini kərsitidu (məsilən, «Mat.» 12:39ni kəring).

■ 2:19 Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29.

■ 2:22 Luqa 24:8.

kergən bolup, uning namioqa etikaḁ kılıxti. ²⁴ Lekin Əysa pütkül insanlarning *kəlbining* qandaḁ ikənlikini bilgəqkə, özini ularoqa tapxurmaytti. □ ²⁵ İnsan toqruluk heqkimning uningoqa guwahlik berixining hajiti yoḁ idi; qünki u insanlarning qəlbida nemə bar ikənlikini əzi bilətti.■

3

Qaytidin təriliḁ

¹ Yəhudiylar *kengəxmisiḁ* Pərisiylərdin boləḁan Nikodim isimlik bir yolbaḁqisi bar idi.

² Bu adəm bir keḁisi Əysaḁing aldioḁa kelip:
— Ustaz, sening Hudadin kəlgən təlim bərgüqi ikənlikingni bilimiz. Qünki Huda uning bilən billə bolmisa, heqkimning sən kərsətkən bu meḁizilik alamətlərnə kərsitixi kət'iy mumkin əməs, — dedi.□ ■

³ Əysa uningoqa jawabən:

□ **2:24 «Lekin Əysa pütkül insanlarning kəlbining qandaḁ ikənlikini bilgəqkə, özini ularoqa tapxurmaytti»** — bu bayandin «hux həwər»diki ahirki məḁsətnə kərgili bolidu. Əysa Məsiḁ insanlaroqa bəht-bərikət əməs, bəlki **əzini** ata kılıxni yaki «tapxurux»ni halaydu. Lekin insan əzi tüptin əzgərtilmisə, tehi kona gunahiy təbiəttə bolsa, «əzini tapxurux» kət'iy mumkin bolmaytti. Hər bir insan roḁta «qayta tuḁuluxi» kerək — bu 3-babning qong temisidur. ■ **2:25** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 103:14; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Yḁ. 6:64.

□ **3:2 «Ustaz»** — İbraniy tilida «Rabbi», «ustaz» degən mənida.

■ **3:2** Yḁ. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38.

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, heqkim yukiridin tuqulmioiqə, Hudaning padixahlikini kərəlməs! — dedi.□

⁴ Nikodim:

— Adəm kəriqinida kandaqmu kaytidin tuqulsun? Anisining korsikioqa kayta kirip tuquluxi mumkinmu?! — dəp soridi.

⁵ Əysa mundaq jawab bərdi:

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, həm sudin, həm Rohtin tuqulmioiqə, heqkim Hudaning padixahlikioqa kirəlməs!■

⁶ Əttin tuquloqan bolsa əttur; rohtin tuquloqan bolsa rohtur.■ ⁷ Sanga: «Yukiridin tuquluxunglar kərək» deginimgə həyran qalma. ⁸ Xamal halioqan tərəpkə sokidu, sən uning awazini anglaysən, ləkin kəyərdin kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən. Rohtin tuquloqan hər birimu xundaqtur.□

⁹ Nikodim yənə jawabən Əysaqa:

— Bu iqlar kandaqmu mumkin bolar? — dedi.

¹⁰ Əysa uningqa jawabən mundaq dedi:

— «Sən Israilning əlimasi turup, bunimu

□ **3:3 «heqkim yukiridin tuqulmioiqə, Hudaning padixahlikini kərəlməs!»** — «yukiridin» degən söz grek tilida yənə «kaytidin» degənnimu bildüridu wə xübhısizki, muxu yərdə **bu ikki məninı öz iqigə alidu.** ■ **3:5** Tit. 3:5. ■ **3:6** Rim. 8:5. □ **3:8 «Xamal halioqan tərəpkə sokidu, sən uning awazini anglaysən, ləkin kəyərdin kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən. Rohtin tuquloqan hər birimu xundaqtur»** — grek tilida «xamal» wə «roh» birlə söz bilən ipadiliniidu. Əysanın bu ayəttiki küqlük sözlirini «qoxumqə söz»imizdə bir-birləp xərhləymiz.

bilməmsən? □ 11 Bərḥək, bərḥək, mən sanga xuni eytip qoyayki, biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər. □ ■ 12 Silərgə zemindiki ixlarni eytsam ixənmigən yərdə, ərxtiki ixlarni eytsam kəndəkmə ixin-isilər? 13 Əzi ərxtə bolup, ərxtin qüxküqidin, yəni İnsan'oqlidin bəxkə həqkim ərəkə qikmidi. □ ■ 14 Musa qəldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'oqlimu ohxaxla xundək egiz kətürölüxi

□ 3:10 «Sən İsrailning ʔlimasi» — bu səz bəlkim Nikodimning İsrail iqidə səwiyisi əng yūkiri Təwrat ustazi ikənlikini kərsitixi mumkin. □ 3:11 «biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər» — nemixkə Əysa Nikodimə xunqə eəjir tənbiḥ beridu? Uning bu bayanidin ikki muḥim soal qikidu: «biz» kim?, «silər» kim? Bular toərisida «kəxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 3:11 Yḥ. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24. □ 3:13 «Əzi ərxtə bolup, ərxtin qüxküqidin, yəni İnsan'oqlidin bəxkə həqkim ərəkə qikmidi» — bəzi kona kəqürmilərdə «əzi ərxtə bolup» degən səz tepilmaydu. ■ 3:13 Yḥ. 6:62; Əf. 4:9.

kerək. □ ■ 15 Xundak boloqanda, uningoa etikad kiloqlanlarning həmmisi halak bolmay, m ngg l k hayatka erix ləydu». □ ■

16 Q nki Huda dunyadiki insanlarni xu kədər s yiduki,  zining birdinbir yeganə Oqlini pida boluxka b rdi. M ksiti, uningoa etikad kiloqlan h rbirining halak bolmay, m ngg l k hayatka erixixi  q ndur. □ ■ 17 Huda Oqlini dunyadiki insanlarni gunahka bekitix  q n  m s, b lki ularning u arkilik kutkuzuluxi  q n dunyaoqa  w tti. ■ 18 Kimki uningoa etikad kiloquqi bolsa, gunahka bekitilm ydu; lekin etikad kilmi quqi

□ 3:14 «**Musa qold  tuq** yilanni k t rg nd k, Insan'oolimu ohxaxla xundak egiz k t r l xi ker k» — o urm nl r tiloqa elinoqlan bu w k ning t psilatirini «Q l.» 21:4-9d  tapalaydu. Israillar gunah sadir kiloqanda, Huda ularoqa tərbiyə berix  q n arisoqa yilanlarni  w tk n. Yilanlar nuroqlan ad ml rni qakqlan, Musa Hudaning yolyoruki bilən tuqtin bir yilan yasap, uni hasioqa bekitip, hasini egiz k t r p Israilning bargahini aylinip mangqlan. Yilanlarning z hiridin  l y d p qaloqlanlar əgər iman bilən xu tuq yilanoqa qarisa sakayqlan. Bu w k  Əysaning kresttə k t r l xig  bexarət bolidu. Gunahidin  l y deg nl r  ysaoqa iman bilən qarisa ( ysa biz  q n gunahning  zi kilinoqlan, 2Kor.5:21) gunah tin sakaytilidu — demək, m ngg l k hayatka erixidu. ■ 3:14 Q l. 21:9; 2Pad. 18:4; Y . 8:28; 12:32.

□ 3:15 «**xundak boloqanda, uningoa etikad kiloqlanlarning həmmisi halak bolmay, m ngg l k hayatka erix ləydu**» — Bu kimning s zi? Məsihning s zliri bəlkim 15-ayəttə tohtaydu. 16-21-ay tl rni ro-sul Yuhanna Mukəddəs Rohning t rtk -yolyoruki bilən yazqlan, d p ixinimiz. ■ 3:15 Y . 3:15. □ 3:16 «**xu kədər s yiduki,...**» — grek tilida yənə «xu yol bilən s yiduki,...» deg n m ninimu bildüridu. ■ 3:16 Y . 3:36; Luqa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuha. 4:9; 5:10. ■ 3:17 Luqa 9:56; Y . 9:39; 12:47; 1Yuha. 4:14.

bolsa allikaqan gunahqa bekitilgandur; qünki u Hudaning yekkə-yeganə Oqlining namioqa etikad kilmioqan. ■ ¹⁹ Wə gunahqa bekitix səwəbi mana xuki, nur dunyoqa kəlgən bol-simu, insanlar nurni əməs, bəlki karangoqlulukni yaxxi kərđi; qünki ularning əməlliri rəzil idi. ■ ²⁰ Qünki rəzillik kıloquqi hərbi nurni yaman kərüp wə özining kıloqan-ətkənlirining axkara kılınmaslık i üqün nurqa kəlməydu; ²¹ ləkin həkikətni yürgüzgüqi bolsa, əməllirini Hudaqa tayinip kıloqanlık i ayan bolsun dəp, nurqa kəlidu. □ ■

Yəhya pəyoqəmbər yənə guwahlik beridu

²² Bu ixlardin keyin, Əysa muhlisliri bilən Yəhudiya zeminioqa bardı; u u yərdə ular bilən billə turup, kixilərnı qəmüldürdi. ■ ²³ Xu qaoqda Yəhya pəyoqəmbərnu Salim yezisining yenidiki Aynon degən yərdə kixilərnı qəmüldürüwatatti. Qünki u yərning süyi mol idi. Kixilər uning aldioqa kelixip, qəmüldürüxnı qobul kılıxatti ■ ²⁴ (qünki xu qaoqda Yəhya tehi zindanoqa taxlanmıoqanıdı). ■

²⁵ xu waqıtlarda Yəhyaning muhlisliri bir Yəhudiya kixi bilən təharət qaidiliri toqrisida bəs-munazirə kılıxip qaldı. ²⁶ Andin muhlislar Yəhyaning yenioqa kelip:

■ **3:18** Yh. 5:24; 6:40,47; 20:31.

■ **3:19** Yh. 1:5.

□ **3:21** «Hudaqa tayinip kıloqanlık i» — grek tilida «Hudada kıloqanlık i» degən söz bilən ipadiliniđu. ■ **3:21** Əf. 5:8,13.

■ **3:22** Yh. 4:1.

■ **3:23** Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luqa 3:7.

■ **3:24** Mat. 14:3.

— Ustaz, Iordan daryasining u ketida sən bilən birgə bolqan, özüng *təripləp* guwahlik bərgən həlikə kixi mana hazır əzi kixiləni qəmüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yenioqa ketixiwatidu, — dedi. □ ■

²⁷ Yəhya mundak jawab bərdi:

— Əgər uningqa ərxin ata qilinmıqan bolsa, insan heqnərsigə igə bolalmaydu. ²⁸ Mening silərgə: «Mən Məsih əməs, pəkət uning aldida əwətilgənmən» deginimgə özünglər guwahqisilər. ■ ²⁹ Kelingəkni əmrigə aloquqi yigittur; qoldixi yigitning awazini kütidu; qoldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningqa ohxax, məndimu

□ **3:26** «Ustaz» — Grek tilida «rabbi». «... **özüng təripləp guwahlik bərgən həlikə kixi mana hazır əzi kixiləni qəmüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yenioqa ketixiwatidu**» — nemixkə Yəhyaning muhlisliri xu Yəhudi kixi bilən bəs-munazirə qilip (25-ayət) bu soalni tuqduroqan? Yəhya bolsa Təwrat dəwridiki əng ahırkı, xundakla əng uluq pəyoqəmbər hesablinidu. Yəhya xu salahiyyətində Təwrat («kona əhdə»)tiki təharət ixlini tehiqə saklap kəlgənidi. Ləkin Məsih «iqki tazilik»ni təkitləydiqan təlimi bilən «yengi əhdə»ni tonuxturwatqanidi. Xuning bilən xu bəs-munazirədə Yəhyaning təlimliri wə Əysaning təlimliri otturisidiki pərqlər tügixi mumkin idi. Yəhyaning muhlislirining «həlkə «Səndin waz keqip, bu «yengi adəm»ning kexioqa baridu» deyixning məksiti Yəhyaning inawət-abruyini qoqdax idi, əlwəttə. Ləkin Yəhyaning (27-31-ayəttiki) jawabi «Bundak oylap ketixning həjiti yok, əksi qə huxal boluximiz lazim» idi. ■ **3:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:15, 26, 34. ■ **3:28** Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luqa 1:17; 7:27; Yh. 1:20, 21, 23.

hursənlik tolup taxidu. □ 30 Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur.□

31 Üstündin kəlgüqi həmmidin üstündür. Zemindin kəlgüqi zeminəyə təwə bolup zemindiki ixlarni səzləydu. Ərxin kəlgüqi həmmidin üstündür; ■ 32 özining ərxəyə kərgən wə angliqanliri bolsa, u bular toqruqluq guwahlik beridu; biraq heqkim uning guwahlikini qobul qilmaydu. ■ 33 Halbuki, kimki uning guwahlikini qobul qiləyan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini baskan bolidu . □ ■ 34 Qünki Huda əwətini Hudaning səzlirini

□ 3:29 «Kelinqəni əmrigə aloquqi yigittur; koldixi yigitning awazini kütidu; koldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningəyə ohxax, məndimu hursənlik tolup taxidu» — muxu səzlər bilən Yəhya pəyəmbər Əysa Məsihi toy yigitigə ohxitidu wə: Özüm bolsam pəkət toy yigitining koldiximən, halas, dəydu. □ 3:30 «Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur» — Yəhyaning səzliri muxu yərdə tügəydu, 31-36-ayətləni rosul Yuhanna Mukəddəs Rohning türtkə-yolyoruki bilən yazəyan, degən pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayətlərnimu Yəhya pəyəmbərning səzliri, dəp qaraydu. ■ 3:31 Yh. 8:23. ■ 3:32 Yh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuh. 5:10. □ 3:33 «Kimki uning guwahlikini qobul qiləyan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini baskan bolidu» — «Huda hək» degən səzdə kəzdə tutuləqini nemə? Xühhisizki, Hudaning əslidə Kutkuzəyduqi-Məsih əwətimən, dəp bərgən nuroqun wədiliri hazır Əysada toluq əməlgə axurəydu, degənlik bolidu. «Məhürini baskan» — birinqidin, baxqilarəyə «Huda həktur» dəp enik guwahlik beridəydu wə ikkinqidin, Hudaning guwahlikini qobul qiləyduqi öz həyatida xu guwahlikni təstikləyduyan Hudaning Rohning ispatini kəridu, xunga «Huda hək» dəp təhimu küqlük guwahqi bolidu. ■ 3:33 Rim. 3:4.

sözləydu; çünki Huda Rohni *uningoşa* əlqəm bilən kəmləp bərməs. □ ■ 35 Ata Ooqulni səyidu wə həmmə ixlarni uning qolioşa tapx-uroqandur. □ ■ 36 Ooqulşa etikad kiloquqi mənggülik həyatka igidur. Ləkin Ooqulşa itaət kilmioquqi həyatni heq kərməydu, bəlki Hudaning oqəzipi xundakların üstidə turidu.■

4

Əysa bilən Samariyalik ayal

¹ Əmdi Pərisiylərlərin «Əysanın muhlis kəlip qəmüldürgənləri Yəhyanınkidin kəp ikən» dəgən həwərnə angliqinini Rəb ukqəndin keyin■ ² (əməliyəttə Əysa əzi əməs, muhlisləri qəmüldürətti) ³ u Yəhudiyyə əlksidən qikəp yənə Galiliyəgə kətti. ⁴ Əmdi u yol üstidə Samariyə

□ **3:34 «...çünki Huda Rohni uningoşa əlqəm bilən kəmləp bərməs»** — «Roh» — Hudanın Mükəddəs Rohi. Demək, Huda pəyoqəmbərlirigə Öz Rohidin «əlqəm bilən kəmləp» ata kəlioşini bilən, Məsihgə bolsa əlqiməy bərməktə. Bəxka birhil təjimişi: «Huda Rohni əlqəm bilən kəmləp bərməs» — demək, İnjl dəwridə Huda Məsih arkilik Mükəddəs Rohini həmmə etikədqioşa əlqiməy ata kəlidu. ■ **3:34** Əf. 4:7. □ **3:35 «Ata Ooqulni səyidu wə həmmə ixlarni uning qolioşa tapx-uroqandur»** — «Ata» muxu yərdə Hudani kərsitidu; «Ooqul» bolsa — Hudanın Öz Ooqli, əlwəttə. «Yuhanna»da «Ooqul» kəp ixlitilidu; çünki Hudanın Ooqli birdinbirdur. ■ **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Ləkə 10:22; Yh. 5:22; 17:2; İbr. 2:8. ■ **3:36** Yh. 3:36; 6:47; 1Yuhə. 5:10. ■ **4:1** Yh. 3:26.

өлkisidin ötuxi kerək idi.□ ⁵ Xuning bilən u Yakup öz oqlı Yüsüpkə bərgən yərgə yekin bolqan Samariyəning Sihar degən bir xəhorigə kəldi.■ ⁶ Xu yərdə «Yakupning kudukı» bar idi. Əysa səpiridə qarqioinidin kudukning kexioğa kelip olturdi. Bu təhminən altinqi saət idi.□ ⁷⁻⁸ Əysaning muhlisliri yeməklik setiwelix üqün xəhərgə kirip kətkənidi. Xu qaqla, Samariyəlik bir ayal su alqili kəldi. Əysa uningğa:

— Manga iqlili su bərgin, — dedi.

⁹ Ayal uningdin:

— Əzingiz Yəhudiylar tursingiz, məndək Samariyəlik bir ayaldin qandaqlarqə iqlili su tələp kılıp qaldingiz? — dəp soridi (qünki Yəhudiylar Samariyəliklər bilən heqkandaq bardı-kəldi qılmaytti).□ ■

□ **4:4 «u yol üstidə Samariyə ölkisidin ötuxi kerək idi»**

— Yəhudiylar Samariyəliklərə eq bolqaqqa, ular Yəhudiyədin Galiliyəgə mangqanda, Samariyədin əməs, daim İordan dəryasını boylap mangatti. Xunga «Samariyə ölkisidin ötuxi kerək» degən söz muxu yərdə Əysaning bu yol bilən mengixi Hudaning iradəsi ikənlikini bilgənlikini ayan qilidu. ■ **4:5**

Yar. 33:19; 48:22; Yə. 24:32. □ **4:6 «Yakupning kudukı»**

— grek tilida «Yakupning bulıqı». U yər astidiki bulaq bolqaqqa, «kuduk» idi. **«Bu təhminən altinqi saət idi»** — yaki ətigəndə saət altidə yaki qüxtin keyin altinqi saəttə (5:4diki izahatni körüng). □ **4:9 «...qünki Yəhudiylar Samariyəliklər bilən heqkandaq bardı-kəldi qılmaytti»**

— Yəhudiylar Samariyəlikləni kapir dəp, hətta ularning qinə-qaqilirinimu ixlətməytti. Yəhudiylar həlki ən'əniliri boyiqimu «Xu kapirlərğa kərdar boluxqa kət'iy bolmaydu» dəp Samariyəliklərdin heqnemə sorimatti. Uning üstigə Yəhudiylar ərkəklər sirtlarda bolqanda heqqaqan natonux bir ayal bilən (hətta bəzidə tonux ayallar bilənmu) səzləxməytti. 27-ayətni körüng. ■ **4:9** Luqa 9:52, 53; Yh. 8:48.

¹⁰ Əysa uningəja jawabən:

— Əgər sən Hudaning sowqitining nemiliki wə səndin su soriəuqining kim ikənlikini bilsəngidi, undağa sən uningdin tiləytting wə u sanga həyatlik süyini berətti.

¹¹ Ayal uningdin:

— Təksir, su tartkudək həqnərsingiz bolmisa, uning üstigə kuduk qongkur tursa, həyatlik süyini nədin alisiz? ■ ¹² Əjəba, bu kudukni bizgə *miras* qalduroqan atimiz Yakuptin uluqmusiz? Bu kuduktin əzi, oqulliri wə mal-waranlirimu su iqkən — dedi.□

¹³ Əysa uningəja jawabən:

— Bu suni iqkən hərkim yənə ussaydu. ¹⁴ Əmma mən beridioqan suni iqqüqi hərkim mənnggügə ussimaydioqan bolidu wə bəlki mən uningəja beridioqan su uning iqidə uni mənnggülük həyatlikka elip baridioqan, urəup qikidioqan bir bulak bolidu, — dedi.■

¹⁵ Ayal: — Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioqan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioqan bolay! —

■ 4:11 Yər. 2:13. □ 4:12 «Əjəba, bu kudukni bizgə *miras* qalduroqan atimiz Yakuptin uluqmusiz? Bu kuduktin əzi, oqulliri wə mal-waranlirimu su iqkən» — ayalning bu sözining iqi mənisi bəlkim «Kuduk kolap su tepix asan əməs. Pəkət nəhayiti bilimlik adəmlər xundak kılalaydu. Uning üstigə hətta uluq Yakup özimu muxu sudin iqkən, uningdin yaxsi su tapalmioqan. Siz uningdin uluqsiz, Yakup iqkən sudin əwzəl süyüng barmu?!» degənlik bolsa kerək. ■ 4:14 Yh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38.

dedi.□

¹⁶ Əysa:

— Berip eringni bu yergə qakirip kəlgin, — dedi.

¹⁷ — Erim yok, — dəp jawab bərdi ayal.

— Erim yok dəp, rast eytting. ¹⁸ Qünki bəx ərgə təgding wə hazır səndə boləqini sening ering əməs. Buni toqra eytting! — dedi Əysa.

¹⁹ Ayal uningə: — Təksir, əmdi kərdümki, siz əslidə pəyqəmbər ikənsiz! ■ ²⁰ Atabowilirimiz bu taoqda ibadət qilip kəlgən, lekin silər *Yəhudiylar* «Ibadətəni Yerusalemda qilix kerək!» dəwalisiləroqu? — dedi.□ ■

²¹ Əysa uningə mundaq dedi:

— Hanim, manga ixəngin, xundak bir waqti-saiti keliduki, silərning Atiqə ibadət qilixinglar üqün nə bu taoqda yaki nə Yerusalemda bolux-unglarning həjiti qalmaydu. ²² Silər ibadət qiloqininglarni bilməysilər; biraq biz kimgə ibadət qiloqinimizni bilimiz. Qünki nijat-

□ **4:15 «Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioqan wə muxu yergə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioqan bolay!»** — Ayalning tələppuzi bəlkim kinayilikrək yaki gumanlikrək bolsa kerək. Bizningqə pəkət Əysa ayalning öz ərliri toqruluk bexarətlik söz qiloqanda (18-ayət), andin ayal uning həqiqiy Məsih ikənlikini bilip yetidu. ■ **4:19** Luka 7:16; 24:19; Yh. 6:14. □ **4:20 «Atabowilirimiz bu taoqda ibadət qilip kəlgən»** — «bu taoq» Gərizim teqidur. Samariyəliklər xu yərdə öz ibadəthanisini qurəyanidi. **«lekin silər Yəhudiylar «Ibadətəni Yerusalemda qilix kerək!» dəwalisiləroqu?»** — demisəkmü, ayalning bu sözi əməliy bir soaldur, yəni: — Nemixka xundak? Bu toqrimu? — degəndək. ■ **4:20** Qan. 12:5,11; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12.

kutkuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu. □ ■

²³ Lekin xundak bir vakit kelidu — wə xundakla hazır kəldiki, həqiqiy ibadət kiloquqilar Atiqə roh wə həqiqət bilən ibadət kilidu. Ata Özigə ənə xundak həqiqiy ibadət kiloquqilarni izdiməktə. □ ²⁴ Huda rohtur wə uningə ibadət kiloquqilar roh wə həqiqət bilən Uningə ibadət kilixi kerəktur.■

²⁵ Ayal uningə:

— Məsihning, yəni «Hristos» degənni kelidionlikini bilimən. U kəlgəndə, bizgə həmmə ixlarni eytip beridu — dedi.□

²⁶ Əysa uningə: — Sən bilən səzlixiwatkuqi mən dəl xudurmən! — dedi.■

²⁷ Xu qaqda uning muhlisliri kaytip kəldi. Ular uning bir ayal bilən səzlixiwatқанlikigə hangtang kəlxiti; lekin həqkaysisi uningdin: «Uningdin nemə izdəysən?» yaki «Nemixka uning bilən səzlixisən?» dəpmu sorimidi.

²⁸ Xuning bilən ayal kozisini taxlap qoyup, xəhərgə kaytip berip, kixilərgə:

□ **4:22 «nijat-kutkuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu»** — qünki (1) Huda həqiqiy səz-kalamini əslidə Yəhudiylar həlqigə alahidə tapxuroqan; (2) həmmidin muhimi, Hudaning wədilirigə asəsən Məsih Yəhudiylardın qikidu. ■ **4:22** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; İbr. 7:14. □ **4:23 «...roh wə həqiqət bilən ibadət kilidu»** — demək, (1) Hudaning Mukəddəs Rohi arkilik; (2) hər bir ibadət kiloquqi insan özining pütkül rohi bilən; (3) Huda insanlara tapxuroqan həqiqət (Öz səz-kalami) boyiqə; (4) hər kəndə yaloqançilikni taxliqan halda ibadət kilixtur. ■ **4:24** 2Kor. 3:17. □ **4:25 «Məsihning, yəni «Hristos» degən...»** — «Hristos» grek tilidiki səz bolup, «Məsih», yəni «Məsih kilinoqan (zat)» degənni bildüridu. ■ **4:26** Yh. 9:37.

29 — Yürünglar, hayatimda qilqanlirimning həmmisini manga eytip b rg n bir kixini k r p kelinglar.  j ba, Məsih xumidu? — dedi.

30 Buning bilən halayik x h rdin qikip, Əysaning aldi a kelixti.

31 Xu arilikta muhlisliri uning a:

— Ustaz, bir n rs  y walsangqu? — d p  t n xti.

32 Lekin u ular a:

— Mening silər bilm ydi an bir yem klikim bar, — dedi.

33 Muhlislar bir-birigə:

—  j ba, birsi uning a yegili bir n rs   kelip b rg nmidu? — deyixti.

34  ysa ular a mundak dedi: — Mening yem klikim — meni Əwətküqining iradisini əməlgə axurux w  uning *manga tapxuro an* hizmitini tamamlaxtur.

35 — Silər: «H sul ye ixka yənə t t ay qaldi» d watmamsil r? Mana, silərgə eytayki, bexinglarni k t r p etizlar a qaranglar, zira tl r sar iyip oruxka təyyar boldi! □ ■

36 W  ormiqi ix h kkini alidu w  m ngg l k hayatka toplan an həsulni yi idu, xuning

□ 4:35 «Silər: «**h sul ye ixka yənə t t ay qaldi**» d watmamsil r?» — xu waqit bəlkim oninqi yaki onbiringi ay idi. «**Mana, silərgə eytayki, bexinglarni k t r p etizlar a qaranglar, zira tl r sar iyip oruxka təyyar boldi!**» — x bh sizki,  ysa muxu y rd  t swirl ng n «h sul» h zir x h rdin qikip  zining yen  a keliwatqanlarni, xundakla  zig  etiqad qilmaq i bol anlarni k zd  tutidu — «huddi zira tl r sar iyip oruxka təyyar bol and k, bu kixil rmu etiqad qilixka təyyar boldi» degəndək. ■ 4:35 Mat. 9:37; Lu a 10:2.

bilən terioquqi bilən ormiqi təng xadlinidu. □

³⁷ Qünki bu ixta «biri teriydu, yənə biri yioqidu» degən söz əməlgə axurulidu. ³⁸ Mən silərnə özünqlar əmgək singdurmigən həsulni yioxiqə əwəttim; baxqılar əmgək kildi wə silər ularning əmgikining mewisini elixqə nesip boldunglar. □

³⁹ Xu xəhərdiki nuroqun Samariyəliklər həliki ayalning: «U həyatimda qiloqanlirimning həmmisini manga eytip bərdi» degən guwahliq sözini anglap, Əysaqə etiqad kildi. ⁴⁰ Xunga, ular uning aldioqə kelip, uning əzliri bilən billə turuxini etünüxkili turdi; xuning bilən u u yərdə ikki kün turdi.

⁴¹ Uning söz-kalami arqilik tehimu kəp adəm uningqə etiqad kildi. ⁴² Ular ayalqə:

□ **4:36 «ormiqi ix həqqini alidu wə mənggülik həyatqə toplanqan həsulni yioqidu»** — «ormiqi»lar Hudaning kixilərnə öz hux həwərigə ixəndürüxtiki ahirki wasitisi bolqanlarni kərsitidu. Hux həwərnə qəbul qiloqanlar mənggülik həyatqə erixidu. Muxular bolsa dəl Huda Əz Kalami bolqan Əysa Məsihnə qurbanliqidin kütəkən həsuldu (məsilən, «Rim.» 8:29-30, «1Kor.» 3:5-9, «Ibr.» 2:10ni kəring). **«xuning bilən terioquqi bilən ormiqi təng xadlinidu»** — «terioquqi» Hudaning söz-kalamini kixilərgə birinqi bolup yətküzgüqi bolidu. □ **4:38 «baxqılar əmgək kildi wə silər ularning əmgikining mewisini elixqə nesip boldunglar»** — kim «əmgək qilip» terioqan? Bizningqə ular: (1) Təwrat dəwridiki Hudaning mukəddəs bəndiliri, bolupmu pəyoqəmbərlər; (2) pəyoqəmbərlərnə bəxarətlirini ətiwarlap ularni Israillaroqə (xundəqlə Samariyəliklərgə) əgətkən, Hudaqə sadıq bolqan Təwrat ustazliri; (3) Yəhya pəyoqəmbər wə muhlisliri. Bu üç türkümlə kixilərlər həlqə Hudaning söz-kalamini qaldurup, ularni Məsihnə kelixigə, xundəqlə uningqə etiqad qilixqə təyyarlioqanidi. (4) Məsihnə əzi «terioqan». «Qoxumqə söz»imizdə yənə buning üstidə tohtilimiz.

— Bizning etika*d* kiliximiz *amdi* sening so*z*liring sa*w*abi*d*in *am*as, q*u*nki *o*zimiz uni angliduk*q* w*e* bilduk*q*i, dunyaning Kutkuzo*q*uqisi d*e*l xu kixidur! — deyixti.

*Bir amaldarning o*q*lining sa*q*aytilixi*

*Mat. 8:5-13; Lu*q*a 7:1-10*

⁴³ Bu ikki k*u*ndin keyin u xu ya*r*din qikip Galiliyag*e* ka*r*ap mangdi ⁴⁴ (q*u*nki *o*ysa *o*zi: «Heqbir p*e*yo*q*amb*e*rning *o*z yurtida izziti yoktur» d*e*p guwahli*q* b*e*rg*e*nidi). ■ ⁴⁵ Xuning bil*e*n u Galiliyag*e* ka*l*ginid*e*, Galiliyeli*k*lar uning *o*t*u*p *ket*ix heyti*d*a Yerusalemda k*u*loqan *am*elli*r*ining ha*m*misini ko*r*g*e*q*q*ka, uni ka*r*xi elixti (q*u*nki ularmu heytk*a* qik*q*kanidi). □

⁴⁶ *Am*di *o*ysa bu ketim Galiliyadiki Kana yezisio*q*a ya*n*e bardi (u d*e*l xu ya*r*d*e* suni xarab*q*a aylandur*q*anidi). Xu k*u*nl*e*rd*e*, Ka*p*erna*h*um x*e*hi*r*id*e* o*q*li kes*e*l bolup yat*q*an bir or*d*a *am*eldari bar idi. ■ ⁴⁷ U *o*ysaning Y*e*h*u*diy*e*din Galiliyag*e* ka*l*g*e*nlikini ang*l*ap, uning al*d*io*q*a bardi w*e*:

■ 4:44 Mat. 13:57; Mar. 6:4; Lu*q*a 4:24. □ 4:45

«Galiliyeli*k*lar uning *o*t*u*p *ket*ix heyti*d*a Yerusalemda k*u*loqan *am*elli*r*ining ha*m*misini ko*r*g*e*q*q*ka,...» — 2:23ni ko*r*u*q*ing. «Galiliyeli*k*lar... uni ka*r*xi elixti» — muxu so*z*lar -44-ay*e*t bil*e*n ko*r*u*q*u*x*t*e* sa*l* zit*r*ak bol*q*ini bil*e*n, 48-ay*e*t*e* Galiliyedikil*e*rning *am*eliy *a*h*w*ali ko*r*siti*l*idu. Ular *am*eliy*e*t*e* ah*r* berip (6-babta) uning so*z*lirini r*e*t kilip uningdin ayrilip ketidu. Xunga ular uning ha*q*iq*u*y he*r*mitini k*u*lmidi. ■ 4:46 Y*h*. 2:1,11.

— *Əyümgə* qüxüp, səkratta yatқан oqlumni sakaytip bərgəyla! — dəp tohtimay iltija kildi.□

⁴⁸ Xuning bilən, Əysa uningqa:

— Silər *Galiliyəliklər* möjizilik aləmlər wə karamətlərni kərmigüqə, heq etikad qilmaysilər! — dedi.■

⁴⁹ Orda əməldari Əysaqqa:

— Təksir, balam əlməstə qüxkəyla! — dedi.

⁵⁰ Əysa uningqa: — Barqin, oqlung həyat qaldı! — dedi.

Həlikə adəm Əysanın eytқан səzigə ixinip, əyigə qarap mangdı. ⁵¹ Yolda ketip barqinida, uning kulliri aldiqa qikip, baliliri həyat, dəp uqturdi.

⁵² Əməldar ulardin oqlining kaysi səttin baxlap yaxxilinixka yüzləngənlikini sorıwıdı, ular:

— Tünügün yəttinqi səttə kizitmisi yandı, — deyixti.

⁵³ Balining atisi buning dəl Əysanın əzigə: «Oqlung həyat qaldı!» degən sət ikənlikini bilip yətti. Xuning bilən əzi pütkül ailisidikilər bilən billə etikad kilixti. ⁵⁴ Bu Əysanın Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin

□ 4:47 «... *Əyümgə* qüxüp, səkratta yatқан oqlumni sakaytip bərgəyla!» — Kəpərnaqumdin Kanaqa barıdıqan yolning 33 kilometri dawanoqa qıqıdıqan yol. ■ 4:48 1Kor. 1:22.

keyinki kersatkən ikkinqi mejjizilik alamiti idi.□

5

Kelqək boyidiki paləqning sakaytilixi

¹ Bu ixlardin keyin, Yəhudiylarning bir heyti yetip kəldi wə Əysa Yerusalemoqa qıktı.■

² Yerusalemdiki «Koy dərwezisi»ning yenida ibraniy tilida «Bəyt-Əsda» dəp atilidiqan bir kəlqək bolup, uning ətrapida bəx pexaywan bar idi. ³ Bu pexaywanlar astida bir top bimarlar, yəni kəriqə, tokur wə paləqlər yetixatti.

Ular u yərdə yetip kəlqəkning süyining qaykılıxini kütətti.□ ⁴ Qünki bir pərixte məlum wəqitlarda kəlqəkkə qüxüp suni urəqutidikən; su urəqəqanda kəlqəkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan hərəkəndək

□ 4:54 «Bu Əysaning Yəhədiyyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki kersatkən ikkinqi mejjizilik alamiti idi» — okurmənlər xuni kərələyduki, bu Əysaning «yaratqan ikkinqi mejjizi» əməs, bəlki pəkət uning «Yəhədiyyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki» yaratqan **alamiti**idi. «Alamət» bolsa, Məsihning salahiyyətinin bir tərini enik wə alahidə həlda kersatkən bir mejjizidir. ■ 5:1 Law. 23:2; Qan. 16:1. □ 5:3 «**paləqlər**» — yaki «yigligənlər».

kesəldin sakʻiyidikən. □ ⁵ Əmdi u yərdə ottuz səkkiz yildin beri aʻqrıq azabi tartqan bir bimar bar idi. ⁶ Əysa bu adəmnıng xu yərdə yatqınını kərdi wə unıng uzundın xu ھاləttə ikənlikini bilip, unıngdın:

— Sakʻiyixni halamsən? — dəp soridi.

⁷ Bimar unıngqa jawabən:

— Təqsir, su qayqaloqanda meni suqa qūxurıdıoqan adımım yox. Mən qūxəy degūqə, baxqılar menıng aldimda qūxūwalıdu, — dedi.

⁸ Əysa unıngqa:

— Ornungdın tur, orun-kərpəngni yioixturup mangoʻin! — dedi. ■

⁹ Һelıqı adəm xuan sakʻiyip, orun-kərpisini yioixturup kəturup mangdı. Xu küni xabat küni idi. □ ■ ¹⁰ Xunga *bəzi* Yəhudiylar sakayoqan kixigə:

— Būgün xabat küni tursa, orun-kərpəngni kəturux *Təwratta* sanga mən'i qılınqan! — dedi. ■

¹¹ Lekin u ularoqa jawabən:

□ **5:4** «qünki bir pərixta məlum wəqıtlarda kəlgəkkə qūxup suni uroqutidikən; su uroquoqanda kəlgəkkə birinqi bolup qūxkən kixi əzini baskan Һərqəndəq kesəldin sakʻiyidikən» — 3-ayəttiki «ular yetip... 4-ayəttiki «...əzini baskan Һərqəndəq kesəldin sakʻiyidikən» degən səzlərgiqə bəzi kəna kəqürmilərdə tepilmaydu. Əmma bizningqə, bu səzlər 7-ayəttiki səzlərnı qūxəndürgənliki üqün bu səzlərnı qoqum əslidiki tekistning bir qışmı dəp qaraymız. ■ **5:8** Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luqa 5:24. □ **5:9** «xabat küni» — Yəhudiylarning ibadət qilıdıoqan, dəm alıdıoqan mükəddəs künnini kərsitidu. U küni ixləx kət'iy mən'i qılınqan. «Təbirlər»nimu kərung. ■ **5:9** YҺ. 9:14. ■ **5:10** Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yər. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luqa 6:2.

— Meni sakaytkan kixi ezi manga: «Orun-körpəngni yioixturup mango'in» degənidi! — dedi.

¹² Ular uningdin: — Əmdi sanga: «Orun-körpəngni yioixturup mango'in» degən kixi kim ikən? — dəp soraxti.

¹³ Birak sakayotan adəm uning kim ikənlikini bilməytti. Qünki u yərdə adəm kör bolotanliktin, Əysa özini daldioğa elip, astioına ketip qaldi. ¹⁴ Bu ixlardin keyin Əysa həliki adəmnı ibadəthanıda tepip uningğa:

— Mana, sakayding. Əmdi qayta gunah sadir kılma, bexingğa tehımu eqir külpət quxup qalmisun! — dedi.■

¹⁵ Həliki adəm Yəhudiylarning kexioğa berip, özini sakaytkan Əysa ikənlikini ukturdi.

¹⁶ Əysa bu ixlarnı xabat küni kılğanliki üqün, Yəhudiylar uningğa ziyankəxlik kılıxqa baxlıdi.

□ ¹⁷ Lekin Əysa ularğa:

— Atam ta həziroğiğə tohtimastin ix kılıp

■ 5:14 Mat. 12:45; Yh. 8:11. □ 5:16 «Yəhudiylar uningğa ziyankəxlik kılıxqa baxlıdi» — «Yəhudiylar» muxu yərdə bəlkim Yəhudi qonglar, həkəmdarlarnı kərsitixi mumkin. Bəzi kona kəqürmilərdə «wə uni öltürüxnı kəstləxkə baxlıdi» dəp qoxulidu.

kəlməktə, mənmu ixləymən! — dedi. □ ■

¹⁸ Xu səwəbtin Yəhudiylar uni oltürüxkə tehimu urunatti; qünki u xabat künining kaidisini buzupla kəlməstin, yənə Hudani «Atam» dəp qaqirip, özini Hudağa barawər qiloanidi. ■

Əysaning həqıki

¹⁹ Xunga Əysa ularğa jawabən mundak dedi: — Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, Oqul əzlükidin həqnemə kılalmaydu, bəlki pəkət Atining nemə kiliwatkanlıqini kərüp, andin xu ixni kılidu. Ata nemə ix kılisa, Oqulmu xu ixni ohxaxla kılidu. ■ ²⁰ Qünki Ata Oqulni səyidu wə Əzining kılidiqan barlıq ixlirini uningğa ayan kılidu həm silərnı həyran qalduruxğa bulardin tehimu zor wə uluq ixlarnı

□ **5:17 «Atam ta həziroıqə tohtimastin ix kılıp kəlməktə, mənmu ixləymən!»** — «Atam» — Huda, əlwəttə. Əysa Yəhüdiy həkumdarlarning «Nemə üqün xabat küni ix kılisan» degən soalıqə bərgən jawab kışka bolqini bilən bu Yəhüdiy əlimalirioğa təwəndikidək mənini bildüridu: — «Huda Əzi hərdaim, jümlidin xabat künidə ixlıməmdı? U daim Əz kanuniyətliroi boyiqə pütkül aləmnı öz-əzigə tutaxturup, həmmə məwjudatlarnı bir-birigə baqlandurup turmamdu? U xabat künidimu bəzi insanlarning jenini elip, bəzilirini saqaytip, bəzilirigə həyat bərməmdı? U mening Atam bolqanikən, mən uningğa həmkarlxmisam bolmaydu!». Yəhudiylar uning bu jawabidin uning Huda bilən ata-oqulluq ziq munasiwəttə deginini toqra qüxəngini bilən, lekin bu sözini «kupurluq» dəp qaridi (18-ayət). ■ **5:17** Yh. 14:10. ■ **5:18** Yh. 7:19.

■ **5:19** Yəx. 54:5; Yh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5.

uningoʻya ayan qilidu. □ ■ 21 Qünki elgənlərnı Ata qandak tirildürüp, ularoʻya hayatlik ata kiloʻan bolsa, Ooqulmu xuningoʻya ohxax ezi halioʻan kixilərgə hayatlik ata qilidu. □

22 Xuningdək, Ata Əzi heqkimning üstidin həküm qikarmaydu, bəlki barlik həküm ixlrini Ooquloʻya tapxuroʻan. ■ 23 Buningdin məksət, — insanlarning həmmisi Atioʻa hərmət kiloʻandək, Ooquloʻjimu ohxaxla hərmət kilixi üqündur. Kimki Ooqulni hərmətlimisə, uni əwətküqi Atinimu hərmətlimigənlərdin bolidu. ■ 24 — Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, səzümnı anglap, meni Əwətküqigə ixəngən hərkim mənggülik hayatka erixkən bolidu; u adəm sorakka tartilmaydu, bəlki ölumdin hayatlikka ötkən bolidu.■

25 — Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, elüklərnıng Hudaning Ooqlining awazini anglaydioʻan wakıt-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki, anglioʻanlar hayatlikka

□ 5:20 «...həm silərnı həyrən qalduruxka bulardin tehımu zor wə uluq ixlarnı uningoʻya ayan qilidu» — xübhisizki, «tehımu zor wə uluq ixlar» Ooquloʻya ayan kılınidu wə xundakla uning arkilik baxqılaroʻjimu ayan kılınidu. Bu «uluq wə zor (grek tilida birla söz bilən ipadılınidu) ixlar» 21-22-ayətlərdə bayan kılınidu; u Ooqul süpitidə boləqaqka, halisa bu ixlarnı (Huda Əzi kılıdıoʻandək) xabat künidimu kılıx həqukı bar.

■ 5:20 Yh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ 5:21 «Qünki elgənlərnı ata qandak tirildürüp, ularoʻya hayatlik ata kiloʻan bolsa, Ooqulmu xuningoʻya ohxax ezi halioʻan kixilərgə hayatlik ata qilidu» — xübhisizki, bu səzlər həm jismaniy həm rohıy mənıdə eytilidu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yh. 3:35. ■ 5:23 Yh. 2:23. ■ 5:24 Luka 23:43; Yh. 3:18; 6:40, 47; 8:51.

igə bolidu. □ ■ 26 Qünki Ata Özidə qandak hayatlikka igə bolsa, Ooquloqimu ezidə xundak hayatlikka igə boluxni ata kildi □ 27 wə yənə uningə sorak kilix hokukinimu bərdi, qünki u Insan'oolidur. 28 Buningə təəjjüp kılmanglar; qünki barlik gərdə yatkanlar uning awazini anglaydioqan waqit kelidu ■ 29 wə ular xuan yerlikliridin qikixidu, yaxilik kiloqlanlar hayatka tirilidu, yamanlik kiloqlanlar sorakka tartilixka tirilidu. ■ 30 Mən özlükümdin heqnemə kilalmaymən, pəkət *Atamdin* angliqinim boyiqə həküm kilimən; wə mening həkümüm həkkaniydu, qünki mening izdiginim özümning iradisi əməs, bəlki meni əwətküqining iradisini əməlgə axuruxtu.■

Əysaning Huda əwətini boləqiniə tet guwahlik

31 — Əgər özüm üqün özüm guwahlik bərsəm

□ 5:25 «... **ölüklərnin Hudaning Ooqlining awazini anglaydioqan waqit-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki, angliqlanlar hayatlikka igə bolidu**» — bu sözlər, xübhisiqi, bolupmu rohiy jəhəttiki ölüklərnə kərsitidu («waqit-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki,...»). Qünki 28-ayəttə jismani ölüklər ayrim kərsitilidu. ■ 5:25 Əf. 2:1, 5; 1Tim. 5:6. □ 5:26 «**Qünki Ata Özidə qandak hayatlikka igə bolsa, Ooquloqimu ezidə xundak hayatlikka igə boluxni ata kildi**» — baxka birhil yaxi tərjimisi «Qünki Ata Əzi qandak hayatlik mənbəsi bolsa, Ooqlnimu xundak hayatlik mənbəsi kildi...». ■ 5:28 1Tes. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46. ■ 5:30 Yh. 6:38.

guwahlikim həkikət hesablanmaydu. □ ■

³² Lekin mən üçün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning manga beridioqan guwahlikining rastlikini bilimən. □ ■ ³³ Silər Yəhyaqa əlqi əwətkiniglarda, u həkikətkə guwahlik bərgən ■ ³⁴ (*əməliyəttə*, manga insanning guwahlikini qobul kiliximning keriki yok; mening Yəhya *toqruluk* xundak eytiwakinim pəkətlə silərnin qutkuzuluxunglar üqündur). □ ³⁵ Yəhya bolsa keyüp nur qeqip turoqan bir qiraq idi wə silər uning yorukida bir məzgil xadlinixka razi boldunglar. ³⁶ Lekin Yəhyaning mən üçün bərgən guwahlikidinmu uluq bir guwahlik bar. U bolsimu, ata manga ada kilixka tapxuroqan əməllər, yəni mən kiliwatқан əməllər, bular mening toqramda Atining meni əwətkinige

□ 5:31 «Əgər özüm üçün özüm guwahlik bərsəm guwahlikim həkikət hesablanmaydu» — «həkikət hesablanmaydu» grek tilida «həkikət əməs». ■ 5:31 Yh. 8:14.

□ 5:32 «Lekin mən üçün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning manga beridioqan guwahlikining rastlikini bilimən» — Əysa eytkən bu muhim «guwahlik beridioqan baxka birsi» Yəhya pəyoqəmbər əməs, bəlki Huda'atisi Əzidur. 34-ayətni kərüng («manga insanning guwahlikini qobul kiliximning keriki yok»). ■ 5:32 Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5.

■ 5:33 Yh. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «*əməliyəttə*, manga insanning guwahlikini qobul kiliximning keriki yok» — Grek tilida «özüm toqruluk insanlarning guwahlikini qobul kilmaymən» «*mening Yəhya toqruluk xundak eytiwakinim pəkətlə silərnin qutkuzuluxunglar üqündu*» — demək, silər Pəriysilər Yəhya pəyoqəmbərnin özüm toqruluk («mana Məsih-Qutkuzoquqi!» degən) guwahlikini qobul kılsanglar, nijat tapalaysilər.

guwahlik beridu. □ ■ 37 Wə meni əwətkən Ata Özimu mən üçün guwahlik bərgəndur. Silər heqqaqan uning awazini anglimidinglar, kiyapitini kərmidinglar ■ 38 wə uning söz-kalami silərnin iqinglardin orun almidi; qünki Uning əwətkini bolsa, uningəya ixənməysilər.

39 Mukəddəs yazmilarni kətirkənip okup oltur-isilər; qünki ulardin mənggölük həyatka igə bolduk, dəp qaraysilər. Dəl bu yazmilar mən üçün guwahlik bərgüqidur. ■ 40 Xundaktimu silər yənla həyatlikka erixix üçün mening yeniməya kelixni halimaysilər.

41 Mən insanlarning mahtixini qəbul qilməymən; 42 ləkin mən silərnə bilimənki, iqinglarda Hudaning muhəbbiti yəq. □ 43 Mən Atamning nami bilən kəlgənmən, əmma silər meni qəbul qilmaysilər. Həlbuki, baxqa birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qəbul

□ 5:36 «mən kiliwatkan əməllər, bular mening tooqramda Atining meni əwətkinigə guwahlik beridu» — «mən kiliwatkan əməllər» — Əysa yaritiwatkan kəp məjizilərdin ibarət. ■ 5:36 Yh. 10:25; 1Yuhə. 5:9. ■ 5:37 Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luka 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pet. 1:17; 1Yuhə. 4:12. ■ 5:39 Qan. 18:18; Yəx. 34:16; Luka 16:29; 24:27; Yh. 1:46; Ros. 17:11.

□ 5:42 «iqinglarda Hudaning muhəbbiti yəq» — yəki «Hudaəya boləqan muhəbbitinglar yəq».

kilisilər. □ ⁴⁴ Silər bir-biringlardin izzət-xəhrət qəbul kilisilər-yu, yeganə Hudadin kəlgən izzət-xəhrətkə intilmisənglər, undağa silər kəndəkmə etikad kılalaysilər?!■

⁴⁵ Birəğ mənə üstiməzdin Atioğa xikayət kılıdu, dəp oylımənglər. Üstünglərdin xikayət kıləuqi mən əməs, bəlki silər ümid bəqləyən Musa *pəyoğəmbərdur*. ⁴⁶ Qünki əgər silər rasttin Musa *pəyoğəmbərgə* ixəngən bolsənglər, mənəgimə ixəngən bolattinglər. Qünki u *mukəddəs yazmılarda* mən toqruluk pütəkəndur. ■ ⁴⁷ Ləkin uning pütəkənlirigə ixənmişənglər, mənəg səzliməgə kəndəkmə ixinisilər?!

6

Bəx mīng adəmning toyduruluxi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luka 9:10-17

¹ Bu ixlərdin keyin, Əysa Galiliyə dengizi (Tiberiyas dengizi dəpmə atilidu)ning u kətioğa ətti.□ ² Zor bir top halayiq u kəsəllərnə

□ **5:43 «Həlbuki, baxğa birsi öz nāmī bilən kəlsə, silər uni qəbul kilisilər»** — «baxğa birsi» — xübhəsizki, bu səz kəp «sahta Məsih»lərnə, bolupmə ahirkə zamanda pəyda boləyən dəjjəlnə kərsitidu. Buningdin bir misal, miladiyə 135-yilə özini «Məsih bolimən» dəgən, «Bar-Kəkbə» isimlik dəjjəldək bir xəhs Pələstində pəyda boləyən wə nuroqun Yəhudiyy həlki uning tərpidin əldənəyən. Ular uningəyən əgixip, Rim imperiyəsi bilən kərxiləxixkə qikip, ahir bərip Rimning kəxənlirə tərpidin yəkətiləyən. ■ **5:44** Yh. 12:43. ■ **5:46** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Kən. 18:18. □ **6:1 «Galiliyə dengizi»** — İsrailiyəning ximal tərpidiki qəyğ bir kəl. Hərtilərnə kəyng.

sakaytqan möjizilik alamətlirini kərdi wə uning kəynidin əgixip mangdi. ³ Əysa taqla qikip, u yərdə muhlisliri bilən billə olturdi. ⁴ U qaqda Yəhudiylarning həyti, yəni «ötüp ketix həyti»qa az qaloqan wakit idi. ■ ⁵ Əysa bexini kətürüp, zor bir top halayikning əzining aldioqa keliwatqanlikini kərüp, Filiptin:

— Bularqa yəydioqanqa nanni nədin alimiz? — dəp soridi. ■ ⁶ (lekin u bu sözni Filipni sinax üqün eytkanidi. Qünki u əzining nemə kildioqanlikini bilətti).

⁷ Filip jawabən:

— Ikki yüz dinarqa nan alsakmu, hər birigə kiqikkinə bir qixləmdin yeyixkimu yətməydu! □

⁸ Muhislardin biri, yəni Simon Petrusning inisi Andriyas Əysaqa: ⁹ — Bu yərdə kiqik bir oqul bala bar, uningda bəx arpa nan bilən ikki kiqik belik bar. Lekin xunqə kəp həlkkə bu nemə bolidu?! — dedi.

¹⁰ Əysa: — Kəpqilikni olturoqunuzqlar, — dedi (u yərdə ot-qəp mol əskənidi). Xuning bilən ər kixilər olturdi; ularning sani bəx mingqə bar idi. ¹¹ Əysa nanlarni qolioqa elip, *Hu-daqa* təxəkkür eytkəndin keyin, olturoqanlarqa üləxtürüp bərdi. Beliklarnimu xundak kildi; kəpqilik halioqanqə yedi. ■ ¹² Həmməylən yəp toyunqanda, u muhlislirioqa:

■ **6:4** Mis. 12:18; Law. 23:5, 7; Qel. 28:16; Qan. 16:1. ■ **6:5**

Mat. 14:14; Mar. 6:34; Luqa 9:13. □ **6:7** «**Ikki yüz dinarqa**

nan alsakmu...» — bir dinar yaki «denarius» bolsa adətə bir ixqining bir künlük həkkigə toqra kələtti. 200 dinar bolsa, addiy ixqining yerim yillik kirimidin artuqraq bolidu. ■ **6:11** 1Sam. 9:13.

— Axkan parqilarni yioqinglar, heq nersə zayə bolmisun, — dedi.

¹³ Xuning bilən ular bəx arpa nenidin yəp axkan parqilirini on ikki sewətkə toldurup yioqiwaldi.

□ ¹⁴ Əmdi halayik Əysaning kərsətkən bu möjizilik aləmitini kərüp: «Dunyaqa kelixi mukərrər boləqan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!» deyixti.

□ ■ ¹⁵ Xuning bilən Əysa ularning kelip özini padixah boluxka zorlimaqci boləqanlikini bilip, ulardin ayrilip, qaytidin taqqa yaloquz qikip kətti.

Əysaning su üstidə mengixi

Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52

¹⁶ Kəqkurun, Əysaning muhlisliri dengiz boyioqa quxuxti. ■ ¹⁷ Ular bir kemigə olturup, dengizning u ketidiki Kəpərnaħum xəhriqə qarap yol elixti (qarangoqu quxup kətkənidi wə Əysa tehiqə ularning yenioqa kəlmigənidi).

¹⁸ Kattik boran qikip, dengiz dolkunlap kətürölüwatatti. ¹⁹ Muhlislar palak urup on-on bir qakirimqə mangoqanda, Əysaning dengizning üstidə mengip kemigə

□ **6:13** «sewət» — grek tilida «kəl sewət», bəlkim ikki kollap kətüridioqan sewətni kərsitidu. □ **6:14** «Dunyaqa kelixi mukərrər boləqan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!» —

Musa pəyoqəmbərnin bu pəyoqəmbər toqruluk əldin eytkən bəxariti «Qəl.» 18:15də tepilidu. ■ **6:14** Luqa 7:16; 24:19; Yh. 4:19. ■ **6:16** Mat. 14:23; Mar. 6:47.

yekinlixiwatkanlikini körüp, qorquxup katti. □

²⁰ Lekin u ularqa:

— Bu mən, qorqmanglar! — dedi.

²¹ Xuni anglap ular uni kemigə qikiriwaloqusi keldi; u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridioqan yərgə yetip bardı. □ ■

Əysa — həqiqiy rohiy ozuktur

²² Ətisi dengizning u tərəpidə qaloqan halayiq *aldinki kuni* u yərdə Əysaning muhlisliri qikkən kemidin baxka kemining yoklukini, Əysaning muhlisliri xu kemigə qikkanda, Əysaning ular billə qikmioqanlikini, bəlki muhlislirining əzlrila kətkənlikini kərgənidi. ²³ Həlbuki, birnəqqə kemə-qolwəq Tiberiyas xəhiridin Rəb təxəkkür eytkəndin keyin həlkə nan yegən yərgə yekən kelip tohtidi. ²⁴ Xuning bilən halayiq Əysaning wə muhlislirining u yərdə yoklukini kərüpla, kemilərgə olturup, Əysani izdigili Kəpərnəhum xəhirigə mangdi. ²⁵ Ular uni dengizning u tərəpidə tepip uningqa:

— Ustaz, bu yərgə qaqan kəlding? — dəp soraxti. □

²⁶ Əysa ularqa jawabən:

□ **6:19 «on-on bir qakirimqə mangoqanda...»** — grek tilida «yigirmə bəx yaki ottuz «stadiyon»qə mangoqanda...». Bir stadiyon 185 metr, xunga ular kiroqaktin 6-5 kilometr mangoqanidi (bir qakirim 500 metr ətrapidu). Dengizning uzunluqi 20 kilometr, kəngliki 12 kilometr bolup, ular dengiz otturisiqə yətkən bolsa kərək. □ **6:21 «u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridioqan yərgə yetip bardı»** — «Zəb.» 107:23-31ni kəring. ■ **6:21** Zəb. 107:29-30 □ **6:25 «Ustaz»** — grek tilida «rabbi».

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər meni möjizilik alamətlərni kərgənlikinglar üqün əməs, bəlki namlardın yəp toyunəqininglar üqün izdəysilər. ²⁷ Buzulup ketidiəan panıy ozuklukka əməs, bəlki mənggü həyatlıkka bəqıy kalidiəan ozuklukka intilip ixlənglar; buni İnsan'oolı silərgə beridu; qünkü uni Ata, yəni Huda Əzi məhürləp təstikliəan, — dedi. ■

²⁸ Xuning bilən ular uningdin:

— Nemigə intilip ixlisək andin Hudaning ix-hizmitidə ixligen bolimiz? — dəp soraxti.

²⁹ Əysa ularəa jawab berip: — Hudaning ix-hizmiti dəl xuki, U əwətkinigə etikad kiliqinglardur, — dedi. ■

³⁰ Xuning bilən ular yənə:

— Undak bolsa sən bizni kərüp özünggə ixəndürgüdək kəndak möjizilik alamət yari-tisən? Zadi nemə ix kiliq berisən? ■ ³¹ Atabowilirimiz qəldə yürgəndə, *Zəburda*: «U ularəa ərxtin qüxürülgən nan təkdım kildi» dəp

■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pet. 1:17. ■ **6:29** 1Yuğa. 3:23.

■ **6:30** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luğa 11:29; 1Kor. 1:22.

pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti. □ ■

³² Əysa ularoşa mundaq dedi:

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silərgə asmandin qüxkən nanni bərgüqi Musa əməs, bəlkı menıng Atamdur; U *hazırmu* silərgə asmandin qüxkən həkikiy nanni beriwatidu. ³³ Qünki Hudaning neni bolsa pütkül dunyaoşa həyatlik ata kılıdıoğan, ərxtin qüxküqidur.

³⁴ — Təksir, həmixə bizgə xu nanni berip turqaysən! — deyixti ular.

³⁵ Əysa ularoşa mundaq dedi:

— Həyatlik neni özümdurmən! Mening yenimoşa kəlgən hərkim heqqağan aq qalmaydu, manga etikađ kılğan hərkim heqqağan ussimaydu. ■ ³⁶ Lekin silərgə eytkinimdək, silər meni kərgən bolsanglarmu, etikađ kılmaywatisilər.

³⁷ Ata manga tapxuroğanlarning hər biri yenimoşa kelidu wə mening yenimoşa kəlgənlərdin heqkaysisini hərgiz taxliwətməymən. ³⁸ Qünki

□ **6:31** «U ularoşa ərxtin qüxürülgən nan təkdım kıldı» — «Zəb.» 78:24. «Ata-bowilirimiz qəldə yürgəndə, Zəburda: «U ularoşa ərxtin qüxürülgən nan təkdım kıldı» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti» — Ularning buni Əysaoşa deginidə közdə tutqini: «Sən Musa pəyoqəmbərgə ohxax «Dunyoşa kelixi muqərrər bolğan» xu pəyoqəmbər yaki Məsih bolsang, əmdi Musaoşa ohxax asmandin nan («manna») qüxürüxünggə toqra kəlməmdü?» degəndək mənə idi. Əysa ularoşa «Bu nan bərgüqi Musa əməs, Hudadır» dəp hatalikni tüzətkəndin keyin (32-ayət) əzining «asmandin qüxkən həkikiy nan» ikənlikini qüxəndüridu. ■ **6:31** Mis. 16:4, 14; Qəl. 11:7; Nəh. 9:15; Zəb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3. ■ **6:35** Yəx. 55:1; Yh. 4:14; 7:37.

öz iradəməni əməs, bəlkə meni Əwətküqining iradəsini əməlgə axurux üqün ərxtin qüxtüm.

■ 39 Meni Əwətküqining iradəsi bolsa dəl xuki, uning manga tapxuroqanliridin heqbirini yittürməy, bəlkə ahirkı küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət. □ ■ 40 Qünki mening

Atamning iradəsi xuki, Ooquloqa köz tikip qarap, uningə etiqad kıləqanlarning hər birini mənngülük həyatka erixtürüxtur; wə mən ahirkı küni ularni tirildürimən.■

41 Əmdi Yəhudiylar Əysaning: «Ərxtin qüxkən nan özümdurmən!» deginı üqün uningə narazi bolup oqotuldixixka baxlıdi:

42 — «Bu Yüsüpning oqlı Əysa əməsmu? Atisinimu, anisinimu tonuydiqan tursak, yənə kandaqlarqə: — «Ərxtin qüxtüm!» desun?» — deyixətti ular.■

43 Əysa jawabən ularə mundaq dedi: — *Mening tooqramda* əzara oqotuldaxmanglar.

44 Meni əwətkən Ata Əzi kixilərnıng kəlbini tartkuzmisa, heqkim mening yenimə kələlməydu; mening yenimə kəlgən hər birini ahirkı küni tirildürimən. ■

45 Pəyoqəmbərlərnıng yazmilirida: «Ularınıng həmmisigə Huda tərıpidin əgıtilidu» dəp pütülgəndur. Xunga, Atining *səzini* tingxiqan wə uningdin əgəngən hər biri mening yenimə

■ 6:38 Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luqa 22:42; Yh. 5:30.

□ 6:39 «**Meni Əwətküqining iradəsi... ahirkı küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət**» — «ahirkı küni» kiyamət küni. ■ 6:39 Yh. 10:28; 17:12; 18:9. ■ 6:40 Yh. 3:16; 4:14; 6:27,54. ■ 6:42 Mat. 13:55; Mar. 6:3. ■ 6:44 Küy. 1:4; Yh. 6:65.

kelidu. ■ ⁴⁶ Birak bu birarkim Atini kergan deganlik amas; pakot Hudaning yenidin kalgüqi bolsa, u Atini kergandur. □ ■

⁴⁷ Bærhæk, bærhæk, män silergä xuni eytip qoyayki, manga etikad qilöuqi mänggülük hayatka igidur. ■ ⁴⁸ Hayatlik neni özümdurmän.

⁴⁹ Ata-bowiliringlar qollarda «manna» yegini bilän yänila öldi. ■ ⁵⁰ Lekin mana, ärxtin qüxkän nan däl xundakki, birsi uningdin yegän bolsa ölmäydu. □ ⁵¹ Ärxtin qüxkän hayatlik neni özümdurmän; kimdekim bu nandin yesä, äbädil'äbädgiqä yaxaydu. Män beridioqan xu nan bolsa mening ät-tenimdur, pütkül dunyadikilər hayatka igä bolsun döp, män uni atimakqimän. ■

⁵² Bu söz bilän Yähudiylar özara talax-tartix qilixika baxlap:

— Bu adäm bizning yeyiximizgä özining ät-tenini kandaq berälisun?! — deyixätti. ■

⁵³ Xunga Äysa ularqa mundaq dedi:

— Bærhæk, bærhæk, män silergä xuni eytip

■ **6:45** Yəx. 54:13; Yər. 31:33; İbr. 8:10; 10:16. □ **6:46**

«Birak bu birarkim Atini kergan deganlik amas; pakot Hudaning yenidin kalgüqi bolsa, u Atini kergandur» — bəzi alimlar bu ayəttiki sözləni Äysa amas, bəlkı rosul Yuhanna qüxändürüx yolida qoxup yazoqan, döp qaraydu. Biz uning üqün anqä ispat körmigəqkə, yänila Äysaning öz sözi, döp oylaymiz.

■ **6:46** Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 1:18; 7:29; 8:19. ■ **6:47** Yh. 3:16,36. ■ **6:49** Mis. 16:4; Qəl. 11:7; Zəb. 78:24

□ **6:50** «Lekin mana, ärxtin qüxkän nan däl xundakki, birsi uningdin yegän bolsa ölmäydu» — yaki «lekin mana, birsi uningdin yegän bolsa ölmäydioqan, ärxtin qüxkän nan muxu yerdidur». ■ **6:51** Yh. 11:26; İbr. 10:5, 10. ■ **6:52**

Yh. 3:9.

qoyayki, silər İnsan'ooqlining ət-tenini yemigüqə və kənini iqmigüqə, silərdə həyatlik bolmaydu. ⁵⁴ Ət-tenimni yegüqi və kənimni iqqüqi mənnggülük həyatka erixkən bolidu və mən uni ahirki küni tirildürimən. □ ■ ⁵⁵ Qünki ət-tenim həkikiy ozukluk, kənim bolsa həkikiy iqmiktur. ⁵⁶ Ət-tenimni yegüqi və kənimni iqqüqi məndə yaxaydu və mənmu uningda yaxaymən. □ ⁵⁷ Həyat Ata meni əwətkən və mən Atining bolqanlikidin yaxawatkinimdək, meni yegüqi kixi həm mening wasitəm bilən yaxaydu. ⁵⁸ Mana bu ərxin qüxkən nandur. Bu nan ata-bowiliringlar yegən «*manna*»dək əməs; qünki ular «*manna*»ni yeyixi bilən öldi; birək bu nanni istemal kılquqi bolsa mənnggü yaxaydu!■ ⁵⁹ Bu sözlərni u Kəpərnaħumdiki sinagogda təlim bərginidə eytkanidi. ⁶⁰ Xuning bilən uning muhlisliridin nuroqunliri buni angliqanda: — Bu təlim bək eqir ikən! Buni kim anglap kətürəlisun? — deyixti.

⁶¹ Birək öz iqidə muhlislirining bu toqrisida qotuldaxkinini bilgən Əysa ularqa:

— Bu sözüm silərni taydurdimu? ⁶² Əmdi mubada İnsan'ooqlining əsli kəlgən jayqa kətürülüwatkinini kərsənglar, kəndək bolar?! ■ ⁶³ *İnsanoqa* həyatlik bərgüqi — Roħtur. İnsanning ətliri bolsa heqkəndək payda bərməydu. Mən silərgə eytkən sözlirim bolsa

□ **6:54** «**ət-tenimni yegüqi**» — yaki «ət-tenimni istemal kılquqi». ■ **6:54** Yh. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ **6:56**

«**ət-tenimni yegüqi**» — yaki «ət-tenimni istemal kılquqi».

■ **6:58** Yh. 3:13. ■ **6:62** Mar. 16:19; Luka 24:50; Yh. 3:13; Ros. 1:9; Əf. 4:8.

həm rohtur wə həm həyatlıktur. □ ■ 64 Ləkin aranglardin etikad kilmioğan bəzilər bar, — dedi (qünki Əysa etikad kilmioğanlarning wə özigə satk unluk kildioğanning kim ikənlikini baxtila bilətti).■

65 Xuning bilən u mundaq dedi: — Mən xu səwəbtin silərgə xuni eyttimki, Atamdin ata kilinmisa, heqkim mening yenimoğa keləlməydu!■

66 Xu waqittin tartip muhlisliridin heli kəpi qekinip qikip, uning bilən yənə mangmaydioğan boldi. 67 Xunga Əysa on ikkiyləndin:

— Silərmu, həm *məndin* ketixni halamsilər? — dəp soridi.

68 Simon Petrus uningoğa jawab kilip:

— I Rəb, biz kimning yenioğa ketəttük? Mənggü həyatlık səzliri səndilidur! ■ 69 Wə xuningoğa ixəndük wə xuni bilip yəttükki, sən Hudaning Mukəddəs Boləquqisidursən! — dedi.■

70 Əysa ularoğa jawabən:

— Mən silər on ikkinglarni tallidim əməsmu,

□ 6:63 «**Insanoğa həyatlık bərgüqi — Rohtur**» — muxu yərdə «Roh», xühşisizki, Hudaning Rohini kərsitidu. «**Insan-ning ətliri bolsa heqkandak payda bərməydu**» — «insan-ning ətliri» — Hudağa tayanmaydioğan insanlarni kərsitidu. «Rimliklaroğa»diki kirix səzimizdə «ət/ətlər» toqruluk boləqan izahətimizni kərüng. «**Mən silərgə eytkən səzlim bolsa həm rohtur wə həm həyatlıktur**» — demək, rohiy mənədə, adəmning rohiəğa həyat kirgüzidioğan, mənggülük həyat yətküzidioğan. ■ 6:63 2Kor. 3:6. ■ 6:64 Yh. 2:25; 13:11. ■ 6:65 Yh. 6:44. ■ 6:68 Ros. 5:20. ■ 6:69 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luğa 9:20; Yh. 11:27.

birak aranglarda birsi Iblistur! — dedi □ ■
⁷¹ (uning bu degini Ixkariyotluk Simonning
 oqli Yehudani kersatkənidi, qunki Yehuda on
 ikkiylənni biri boləqini bilən, keyin əzigə
 satkunluk kilidu).□

7

Əysaning inilirining uningə qarxi turuxi

¹ Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyədə aylinip
 yürdi. U Yəhudiyədə aylinip yürüxnə hali-
 maytti, qunki *xu yərdiki* Yəhudiylar uningə
 kəst kilməqə idi. ² Bu qəqdə, Yəhudiylar
 «kəpilər həyti»qə az kələnidi.■ ³ Xungə
 Əysaning iniliri uningə:

— Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyəgə barəqin,
 xuning bilən muhlisliringmu *kəramət*

□ **6:70** «**birak aranglarda birsi Iblistur!**» — yaki «birak
 aranglarda birsi düxməndur!». «Iblis» degən sözning öz mənisi
 «düşmən, yaw». ■ **6:70** Luka 6:13. □ **6:71** «**Ixkariyotluk**
Simonning oqli Yehuda...» — yaki «Simonning oqli Yehuda
 Ixkariyotni...». ■ **7:2** Law. 23:34.

əməlliringni kərələydu!□⁴ Qünki özini həlk-aləmgə tonutmaqçı bolğan heqkim yoxurun jayda ix kilmaydu. Bu əməllərnı kiliwatkanikənsən, özüngni dunyaəğa kərsət! — deyixti.⁵ Qünki uning inilirimu uningəə etikad kilmioqanidi.■

⁶ Xunga Əysa ularəə:

— Mening wakit-saitim tehi kəlmidi. Lekin silərgə nisbətən hərwakit munasiptur.□⁷ Bu dunyadiki kixilər silərgə hərgiz eq bolmaydu; lekin meni eq kəridu. Qünki mən ularning kilmixlirini rəzil dəp guwahlik beriwatimən.■⁸ Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə barmaymən, qünki mening wakit-saitim tehi

□ **7:3 «Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyəə barəqin, xuning bilən muhlisliringmu karamət əməlliringni kərələydu!»** —

Əysaning inilirining bu səzining iqi mənisi bəlkim: «Muhim mətiwər kixilərnıg kəpi Galiliyə degən muxu namrat, pinhan jaydin əməs, bəlkı paytəht Yerusalemdidur; sən xu yərdə özüngni kərsitixing kərək; xuning bilən həqıkiy nam-inawiting wə həywiting bolidu» degəndək bolsa kərək. Səl ələitə ix xuki, ular uningəə ixənmigini bilən (5-ayətni kəring): «İsrailning padıxahı bolay desəng, karamət əməlliringni oquq məydanida kərsitixing kərək» degən gumaniy nəsihətni bərgən (4-ayətni kəring). ■ **7:5** Mar. 3:21. □ **7:6 «silərgə nisbətən hərwakit munasiptur»** — bu səzning iqi mənisi bəlkim in-

tayin addıydur. Hudaning iradisigə kəngül bəlidioqan adəm Hudaning yetəkqilikini wə baxpanahlikini izdəp yüridu; lekin pəkət öz iradisigə qaraydioqan kixi Hudaning yetəkqilikining wə baxpanahlikining keriki yok dəp yüridu wə xundakla, bu dunyadikilərdin heqkandak qarxilikka yaki eqmənlikkə uqrimaydu, halioqan yərgə beriwəridu. Lekin Hudaning iradisini izdigən kixi təbiy halda bu dunyadikilərnıg kilmixlirini axkarə kıləqəqə, ularning nəpritigə uqraydu (7-ayətni kəring). ■ **7:7** Yh. 3:19; 14:17; 15:18.

yetip kəlmidi, — dedi. □ ■

⁹ Əysa bu sözlərnı kılıp, Galiliyədə qaldı.

Kəpılər həytıdä

¹⁰ Əysanıń iniliri həytka qıkkandıń keyin, u özımu unıńǵa bardı. Əmma axkara əməs, yoxurun bardı. ¹¹ Həytta Yəhudiylar unı izdəp: «U kəyərdıdır?» dəp sorawatattı. ■

¹² Kixilər arısıda unıń toqrisıda kəp ǵulǵula boldı. Bəzilər unı: «Yahxi adəm!» desə, yənə bəzilər: «Yaq, u halayıkni azduruwatıdu!» deyixtı. ■ ¹³ Bırak Yəhudi y qongliridin qorkup, heqkim oquq-axkarə unıń gepini kilmayttı. □ ■

¹⁴ Həytning yerimi ötkəndə, Əysa ibadəthana həyliliriǵa kirip həlkəkə təlim berixkə baxlıdı. □

¹⁵ Yəhudiylar:

— Bu adəm heqkandak təlim almıǵan turukluk, unıń kandakmu munǵa kəp bilimi bolsun? — dəp hang-tang kəlixtı. □

□ **7:8 «Silər bu həytka beriweringlar. Mən bu həytka barmaymən»** — kəp kona kəqürmilərdə «Silər bu həytka beriweringlar. Mən bu həytka tehi barmaymən» yaki «Silər bu həytka beriweringlar. Mən bu həytka hazırqə barmaymən» deyilidu. «Tehi» yaki «hazırqə» sözlər əslidə bolsun, bolmisun, bəribir ayətnıń mənisi asasen ohxaxtur; qünki Əysa iniliri həytka qıkkandıń keyin astirtin bardı (10-ayət). Bəzilər «hazırqə» degənni qüxəndürux yolida kirgüzidu. ■ **7:8** Yh. 8:20.

■ **7:11** Yh. 11:56. ■ **7:12** Mat. 21:46; Luka 7:16; Yh. 6:14; 9:16; 10:19. □ **7:13 «Yəhudi y qongliridin qorkup...»** — grek tilida «Yəhudiylardin qorkup» deyilidu. Muxu yərdə «Yəhudiylar» qokum ularning qonglirini kersitidu. ■ **7:13** Yh. 9:22; 12:42; 19:38. □ **7:14 «...kirip»** — grek tilida «...qıqip»

□ **7:15 «Yəhudiylar»** — bəlkim Yəhudi y qonglar.

16 Əysa ularqa:

— Bu təlimlər mening əməs, bəlkə meni Əwətküqiningkidur. ■ **17** Uning iradisigə əməl kılıxka öz iradisini baqlıoğan hərkim bu təlim toqruluk — uning Hudadin kəlgənlikini yaki əzlükümdin eytiwatkanlıkimni bilidu. **18** Öz aldiqa səzligən kixi öz xan-xəripini izdəydu, ləkin özini əwətküqining xan-xəripini izdəydiğan kixi hək-sadıktur, uningda həkkanıysızlıq yoxtur. **19** Musa *pəyoğəmbər* silərgə Təwrat qanunini tapxuroğan əməsmu? Ləkin heqkaysınglar bu qanunoğa əməl kılmaywatisilər! Nemixka meni öltürməkqi bolisilər? — dedi. □ ■

20 Kəpqilik:

— Sanga jin qaplıxıptu! Seni öltürməkqi boləğan kim ikən? — deyixti. □ ■

21 Əysa ularqa mundaq jawab bərdi: — Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar

■ **7:16** Yh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24. □ **7:19** «nemixka meni öltürməkqi bolisilər?» — yaki «nemixka meni öltürgili izdəysilər?». ■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53. □ **7:20** «Seni öltürməkqi boləğan kim ikən?» — yaki «Seni öltürgili izdəydiğan kim?». ■ **7:20** Yh. 8:48,52; 10:20.

hang-tang kelixtinglar. □ 22 — Əmdī Musa pəyoqəmbər silərgə hətnə kiliş toqʀuluk əmr kəlduroqan (əməliyəttə bolsa hətnə kiliş Musa pəyoqəmbərdin əməs, ata-bowilərdin qəloqan), xunga silər xabat künigə toqʀa kelip qəlsimu xu künidə adəmning hətnisini kiliwerisilər. □ ■ 23 Əmdī Təwrat qanuniqə hiləplik kilişmisun dəp xabat künidə adəm hətnə kilişoqan yərdə, mən xabat künidə bir adəmni səlliməza səqaytsam, silər nemə dəp mənə aqqiklinisilər? 24 Sirtki qiyəpətkə qarəp həküm kilişmanglar, bəlki həkəqaniy həküm

□ 7:21 «Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar hang-tang kelixtinglar» — bu «bir karamət», xübhəsiszki, u aldinki qetim Yerusalemdə boləqanda xabat künidə paləq adəmni səqaytqanliqini kərsitidu (23-ayət wə 5-babni kərüng). Əysəning səziqə qariqanda, qərgə bu məjizə birnəqqə ay ilgiri kərsitilgən bolsimu, ularning esidə tehiqə bar idi. Xu wəjidin ular Əysəni ɵltürüwətməkqi bolidu. 22-24-ayətlərdə Əysə «xabat künidə adəmni səqaytix Təwrat qanuniqə hiləp», degən hiyaləqə qəttik rəddiyə beridu. Bizningqə u əslidə ularni bu məsilə toqʀuluk oylandurux üqün bu məjizini qəstən xabat künidə yaratqanidi. □ 7:22 «əməliyəttə bolsa hətnə kiliş Musa pəyoqəmbərdin əməs, ata-bowilərdin qəloqan» — «hətnə kiliş»ni Huda əslidə İbrahīm pəyoqəmbərgə (Musa pəyoqəmbərdin ilgiri, əlwəttə) Əzining İbrahīm wə əwladliri bilən boləqan əhdining simwəli bolsun dəp tapxuroqanidi («Yar.» 17-bab). «xunga silər xabat künigə toqʀa kelip qəlsimu xu künidə adəmning hətnisini kiliwerisilər» — əmr bolsa «Bala tuoqulup səkkizinqi küni hətnisini kiliş kərək» («Yar.» 17:13). Xuning bilən «səkkizinqi kün» xabat künigə toqʀa kelip qəlsimu (wə xabat küni «ixləx»kə bolmaydu) balini sünnət kiliwerix kərək. Bolmisa Təwrat qanuniqə hiləplik bolidu. ■ 7:22 Law. 12:3; Yar. 17:10.

qilinglar!■

Əysa Kutkuzoquqi-Məsihimidu?

²⁵ U waqıtta Yerusalemlıqlarning bəziliri:

— *Qonglar* öltürməkqi bolıqan kixi bu əməsmidi? ²⁶ Axkara sözləwatsımu, unıqıqı qarxi heq nərsə demidiqı! Dərwəke, aqsakallarning uning Məsih ikənlikini bilip yətkənmu? ²⁷ Halbuki, bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz. Lekin Məsih kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini heqkim bilməstiqı, — deyixti.□ ■

²⁸ Xunga Əysa ibadəthana həylisida təlim beriwetip, yuqiri awaz bilən mundaq dedi:

— Silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, *dəwatisilər*?! Bırak mən özlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin *kəldim*, U həqtur; bırak silər Uni tonumaysilər.

■ **7:24** Qan. 1:16,17; Pənd. 24:23; Yaq. 2:1. □ **7:27**

«**bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz**» — ular uni Galiliyəlik dəp bilətti. Əməliyəttə u Bayt-Ləhəmdə tuquluqan, əlwəttə. «**Lekin Məsih kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini heqkim bilməstiqı, — deyixti.**» — halayikning bu səzliri anqə toqra əməs idi; bu kixilər pəyoqəmbərlərnin Məsih toqruluk bexarətlik yazmilirini toluk bilmigən bolsa kerək. Bəlkim ularning kəzdə tutqini pəkət Məsihning tuyuksiz namayan bolidioqanlikini kərsətkən bexarətlərlə idi. ■ **7:27** Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luqa 4:22.

□ ■ 29 Mən Uni tonuymən. Çünki mən Uning yenidin kəldim, meni U əwətti.■

30 Xunga ular uni tutux yolini izdəytti, ləkin heqkim uningə qol salmidi; çünki uning wakit-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■ 31 Ləkin halayik arisidiki nuroqun kixilər uningə etikad kildi. Ular: «Məsih kəlgəndə bu kixi kərsətkən məjizilik əlamətlərdin artuq məjizə yaritalarmu?!» deyixti.■

Əysani tutux üçün qarawullarning əwətilixi

32 Pərisiylər halayikning u toqruluk oquloqla boluwatqan bu gəp-səzlirini anglidi; xuning bilən Pərisiylər bilən bax kaşınlar uni tutux üçün birnəqqə qarawullarni əwətti. □ 33 Xuning bilən Əysa:

— Yənə bir'az wakit silər bilən billə bolimən, andin meni Əwətküqining yenioqə ketimən. ■

□ 7:28 «silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, dəwətililər?! Biraq mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; biraq silər Uni tonumaysilər» — Bu söz Əysaning ularning «Bu adəmning... kəyərdin kəlgənlikini enik bilimiz» deginigə rəddiyə kıləqan jawabi idi. Əgər ular Hudani tonuqan bolsa Əysaning kəyərdin kəlgənlikini bilgən bolatti, ləkin ular Hudani tonimaytti (ayəttiki ahirki sözgə qarang). ■ 7:28 Yh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4. ■ 7:29 Yh. 10:15. □ 7:30 «Xunga ular uni tutux yolini izdəytti...» — «ular» bəlkim yənəla qonglarni kərsitidu. ■ 7:30 Mar. 11:18; Luqa 19:47; 20:19; Yh. 7:19; 8:20, 37. ■ 7:31 Yh. 8:30. □ 7:32 «qarawullarni əwətti» — yaki «ibadəthana qarawullirini əwətti». Ləkin bizningə 30- wə -44-ayətlər (Lawiylardin boləqan) muxu kixilərnə ayrim kərsitidu. ■ 7:33 Yh. 16:16.

34 Meni izdəysilər, ləkin tapalmaysilər. Mən baridiqan yərgə baralmaysilər, — dedi.■

35 Buning bilən, Yəhudiylar bir-birigə:

— U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudi y muhajirlarning yenioqa berip, greklaroqa təlim berəmdioqudu?

□ 36 «Meni izdəysilər, ləkin tapalmaysilər. Mən baridiqan yərgə baralmaysilər» degini nemisidu? — deyixti.

Hayatlik süyi

37 Heytning ahirkı həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: —

Kimdəkim ussisa, mening yenimoqa kelip iqsun!

□ ■ 38 Manga etiqad kılouqi kixining huddi mukəddəs yazmilarda eytiloqinidək, iq-baqrinin hayatlik süyining dəryaliri ekıp qıqıdu! —

■ 7:34 Yh. 8:21; 13:33.

□ 7:35 «U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudi y muhajirlarning yenioqa berip, greklaroqa təlim berəmdioqudu?» — bu ayəttiki «greklər» Qanaanning (Pələstinning) sirtida turoqan barlik yat əlliklərgə wəkillik kılidu. □ 7:37 «Heytning ahirkı həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: — Kimdəkim ussisa, mening yenimoqa kelip iqsun!» — Əysa bu sözləni heytning ahirkı küni, yəni dəl Hudaning Israil həlkı qəldiki waqtida Musa pəyoqəmbər arkilik ularni su bilən təminligən möjizə yaratqan hatirə künidə eytqan. ■ 7:37 Law. 23:36; Yəx. 55:1; Yh. 6:35; Wəh. 22:17.

dəp jakarlidi □ ■ 39 (u bu sözni özige etikad kılolanlarğa ata kılınıdıoğan Mukəddəs Rohğa karita eytkanidi. *Hudaning* Rohi tehi heqkimgə ata kılınmioğanmidi, qünki Əysa tehi xan-xəripigə kirmigənidi).■

Həlqning bəlünüp ketixi

40 Halayık iqidə bəzilər bu sözni anglap:

— *Kelixi mukərrər bolğan* pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!! — deyixti.□ ■

41 Bəzilər: «Bu Məsih ikən!» deyixətti. Yənə bəzilər bolsa: «Yaq, Məsih Galiliyədin keləttimu? ■ 42 Mukəddəs yazmilarda,

Məsih *padixah* Dawutning nəslidin həm Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm yezisidin kelidu, deyilmigənmidisi?» — deyixti.■

43 Buning bilən, halayık uning wəjidin ikkigə bəlünüp kətti. 44 Bəziliri uni tutayli degən bolsimu, lekin heqkim uningğa qol salmidi.

□ 7:38 «Manga etikad kılquqi kixining huddi mukəddəs yazmilarda eytilöpinidək, iq-baqriddin həyatlik süyining dəryaliri ekip qıkidu!» — «mukəddəs yazmilarda eytiloqandək» — «Yəx.» 58:11 wə «Əz.» 47:1-12ni körüng. «Zəb.» 78:15-16, «Pənd.» 4:23, «Yəx.» 44:3, 55:1, «Əz.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Zək.» 13:1, 14:8mu bəlkim «Mukəddəs Rohning təkülüxi» bilən munasiwətlıktur. ■ 7:38 Yəx. 12:3. ■ 7:39 Yəx. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17. □ 7:40 «*Kelixi mukərrər bolğan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!*» — Musa pəyoqəmbərnıng bu pəyoqəmbər toqruluk aldın eytkan bexariti «Kən.» 18:15də tepilidu. ■ 7:40 Mat. 21:46; Lұka 7:16; Yh. 6:14. ■ 7:41 Yh. 1:47; 4:42. ■ 7:42 Zəb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6.

Yəhudiylər aksakallarining etikadsizligi

⁴⁵ Karawullar *ibadathanidin* bax kahinlar bilən Pərisiylərlə yenoğa kaytip kəlgəndə, ular karawullarğa:

— Nemə üqün uni tutup kəlmidinglar? — dəp soraxti.

⁴⁶ Karawullar:

— Heqkim heqqaqan bu adəmdək səzligən əməs! — dəp jawab berixti.

⁴⁷ Pərisiylər ularğa jawabən:

— Silərmi azduruldunglarmu? ⁴⁸ Aksakallardin yaki Pərisiylərdin uningə etikad kəloqlar boləqlanmu?! ■ ⁴⁹ Ləkin Təwrat kənunini bilməydiqlan bu qüprəndilər lənətkə kəlidu! — deyixti.□

⁵⁰ Ulərlə arisidin biri, yəni burun əhəmdə Əysəning əldiqlə kəlgən Nəkodim ularğa:■

⁵¹ — Təwrat kənunimiz əwwəl kixining nemə kəloqlanini əzidin əqləp bilməy turup, uningə həküm qikiramdu!■

⁵² Ular jawab kəlip: — Sənmi Galiliyədinmi? *Mukəddəs yazmılərləni* kər, kətirkəlinip əqləp bəq, Galiliyədin heqkəndək pəyqəmbər qikməydu!

■ **7:48** Yəx. 33:18; Yh. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8. □ **7:49** «Təwrat kənunini bilməydiqlan bu qüprəndilər lənətkə kəlidu!» — «qüprəndilər» əddiy həlkni kərsitidu. Aksakallar wə Pərisiylər ularni intayin kəmsitətti. ■ **7:50** Yh. 3:2; 19:39. ■ **7:51** Mis. 23:1; Law. 19:15; Kənl. 1:17; 17:8; 19:15.

— dedi.□

⁵³ Xuning bilən *ularning* hər biri öz öyigə kətti.□

8

Zina üstidə tutulqan ayal

¹ Əysa bolsa Zəytun teoqioğa qikip kətti. ² Ətisi səhərdə, u yənə ibadəthana həyiliriqə kirdi wə halayikning həmmisi uning yenioğa kelixkənidi. U olturup, ularqə təlim berixkə baxlidi. ³ *Xu qaşda*, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər zina kiliq tutulup qaloqan bir ayalni uning aldioğa elip kelixti. Ular ayalni otturiqə qikirip, ⁴ uningdin: — Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi.□

⁵ Musa *pəyoqəmbər* Təwrat qanunida bizgə muxundak ayallarni qalma-kesək kiliq öltürüxni əmr qiloqan. Əmdi sənqə, uni kəndak kiliq kerək? —

□ **7:52 «Muxəddəs yazmilarni kər, ketirkinip oqup bak, Galiliyədin heqkəndak pəyoqəmbər qikmaydu!»** — ularning bu səzidə Galiliyəlik bolqan Yunus pəyoqəmbərni kəstən untuqanidi. Qünki Təwratning «Yunus pəyoqəmbər» degən qismida, Hudaning **Yəhudiy əməslərgə** nijat pərsitini yətküzgəniliq enik hatirilinidu. Ular yənə «Yəx.» 8:12diki bexarət, yəni Məsihning öz hizmitini Galiliyədə baxlaydioqanliq toqruluk bexarətni kəstən untuqan ohxaydu. □ **7:53 «xuning bilən ularning hər biri öz öyigə kətti»** — «hər biri öz öyigə kətti» degənlik bəlkim Nikodimning soali ularning wijdaniqə sanjiloqan bolsa kerək. □ **8:4 «Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi»** — «zina kiliq tutulup qaloqan» ayal bar idi, ləkin ərkək qeni?

dəp soraxti. □ ■ 6 Əmdi ularning bundak deyix-tiki niyiti, uni tuzakka quxurup, uning ustidin erz qilodək birər bahənə izdax idi. Əmma Əysa engixip, barmiki bilən yərgə bir nemilərnı yazoili turdi. □ 7 Ular xu soalni tohtimay so-rawatatti, u ruslinip ularoqa:

— Aranglardiki kim gunahsiz bolsa, *bu ayaloqa* birinqi taxni atsun! — dedi. ■

8 Andin u yənə engixip, yərgə yezixni dawamlax-turdi. ■ 9 Ular bu səzni anglap, aldi bilən yax-anoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp *həmmisi* u yərdin qikip ketixti. Ahirida Əysa otturida ərə turoqan heliki ayal bilən yaloquz qaldi.

□ 10 Əysa ruslinip turup, xu ayaldin baxka

□ 8:5 «Musa pəyoqəmbər Təwrat kanunida bizgə muxun-dak ayallarnı qalma-kesək kilip oltürüxnı əmr qiləqan» — kizik yeri xuki, ular pəkət «ayallar»ni tiləq alidu. Əməliyəttə Təwrat kanuni boyiqə zina qiləqan ərkəklərnımu ölümgə məhkum kilix kerək idi. ■ 8:5 Law. 20:10; Qan. 22:22.

□ 8:6 «Əmdi ularning bundak deyix-tiki niyiti, uni tuzakka quxurup, uning ustidin erz qilodək birər bahənə izdax idi» — Əgər Əysa «Bu ayaloqa rəhim kilix kerək» desə, ular dərhal «Sən Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən kanunoqa hilaplik kilixni ündəysən, dəytti. Baxka bir tərəptin, xu qaoqda Yəhudi-y halqi Rim imperiyəsining kanuni astida turoqaqka, Yəhudiylar əzliri heqkimgə ölüm jazasını bəja kəltürüx həkuki yok idi. Xunga əgər Əysa «Qalma-kesək kilinsun» desə, u qaoqda ular rimliklarəq «muxu kixi Rim imperiyəsigə qarxi qikti!» degəndək xikayət kilatti. ■ 8:7 Qan. 17:7. ■ 8:8 Yər. 17:13

□ 8:9 «ular bu səzni anglap, aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp *həmmisi* u yərdin qikip ketixti» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Ular bu səzni anglap, wijdanining əyiblixı bilən aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikip ketixti» deyilidu.

heqkimni kormigən bolup, uningdin:
 Hanim, sanga hēlikī xikayət kīloqanlar kēni?
 Seni gunahka bekitidioqan heqkim qikmidimu?
 — dēp soriwidi, ¹¹ — Həzrətliri, heqkim qikmidi,
 — dedi ayal.

Əysa:

— Mənmu seni gunahka bekitməymən. Barəqin,
 buningdin keyin yənə gunah kilmioqin! —
 dedi. □ ■

Əysa dunyaning nuridur

¹² Xunga Əysa yənə kəpçilikke səz kīlip:
 — Dunyaning nuri özümdurmən. Manga
 əgəxkənlər karangoçulukta mangmaydu, əksiçə
 həyatlık nuriqə erixidu, — dedi. ■

¹³ Pərisiylər:

— Sən özünggə özüng guwahlik beriwatisən.
 Xunga sening guwahliking rast hesablanmaydu,
 — deyixti.

¹⁴ Əysa ularqə jawabən mundak dedi:

— Həttə mən özümgə guwahlik bərsəmmu,
 guwahlikim həktur, çünki mən özümning
 kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə
 baridioqanlikimni bilimən. Ləkin silər kəyərdin
 kəlgənlikimni wə kəyərgə baridioqanlikimni
 bilməysilər. ■ ¹⁵ Silər ət igilirining əlqimi

□ **8:11** «Mənmu seni gunahka bekitməymən. Barəqin,
 buningdin keyin yənə gunah kilmioqin!» — 7:53-8:11-ayətlər
 bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. Bizningqə, buning səwəbi,
 bu «zina gunahining kəqürüm kīlinixi» toqrisidiki ayətlər bəzi
 kəqürgüçilərnin zitiqə kattik təgkən bolsa kerək. ■ **8:11** Yh.
 5:14. ■ **8:12** Yəx. 42:16; Yh. 1:9; 9:5; 12:35,36. ■ **8:14** Yh.
 5:31.

boyiqə həküm kilisilər. Birak mən heqkimning üstigə həküm kilmaymən. □ 16 Mən həküm kilsammu, həkümüm həqiqiydur; qünki mən yalquz əməs, bəlki meni əwətkən Ata *bu ixta* mən bilən billidur. □ 17 Silərgə təwə boloqan Təwrat qanunida: «Ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu» dəp pütülgəndur. □ ■ 18 Rast, mən özüm toqramda özüm guwahlik berimən, wə meni əwətkən Atimu mening

□ 8:15 «**Silər ət igilirining əlqimi boyiqə həküm kilisilər**» — «ət igilirining əlqimi boyiqə» — oqurmənlərnin esidə bolsunki, Injilda «ət» yaki «ətlər» kəp yərlərdə insanlarning Hudaqa tayanmay əzlükidin ix qiloqanlikini kərsitidu. «Rimliklarqa»diki «kirix sez»nimu kəring. □ 8:16 «**Birak mən heqkimning üstigə həküm kilmaymən. Mən həküm kilsammu, həkümüm həqiqiydur**» — Əysa Məsih bu dunyada turoqanda **kixilərnin** üstigə həküm kilmaytti (sorakqa tartmaytti), bəlki **ularning ix-hərikətlirinin** üstigə, toqra, toqra əməs, dəp həküm kılatti. Pəkət ahirətkə kəlgəndə andin u barlik kixilərnə sorakqa tartip, ularning üstidin həküm qikiridu, əlwəttə. Pərisiylər bolsa əzlirini sorakqi, Məsihni sorakqa tartix hokukimiz bar dəp qaraytti. «**meni əwətkən Ata bu ixta mən bilən billidur**» — «bu ixta» degən sözlər əyni tekistə bolmisimu, mənisi dəl «Mening həküm qiloqinim pəkət özümdin əməs, buningda Ata mən bilən billidur» degəndəktur. □ 8:17 «**Silərgə təwə boloqan Təwrat qanunida...**» — grek tilida «silərnin Təwrat qanuniglarda» deyilidu. Bu həjwi, kinayilik gəptur. Pəriysilər daim: «Təwrat qanunini tirixip-tirmixip, həqiqiy mənisi bilən əzləxtürgüqilər pəkət bizlərmiz» dəp həlini qong kılıp yürüxətti. Əməliyəttə «Təwrat qanuni» Hudaning barlik həlqigə təwə idi, əlwəttə. 10:34 wə 15:25nimu kəring. «**ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu**» — «Qan.» 17:6. ■ 8:17 Qəl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28.

toqramda guwahlik beridu.■

19 Ular uningdin: — Atang kayerdə? — dəp soraxti.

Əysa ularqa jawab berip: — Silər ya meni tonumaysilər, ya Atamni tonumaysilər; meni tonuqan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar, — dedi.■

20 Əysa bu sözlərni ibadəthanida təlim bərginidə, sədikə sanduqining aldida turup eytkanidi. Birak heqkim uni tutmidi, qünki uning waqit-saiti tehi yetip kəlmigənidi.□ ■

Əysaning etiqadsizlarqa agah berixliri

21 Xuning bilən u ularqa yənə:

Mən bu yərdin ketimən; silər meni izdəysilər, ləkin öz gunahinglar iqidə əlisilər. Mən ketidioqan yərgə silər baralmaysilər, — dedi.■

22 Buning bilən Yəhudiylar:

— U: «Mən ketidioqan yərgə silər baralmaysilər» dəydu. Bu uning özini əltürüwalimən deginimidi? — deyixti.

23 Əysa ularqa:

— Silər təwəndindursilər, mən yukiridindurmən. Silər bu dunyadindursilər, mən bu dunyadin əməsmən. ■ 24 Xuning üqün silərgə: «Gunahlıringlar iqidə əlisilər» dedim. Qünki silər mening «Əzəldin Bar Boloquqi»

■ 8:18 Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luka 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 5:37; 6:27. ■ 8:19 Yh. 14:9; 16:3. □ 8:20 «sədikə sanduqining aldida» — yaki «həzinidə». ■ 8:20 Yh. 7:30.

■ 8:21 Yh. 7:34; 13:33. ■ 8:23 Yh. 3:31.

ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlıringlar
iqidə ʔlisilə, — dedi. □ ■

25 Sən zadi kim? — dəp soraxti ular.

Əysa ularə: — Baxta silərgə nemə degən
bolsam, mən xu. 26 Əzümning siləning
toqranglarda wə üstünglardin həküm
kilidioqan nuroqun səzlim bar; lekin meni
Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini
anglioqan bolsa, bularnila dunyadikilərgə
uqturup eytimən, — dedi. □ ■

27 Ular uning əzlrigə eytkanlırining Ata

□ 8:24 **«Qünki silər mening «Əzəldin Bar Boloquqi»
ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlıringlar iqidə
ʔlisilə»** — yaki «Qünki silər mening «Mən Bolimən»
ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlıringlar iqidə ʔlisilə».
«Əzəldin Bar Boloquqi» yaki ««Mən Bolimən» — Bu Hudaning
Musa pəyoqəmbərgə axkarilioqan nami bolup («Mis.» 3:14),
Əysamu bu namni əzigə qollanoqan. Baxqa bir təjimişi:
«Mening U (yəni, Məsih) ikənlikimgə...». Lekin «Yuhanna»da
ohxax xu ibarə tepilidioqan kəp baxqa ayətlər bilən
selixturoqanda (məsilən, 28-, 58-ayət) bu təjimimiz toqra boluxi
kerək. ■ 8:24 Yh. 8:21. □ 8:26 **«Əzümning siləning
toqranglarda wə üstünglardin həküm kilidioqan nuroqun
səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən
Uningdin nemini anglioqan bolsa, bularnila dunyadikilərgə
uqturup eytimən»** — Məsihning Pərisiylərgə eytkan baxqa
kəp səzlrigə ohxax, bu səzi intayin ihqamdur. Bizningqə
omumiy mənisi: «Silər toqruqluq nuroqun əyibləyidioqan
səzlim bar. Bu səzlimni qəbul kilmasliqınglar mumkin.
Lekin mening bu səzlim əməliyəttə əzumdin əməs, bəlki meni
əwətkən Atamdındur; xunga ixinixinglar kerək; qünki nemini
Uningdin anglisam, xuni dunyaəqə eytimən» degəndək bolsa
kerək. ■ 8:26 Yh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4.

toʻqruluk ikənlikini qūxinəlmidi. □ 28 Xunga Əysa mundaq dedi:

Silər İnsan'ooqlini kətürgəndin keyin, mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimni bilisilər wə xundaqla həq ixni əzlükümdin kilmioqanlikimni, pəkət Atining manga əgətkininila səzligənlikimnimu bilisilər. □ ■

29 Meni Əwətküqi mən bilən billidur, U meni əsla yaloquz qoymidi, qünki mən həmixə Uni hursən kilidioqan ixlarni kilmən. ■

30 Əysa bu səzləрни kiliwatkan qaoqning əzidə, nuroqun kixilər uningə etiqad kildi. ■

Həqiqiy ərkinlik toʻqruluk

31 Əysa əzigə etiqad kiloqan Yəhudiylarəq:

— Əgər mening səz-kalamimdin qikmay tur-sanglar, mening həqiqiy muhlisirim boləqan bolisilər, 32 wə həqiqətни bilisilər wə həqiqət silərni azadlikqə erixtūridu, — dedi. ■

33 Ular jawabən: — Biz Ibrahımning nəslimiz, — həqqaqan həqkimning kullukida bolmiduk.

□ 8:27 «ular uning əzligə eytkanlirining ata toʻqruluk ikənlikini qūxinəlmidi» — «Ata» əz Atisi Huda, əlwəttə. Demisəkmə, Məsihning nemixqə bəzidə pəkət «Ata» wə baxqə yərlərdə «Atam» deyixini tətqiq kilix bək paydilik ixtur.

□ 8:28 «Silər İnsan'ooqlini kətürgəndin keyin...» — «In-san'ooqlining kətürülūxi» awwal Əysaning krestlinixi, andin as-manəqə kətürülūp Hudaning ong təripidə olturuxinmu kərsitidu. 12:32-34nimu kərüq. «mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimni bilisilər» — 24-ayəttiki izahatni kərüq. ■ 8:28 Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ 8:29 Yh. 14:10; 16:32. ■ 8:30 Yh. 7:31. ■ 8:32 Rim. 6:18; Gal. 5:1; 1Pet. 2:16.

Sən qandaksigə: Azadlıqqa erixsilər, dəysən? — dedi.■

³⁴ Əysa ularəa jawab berip: — Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, gunah sadir kıləan kixi gunahning kulidur. ■ ³⁵ Kul ailidə mənggü turmaydu, lekin oqul mənggü turidu. □ ³⁶ Xuning üqün Oqul siləni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər. □ ■ ³⁷ Siləning İbrahimning nəslı ikənlikinglarnı bilimən. Bırak meni öltürməkqi boluwatisilər, qünki mening sözüm iqinglardin orun almidi. ³⁸ Mən Atamning yenida kərgənlirimni eytiwatimən; silər bolsanglar öz atanglardin kərgənliringlarnı kiliwatisilər!□ ■

³⁹ Ular jawab berip: — Bizning atimiz

■ **8:33** Mat. 3:9.

■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pet. 2:1.

□ **8:35 «Kul ailidə mənggü turmaydu, lekin oqul mənggü turidu»** — demək, birsi «kul» bolsa (muxu yərdə «gunahning kuli») hərəkəndə öy igisi bilən mənggülik münasiwəttə bolmaydu, uning ailə əzasi bolalmaydu; pəkət öy igisinin öz ailisidikilər bilənla mənggülik münasiwiti bolidu; öy igisinin oqli öy igisinin həkikiyə igə bolidu, əlwəttə. Əmdi «öy igisi» Huda bolsa, uning Oqlimu toluq həkiklik bolidu, əlwəttə. Bu ix 36-ayəttiki həkikət bilən ziq baqlinidu. □ **8:36 «Xuning üqün Oqul siləni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər»** —

yukiriki izahatnimu kərüng. «Kul» «kul»ni azad kilmaydu, «kul»ni azad kılalaydioqan pəkət özi azad boləan kixi, əlwəttə. Əmdi bu dunyada kim gunahdin azadtur? Məsihdin baxqa hər bir kixi gunahning kulidur, həkikiy azad boləan kixi pəkət «Oqul», yəni Məsihdur; xuning bilən u baxkılarnı (ularda etikad bolsa) gunahning kükidin azad kılalaydu. ■ **8:36** Rim. 8:2. □ **8:38 «silər bolsanglar öz atanglardin kərgənliringlarnı kiliwatisilər!»** — yaki «silər bolsanglar öz atanglardin angliqanliringlarnı kiliwatisilər!».

■ **8:38** Yh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24.

Ibrahımdur, — dedi.

Əysa ularqa: — Əgər İbrahimning pərzəntliri bolsanglar, İbrahimning əməllirini kılqan bolattinglar! ■ ⁴⁰ Birak hazır əksiqa meni, yəni Hudadin angliqan həkikətni silərgə yətküzgən adəmnı ɵltür  k  k  tl  ysil  r. İbrahim undak ixni kilmioqan. ■ ⁴¹ Silər   z atanglarning kılqinini kiliwatisilər! — dedi.

— Biz h  ramdin bolqan   m  smiz! Bizning p  k  t birla atimiz bar, U bolsa Hudadur! — deyixti ular.□

⁴² Əysa ularqa: — Atanglar Huda bolqan bolsa, meni səygən bolattinglar; q  nki mən Hudaning baqrıdın qıqıp, bu y  rg   kəldim. Mən   zl  k  mdin k  lg  n əməsmən, b  lki Uning t  ripid  n   w  tilg  nm  n. □ ■ ⁴³ S  zlimni nemixka q  x  nm  ysil  r? Enikki, mening s  z-kalamim kulikinqlarqa kirm  ywatidu! ⁴⁴ Silər atanglar İblistin bolqansil  r w   uning arzu-h  w  slirig   əməl kilixni halaysil  r. U al  m apirid   bolqand  n tartıp k  til idi w   uningda həkikət bolmioq  k  , həkikəttə turmioqan. U yaloqan s  zlig  nd  ,   z t  biitidin s  zl  ydu, q  nki u yaloqanqı w   xundakla yaloqanqilikning

■ **8:39** Rim. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Y  . 17:17. □ **8:41** «**Silər   z atanglarning kılq  nini kiliwatisilər!**» — «  z atanglar» — İblisni kərsitidu, əlwəttə. 44-ayətni k  r  ng. «**Biz h  ramdin bolqan   m  smiz!**» — bu daritma g  p. Ular   ysaning M  ry  md  n tuoqluluxini «bir atining wasitisi bilən   m  s», b  lki «h  ramdin bolqan» d  p puritıp, uningdin ew  n tapmaq  ı idi. □ **8:42** «**mən Hudaning baqrıdın qıqıp...**» — grek tilida «mən Hudaning iqid  n qıqıp...». ■ **8:42** Y  . 5:43; 7:29.

atigidur. □ ■ ⁴⁵ Lekin mən həqiqətni sözliginin
üqün, manga ixənməysilər. ⁴⁶ Kaysinglar meni
gunahı bar dəp dəlilliyələysilər, keni? Həqiqətni
səzlisəm, nemə üqün manga ixənməysilər?

⁴⁷ Hudadin boləqan kixi Hudaning səzlrini
anglaydu; silər ularni anglımaysilər, qünki silər
Hudadin boləqan əməssilər!■

⁴⁸ Yəhudiylar uningə qawabən:

— Əjəba, bizning seni: «Samarıyəlik həm jin
qaplawkan adəm»sən deginimiz toqra əməsmu?

— deyixti.□ ■

⁴⁹ Əysa qawabən: — Manga jin qaplawkını yok,
bəlkı mən Atamni hərmət kılımən; ləkin silər
manga hərmətsizlik kılıwatisilər. ■ ⁵⁰ Mən öz
xan-xəripimni izdiməymən; ləkin buni izdigüqi
həm *uning üstidin* həküm kıləuqi Bırsı bar.

⁵¹ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip
qəyayki, mening səz-kalamimni tutıdıqan kixi
əbədil'əbəd ölüm kərməydu.■

⁵² Xuning bilən Yəhudiylar uningə:

— Sanga dərwəkə jin qaplawkanlıqını
əmdi bılduq! Hətta *həzriti* İbrahım wə
pəyqəmbərlərmu əlgən tursa, sən kandaqsıgə:
«Mening səz-kalamimni tutıdıqan kixi

□ **8:44** «... *Iblis* yaləqanqi wə xundakla yaləqanqılıqning
atigidur» — yaki «... u (Iblis) yaləqanqi wə xundakla
yaləqanqılıqning pıridur». ■ **8:44** Yar. 3:1; 2Kor. 11:3;
1Yuhə. 3:8. ■ **8:47** Yh. 6:37; 10:26,27; 1Yuhə.

4:6. □ **8:48** ««Samarıyəlik həm jin qaplawkan
adəm»sən» — «Samarıyəliklər» Yəhudiylar kəzgə ılmıyadıqan
bir həlk bolup, ularning kəzkarixiqə Samarıyəliklər Hudaning
səzini burmıdıqan kapırlar wə jin təgkənlərdur. ■ **8:48** Yh.
7:20; 10:20. ■ **8:49** Yh. 7:18. ■ **8:51** Yh. 5:24; 11:25.

əbədil'əbəd ölüm tetimaydu» dəysən? ⁵³ Əjəba, sən atimiz İbrahimdin uluqlumusən? U öldi, pəyoələmbərlər həm öldi!? Sən özüngni kim kilməqəisən?■

⁵⁴ Əysa jawabən mundak dedi:

— Əgər mən özümni uluqlisam, undakta uluqlukum heqnərsə hesablanmaytti. Biraq meni uluqlioquqi — silər «U bizning Hudayimiz» dəp ataydioqan Atamning Özidur. ⁵⁵ Silər Uni tonumidinglar, lekin mən Uni tonuymən. Uni tonumaymən desəm, silərdək yaloqanqi bolatim; biraq mən Uni tonuymən wə Uning səz-kalamini tutimən. ⁵⁶ Atanglar İbrahim mening künümni kəridioqanlıkidin yayrap-yaxnidi həm dər wə kə uni aldin'ala kərüp xadlandi.□ ■

⁵⁷ — Sən tehi əllik yaxka kirməy turup, İbrahimni kərdüngmu? — deyixti ular.

⁵⁸ Əysa ularoqa:

— Bər hək, bər hək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, İbrahim tuqlumastila, mən Bar

■ **8:53** İbr. 11:13. □ **8:56** «Atanglar İbrahim mening künümni kəridioqanlıkidin yayrap-yaxnidi» — Əysaning «mening künüm» degini nemini kərsitidu? Bizningqə bu ibarə: (1) uning dunyaqa kelixini kərsitidu; (2) uning xan-xərəp iqidə qaytip kelidioqan küninimu kərsitidu. İbrahim qağan aldin'ala buni kərgən? Yəhudiy «Rabbilar»ning kəpinqisi «İbrahim İshaqni kurbanlıq kəlixka sunoqan wəqəttə bəkiy aləm uningqə ayan kəlinioqan» dəp kəraytti wə bizmu bu pikirgə mayilmiz.

■ **8:56** Yar. 17:17; Luqa 10:24; İbr. 11:13.

Boloquqidurmən! — dedi.□

⁵⁹ Buning bilən ular uni qalma-kesək kılqılı kollirioqa yərdin tax aldi; lekin Əysa ularoqa kərünməy, ularning otturisdin ötüp ibadəthanidin qikıp kətti.□ ■

9

Əysaning tuqma qarioquni sakaytixi

¹ Wə u yolda ketiwetip, tuqma qarioqu bir adəmni kərđi. ² Muhlisiri uningdin:

— Ustaz, kim gunah kilip uning qarioqu tuqulqiniqo səwəb bolqan? U əzimu ya ata-anisimu? — dəp soraxti.□

³ Əysa mundaq jawab bərđi:

— Əzi yaki ata-anisining gunah sadir qilqanliqidin əməs, bəlki Hudaning Əz əməlliri

□ **8:58 «İbrahim tuqulmastila, mən Bar Boloquqidurmən!»** — «mən Bar Boloquqidurmən» degini yənıla «Mis.» 3:14də, Musa pəyoqəmbərgə wəhiy qilinqan, Hudaning «Mən Əzümdurmən», yaki bolmisa «Mən Əzəldin Bar Boloquqidurmən» degən uluq namini kərsitidu. Əysaning bu namni əzigə əloqini uning Hudalik təbiitini kərsitidu. Yəhudiylar uning bu gepini toqra qūxinidu, lekin kət'iy ixənməydu (59-ayətni kərüng). □ **8:59 «Buning bilən ular uni qalma-kesək kılqılı kollirioqa yərdin tax aldi»** — Yəhudiylar həlki uning səzining mənisini toqra qūxinətəti, lekin ixənməy «kupurluq kılquqi!» dəp uni əltürməkci idi. **«lekin Əysa ularoqa kərünməy, ularning otturisdin ötüp ibadəthanidin qikıp kətti»** — bəzi kəna kəqürmilərdəPəxət «lekin Əysa əzini daldioqa elip, ibadəthanidin qikıp kətti» deyilidu. ■ **8:59** Luqa 4:29; Yh. 10:31,39; 11:8. □ **9:2 «Ustaz»** — Grek tilida «Rabbi».

uningda ayan kilinsun dəp xundak boloqan.
 4 Kunning yorukida, meni Əwətküqining əməllirini ada kilixim kerək. Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kilalmaydu.□ 5 Mən dunyada turoqan waqtimda, dunyaning nuri özümdurmən.■

6 Bu sözlərnı kiləandın keyin, u yərgə tükürüp, tükürüktin lay kilip, layni həlikı adəmnıng kəzlırigə sürüp kəydi.■ 7 wə unıngoq: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi («Siloam» *ıbraniyqə səz bolup*, «əwətilgən» degən mənini bildürıdu). Xuning bilən həlikı adəm berip yuyuwıdi, kəzi kəridioqan bolup kəytip kəldi.□

8 Kəoxniliri wə u ilgiri tiləmqlilik kiləınida uni kərgənlər:

— Bu olturup tiləmqlilik kilıdioqan həlikı adəm əməsmu? — deyixip kətti.■

9 Bəzilər: «Həə, xu ikən» desə, yənə bəzilər:

□ 9:4 «**meni Əwətküqining əməllirini ada kilixim kerək**» — yaki «meni Əwətküqining əməllirini ada kiliximiz kerək». «**Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kilalmaydu**» — Əysanıng yər yüzidə bolıdioqan hizmitigə bəlkim pəkət altə ay kəloqan bolsa kerək. ■ 9:5 Yəx. 42:6; Luqa 2:32; Yh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47. ■ 9:6 Mar. 8:23.

□ 9:7 «**Siloam**» — İbraniy tilida «Siloqa». «**Əysa** unıngoq: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi... həlikı adəm berip yuyuwıdi, kəzi kəridioqan bolup kəytip kəldi» — bu kor adəm ibadəthanioqa yekın jayda tiləmqlilik kilip olturəqan bolsa, ibadəthanidin «Siloam kəlqiki»gə bir kilometrək kələtti. Xuning üqün bu səpər kor adəmnıng ixənqigə nisbətən heli bir sinək idi. Lay kəttiklaxkəndın keyin u kəzlırini heq aqalmioqan həlda muxu uzun yolni mengixi kerək idi. Bu kor adəm üqün intayın eoqr idi, əlwəttə. Uning üstigə yolni bikar mangsa kəp «tiləmqlilik waqti» israp bolup kətətti. ■ 9:8 Ros. 3:2.

«Yaq. u əməs, lekin uningə ohxaydikən» deyixti.

Birəq u əzi:

— Mən dəl xu kixi bolimən! — dedi.

¹⁰ — Undəqta kəzliring qandəq eqildi? — dəp soraxti ular.

¹¹ U jawabən mundaq dedi:

— Əysa isimlik bir kixi *tükürükidin* lay qilip kəzliringə sürüp qoyuwidi, manga: «Siloam kəlkikigə berip yuyuwətkin» degənidi. Mən berip yuyuwidim, kərələydiqən boldum.

¹² — U hazır kəyərdə? — dəp soraxti ular.

— Bilməymən, — dedi u.

Pərisiylərlərin məjizini sürüxtürüxi

¹³ Halayiq ilgiri qarıqı boləqan bu adəmnı Pərisiylərlərin aldiqə elip berixti ¹⁴ (əslidə Əysa lay qilip bu adəmnı kəzlirini aqқан күн dəl xabat күni idi). ■ ¹⁵ Xuning bilən Pərisiylər qaytidin bu adəmdin qandəq kərələydiqən boləqinini soriwidi, u ularqə: — U kəzliringə lay *sürüp* qoydi, mən yuyuwidim wə mana, kərələydiqən boldum! — dedi.

¹⁶ Xuning bilən Pərisiylərdin bəziliri:

— U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, qünki u xabat күnini tutmaydu, — deyixti.

Yənə bəziliri:

— U gunəhkar adəm bolsa, qandəqlarqə bundəq məjizilik aləmlərləni yaritalaytti? — deyixti.

■ **9:14** Mat. 12:1; Mar. 2:23; Luqa 6:1; Yh. 5:9.

Buning bilən ularning arisida bəlünüş pəyda boldi. □ ■ ¹⁷ Ular kərişu adəmdin yənə:

— U kəzliringni eqiptu, əmdi sən u toqruluk nemə dəysən? — dəp soraxti.

U: — U bir pəyqəmbər ikən, — dedi.■

¹⁸ Yəhudiylar kərələydişan kilişan kixin-ing ata-anisini tepip kəlmigüşə, burun un-ing kərişu ikənlikigə wə hazır kərələydişan kilişanlikişa ixənməytti. Xunga ular uning ata-anisini qakirtip, ¹⁹ ulardin:

— Bu silərning oqlunglarmu? Tuşma kərişu, dəwatattinglar? Əmdi hazır qandaqlarqə kərələydişan bolup qaldı? — dəp soraxti.

²⁰ Ata-anisi ularqə: — Uning bizning oqlimiz ikənliki, xundaqla tuşuluxidinla kərişu ikənlikini bilimiz; ²¹ lekin hazır qandaqlarqə kərələydişan bolup qaloşanlikini, kəzlirini kim aqşanlikini bilməymiz. U qong adəm tursa, *buni* əzidin soranglar, u əzi dəp bərsun, — dəp jawab bərđi.

²² Ata-anisining xundaql deyixi Yəhudiylardin qorqşanliki üşün idi; qünki Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsiş dəp etirap kışa, u sinagog jamaitidin qoşlap qikirilsun dəp qarar

□ **9:16 «U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, qünki u xabat künini tutmaydu»** — ular «u xabat künini tutmaydu» dəydu. Qünki ular Əysaning tükürükidin lay kilişni «əmgək kiliş», xundaqla xabatning «dəm elix prinsipi»ni buzux, dəp qaraytti. Əysa bolsa «Atamning əməllirini ada kilişim kerək» degənidi (4-ayət). Demək, «ix kilişuqi» yaki «əməl kilişuqi» əslidə Huda Əzidur. Uningdin baxqa kim xundaql məjizə yaritaytti? ■ **9:16** Yş. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ **9:17** Luka 7:16; 24:19; Yş. 4:19; 6:14.

kiloanidi. □ ■ 23 Xu səwəbtin uning ata-anisi: «U qong adəm tursa, *buni* özidin soranglar» degənidi.

24 Pərisiylər əslidə karioqu boloqan adəmni yənə qakirip uningqa:

— Hudaqa xan-xərəp berip *kəsəm kil!* Biz bu adəmning gunahkar ikənlikini bilimiz, — deyixti. □ ■

25 U mundak jawab bərdi:

— U gunahkarmu, əməsmu, bilməymən. Birak mən xu birla ixni bilimənki, karioqu idim, hazır kərələydiqan boldum.

26 Ular uningdin yənə bir kətim:

— U seni kəndak kildi? Kəzliringni kəndak aqti? — dəp soraxti.

27 U jawabən:

— Silərgə allıkaqan eyttim, birak kulak salmid-inglar. Silər nemə dəp kaytidin anglaxni halap qaldinglar? Silərmu uning muhlisliri bolay dəwatamsilər?! — dedi.

28 Buning bilən, ular uni kattik tillap:

— Sən həlikəning muhlisi! Biz bolsak Musa

□ 9:22 «Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsih dəp etirap kilsa, u sinagog jamaitidin koqlap qikirilsun dəp qarar kiloanidi» — «sinagogtin qikirilix»ning nətijisi, jəmiyyətlikərdin həqkim sinagogtin qikiriloqan kixi bilən bardi-kəldi qilmaytti. ■ 9:22 Yh. 7:13; 12:42. □ 9:24

«Hudaqa xan-xərəp berip *kəsəm kil*» — Əslidə grek tilida «*kəsəm kil*» degən söz yok idi. Bu ayəttə xu söz bolmisimu, xu mənə qikip turidu (məsilən «Yəxua» 7:19ni kərüng). Xuning üqün bu jümlining mənisi «Əysaqa əməs, bəlki Hudaqa xan-xərəp bər» degənlik əməs, bəlki «Hudani uluqlax üqün rast gəp kil, bu məjizə əslidə qong bir aldamqilik əməsmu?» degəndək. ■ 9:24 Yə. 7:19.

*pəyoʻlambərnin*g muhlisirimiz. ²⁹ Hudaning Musoʻla sōzligənlikini bilimiz; lekin bu nemi-ning bolsa kəyərdin kəlgənlikinimu bilməymiz, — deyixti.

³⁰ Həlikə adəm ularoʻla mundak jawab kəyturdi: — Ajayip ixku bu! Gərqə silər uning kəyərdin kəlgənlikini bilmigininglar bilən, u mening kōzlimni aqti. ³¹ Biz bilimizki, Huda gunahkarlarning tiləklirini anglimaydu; birak Өzigə ihlasmən bolup iradisigə əməl kīloquqilarningkini anglaydu. ■ ³² Dunya apiridə bolōandin tartip, birərsining tuoʻlma kəriōuning kōzini aqқанlikini anglap bakқан əməs. ³³ Əgər bu adəm Hudadin kəlmigən bolsa, həqnemə kīlalmioʻlan bolatti.

³⁴ Ular uni:

— Sən tüptin gunah iqidə tuoʻluloʻlan turukluk, bizgə təlim bərməkqimusən? — deyixip, uni *sinagogtin* kooʻlap qikiriwetixti.□

Rohiy kəriōuluk

³⁵ Əysa ularning uni *sinagogtin* kooʻlap qikəriōanlikini anglap, uni izdəp tepip: Sən, Hudaning Ooʻlioʻla etikad kīlamsən? — dəp soridi.□

³⁶ U jawabən: — Təksir, u kim? Mən uningoʻla etikad kīlay, — dedi.

■ **9:31** Zəb. 66:18; Pənd. 15:29; 28:9; Yəx. 1:15; Mik. 3:4.

□ **9:34** «*ular... uni sinagogtin kooʻlap qikiriwetixti*» — 22-ayət wə izahatni kōrüng. □ **9:35** «*Sən, Hudaning Ooʻlioʻla etikad kīlamsən?*» — bəzi kona kəqürmilərdə «Sən, Insan'ooʻlioʻla etikad kīlamsən?» dəp pütölgən.

³⁷ — Sən həm uni kərdüŋg həm mana, hazır sən bilən səzlixiwatqan dəl xuning əzi, — dedi Əysa uningqə.

³⁸ Həlikə adəm:

— İ Rəb, etikad kəlimən! — dəp, uningqə səjdə kildi.

³⁹ — Mən korlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun dəp bu dunyaqə həküm qikirixkə kəldim, — dedi Əysa. □ ■

⁴⁰ Uning yenidiki bəzi Pərisiylər bu sözlərnə anglap uningdin:

— Bizmu kormu? — dəp soraxti. ⁴¹ Əysa ularqə: — Kor bolqan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; ləkin silər hazır «kəruwatimiz» deginglar üqün silərgə gunah hesabliniweridu, — dedi.

10

□ **9:39 «Mən korlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun dəp bu dunyaqə həküm qikirixkə kəldim» — «həküm qikirixkə kəldim» — Bu «həküm» toqruluk «Yəx.» 42:1 wə uningdiki izahatni kəring. Bu qandaq «həküm»? Bizningqə Yəxaya pəyoqəmbərnəng bexaritidə eytiloqandək az degəndə bu «həküm»ning əq tərpi bardur: (1) etikadqilarqə toqra kəzqaraxlarni yətküzüx; (2) Hudaning kəp ixlar üstidiki həkümlirini bildürüx; (3) Məsihning həwiri kixilərnəng kəlbini yaki yoruk yaki tehimu qarangoq, kor kəlix; huddi Yəxaya pəyoqəmbər əz waqtida Hudaning sez-kalamini Israiloqə yətküzgəndə, Israilning əhwalı «Silər anglaxni anglaysilər, biraq qüxənməysilər; kəruxnə kərüsilər, biraq bilip yətməysilər» («Yəx.» 6:9-10) degəndək bolqanoqə ohxax. «Yəx.» 44:18nimu kəring. ■ 9:39 Yh. 3:17; 12:47.**

*Əysa sözünü davam qıladı — «Mən yaxşı qoy
bağquqıdurmən»*

¹ Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip
qoyayki, qoy qotiniqə ixiktin kirməy, baxqa
yərdin yamixip kirqən kixi oqri wə qarəqıdu.

² Ixiktin kiridiqən kixi bolsa qoyların
padiqisidur. ³ Ixik bəkar uninqə ixikni eqip
beridu wə qoylar uning awazını anglap tonuydu;
u öz qoylirining isimlirini bir-birləp qaqirip
ularni sirtka baxlap qıqıdu. ⁴ U qoylirining
həmmisini sirtka qıqirip bolup, ularning
aldida mangıdu, qoylarmu uning kəynidin
əgixip mengixidu; qünki ular uning awazını
tonuydu. ⁵ Ləkin ular yat adəmninq kəynidin
mangmaydu, bəlki uningdin qaqıdu; qünki ular
yatlarning awazını tonumaydu.

⁶ Əysa bu təmsilni ularə qəzləp bərgini bilən,
ləkin ular uning əzlırigə nemə dəwatqanlıqını
heq qüxənmidi. ⁷ Xunga Əysa ularə yənə
mundə dedi:

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip

□ **10:3 «Ixik bəkar uninqə ixikni eqip beridu wə qoylar
uning awazını anglap tonuydu...»** — «ixik bəkar» bəlkim
Qəmüldürgüqi Yəhyani kərsitixi mumkin. Bu ayət həm 4-ayətə
munasiwətlik, «Mik.» 2:13 wə izahatni kərüng. □ **10:4 «U
qoylirining həmmisini sirtka qıqirip bolup, ularning al-
dida mangıdu, qoylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu;
qünki ular uning awazını tonuydu»** — demisəkmü, Ottura
Xərktiki qoyqılar dəl xundə yol bilən qoylarni bəqıdu. Qoyqi
barlıq qoylarə isim qoyup ularni bu isim bilən qaqiridu.
U daim «qoylirini baxlaydu», ular uning awazı bilən əgixip
mangıdu. Adəttə qoyqıning qoylarni «həydəx»ning heq həjiti
yok.

qoyayki, qoylarning ixiki özümdurmən. □

⁸ Məndin ilgiri kəlgənlərnin həmmisi oqri wə qarəqıdır, ləkin qoylar ularə qulə salmıdı. □ ⁹ İxik özümdurmən. Mən arkilik kirgini kütəzulıdım həm kirip-qikip, ot-qəplərnı tēpı yeyələydı. ■ ¹⁰ Oqri bolsa pəkət oqrılax, ɵltürɵx wə buzux ɵqɵnlə kelıdım. Mən bolsam ularnı həyatlıkə erıxsun wə xı həyatlıkı mol bolsun dēp kəldım. □

¹¹ Yahxi padıqı özümdurmən. Yahxi padıqı qoylar ɵqɵn ɵz jənı pıdā kılıdım. □ ■ ¹² Ləkin mədikar undə kılmaydı. U bəlki nə qoylarning igisi nə padıqısı bolmıəəqə, bərinin kəlgınlı kərsə, qoylarnı taxlap qəqıdım wə bərə kelip qoylarnı titip tiripirən kılıwetıdım.

□ **10:7 «qoylarning ixiki özümdurmən»** — Ottura Xərktə padıqlar kəqıdə qoylarnı qoqdax ɵqɵn qotanın əqzıdā toəqrısıə yetip uhlaydı. Xuning bılən ular ɵzlırını «qoylarning ixiki» dəydı. Undə qoqlar hərəkını «öz qoylrı ɵqɵn jənı pıdā kılıdım». □ **10:8 «Məndin ilgiri kəlgənlərnin həmmisi oqri wə qarəqıdır, ləkin qoylar ularə qulə salmıdı»** — bu yərdə Əysanın kəzdə tutqını Təwrattıki pəyəəmbərlər əməs, bəlki ɵzlırını «İsrailni bəkkıqlar» dēp atıwəəənlər — yəni Pərsıylər, bax kəhlınlar, Təwrat ɵstəzlırı, Yəhıdıy əksəkəllrı, xundəklə ɵzıdın ilgırı pəydā boləə «sahta Məsıhlər» (məsilən, «Ros.» 5:36-37)dın ıbarət. İsrılə bəkkıqı bolux kərək boləənlər əksıə padıdın paydā-mənpəət alıdıəənlərə əyləndurıləə («Yər.» 23-bab, «Əz.» 34-babnı kərıng). ■ **10:9** Yh. 14:6. □ **10:10 «Oqri bolsa pəkət oqrılax, ɵltürɵx wə buzux ɵqɵnlə kelıdım»** — «ɵltürɵx» grek tilıdā «boəqızılax». □ **10:11 «Yahxi padıqı qoylar ɵqɵn ɵz jənı pıdā kılıdım»** — «yahxi padıqı» boləəndın kəyn bəxkə hl padıqlar boləmdı? Bu toəqrısıdā «koxımə səz»ımızdā əzrək tohtılımız. ■ **10:11** Yəx. 40:11; Əz. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; İbr. 13:20; 1Pet. 5:4.

□ ■ 13 Əmdi mədikar bolsa pəkət həkkinə dəp ixləp, qoylara qəngül bəlməy bədər qaqudu.

14-15 Yahxi padıqı özündurmən. Ata meni tonıqınidək mən atını tonuqınimdək, mən özümningkilərnə tonuymən wə özümningkilərmu meni tonuydu; qoylar üqün jenim pida. ■ 16 Bu qotandin bolmioqan baxqa qoylirimmu bar. Ularnimu elip baxlixim kerək wə ularmu awazimni anglaydu; xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padıqısı bolidu.□ ■

17 Ata meni xu səwəbtin səyiduki, mən jenimni kayturuwelixim üqün uni pida kilimən.

■ 18 Jenimni heqkim məndin alalmaydu, mən uni öz ihtiyarim bilən pida kilimən. Mən uni pida kilixqa hokuklukmən wə xundakla uni kayturuwelixkimu hokuklukmən; bu əmrni Atamdin tapxuruwaloqanmən.■

19 Bu sözlər tüpəylidin Yəhudiylar arisida yənə bəlünux pəyda boldi. ■ 20 Ulardin kəp adəmlər: — Uningoqa jin qaplixiptu, u jöylüwatidu, nemə üqün uning səzigə kulak saloqudəksilər? — deyixti.■

□ 10:12 «bəre kelip qoylarni titip tiripirən kiliwetidu» — yaki «bəre kelip qoylarni tutuwelip tiripirən kiliwetidu».

■ 10:12 Zək. 11:16. ■ 10:14-15 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 6:46; 7:29. □ 10:16 «Bu qotandin bolmioqan baxqa qoylirimmu bar. Ularnimu elip baxlixim kerək ... xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padıqısı bolidu» — heqkandak xühə yokki, muxu yərdə «bu qotandin bolmioqan»lar Məsihkə etiqad kilidiqan Yəhudiylar əməslərni kərsitidu. ■ 10:16 Əz. 37:22. ■ 10:17 Yəx. 53:12.

■ 10:18 Yh. 2:19. ■ 10:19 Yh. 7:12; 9:16. ■ 10:20 Yh. 7:20; 8:48, 52.

²¹ Yənə bəzilər bolsa:

— Jin qaplaşkan adəmning sözliri bundak bol-maydu. Jin qandakmu qariorqlarning közlirini aqalisun?! — deyixti.■

Əysaning qətkə qəkilixi

²² Kix pəsli bolup, Yerusalemda «Qayta beoixlax heyti» ötküzülüwatatti. □ ²³ Əysa ibadəthanidiki «Sulaymanning pexaywini»da aylinip yürətti. ■ ²⁴ Yəhudiylar uning ətrapioqa olixiwelip:

— Bizni qağanəqiqə tit-tit kılıp tutuklukta qaldurmaqisən? Əgər Məsih bolsang, bizgə oquqini eyt, — deyixti.□

²⁵ Əysa mundaq jawab bərdi:

— Mən silərgə eyttim, ləkin ixənməysilər. Atamning nami bilən kiləqan əməllirimning əzi manga guwahlik beridu. ■ ²⁶ Birak mən silərgə eytkinimdək, silər etiqad kilmidinglar, qünki mening qoylirimdin əməssilər. ²⁷ Mening qoylirim mening awazimni anglaydu, mən ularni tonuymən wə ular manga əgixidu. ■

²⁸ Mən ularəqa mənggülük həyat ata kilimən;

■ **10:21** Mis. 4:11; Zəb. 94:9; 146:8 □ **10:22** «Qayta beoixlax heyti» — (ibadəthanini) «qayta beoixlax heyti» bolsa miladiyədin ilgiri 164-yili «Yəhuda Makkabus» ibadəthanini Yunandikilərnin butpərəslikidin qayturuwelip, uni qaytidin Hudaning yolioqa atap beoixliəqanlikini təbrikləydiəqan heyti. Bu heyti Yəhudiylar arisida həziroqiqə «Hannukah» dəp atilidu. ■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12.

□ **10:24** «Bizni qağanəqiqə tit-tit kılıp tutuklukta qaldurmaqisən?» — grek tilida «jenimizni qağanəqiqə tit-tit kılıp tutuklukta qaldurmaqisən?». ■ **10:25** Yh. 5:36.

■ **10:27** Yh. 8:47.

ular əsla həlak bolmaydu. Həqkim ularni qolumdin tartiwalalmaydu. ■ ²⁹ Ular ni manga təkdin qılqan atam həmmidin üstündür wə həqkim ularni atamning qolidin tartiwalalmaydu. ³⁰ Mən wə Ata əslidinla birdurmiz. □ ■

³¹ Buning bilən Yəhudiylar yənə uni qalma-kesək qilixmaqçı bolup, yərdin qollirioğa tax elixti. ■

³² Əysa ularğa: — Atamdin kəlgən nuroqun yahxi əməlləni silərgə kərsəttim. Bu əməlləning kaysisi üqün meni qalma-kesək qilmaqçisilər? — dedi.

³³ — Seni yahxi bir əməl üqün əməs, bəlki kupurluq qılqining üqün qalma-kesək qilimiz. Qünki sən bir insan turuqluq, özüngni Huda qilip kərsəttin! — dedi Yəhudiylar jawabən. ■

³⁴ Əysa ularğa mundaq jawab bərdi:

— Silərgə təwə mukəddəs qanunda «Mən eytim, silər ilahlarsilər» dəp pütülgən əməsmu?

■ **10:28** Yh. 6:39; 17:12; 18:9. □ **10:30** «**Mən wə Ata əslidinla birdurmiz**» — «Qan» 32:39ni kəring. Muxu yərdə Məsihning «bir» deqini, yukirida tiləq elinqan ixlirida özining Huda'ata bilən birgə bir boləqanliqini təkitləydu. ■ **10:30** Yəx. 54:5; Yh. 5:19; 14:9; 17:5. ■ **10:31** Yh. 8:59; 11:8. ■ **10:33** Yh. 5:18.

□ ■ 35 Huda öz söz-kalamini yetküzgənlərni «ilahlar» dəp atioqan yərdə (wə mukəddəs yazmilarda eytiloqini hərgiz küqtin qalmaydu) 36 nemə üqün Ata Özigə has-mukəddəs kılıp panıy dunyaqə əwətkən zat «Mən Hudaning Oqlimən» desə, u tooqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər? □ ■ 37 Əgər Atamning əməllirini qilmisam, manga ixənmənglar. ■ 38 Biraq kılsam, manga ixənmigən hələttimu, əməllərnıng əzlrıgə ixıninglar. Buning bilən Atining məndə ikənlikini, meningmu Atida ikənlikimni hək dəp bilip etıqad kılidoqan bolısılər. ■ 39 Buning bilən ular yənə uni tutmaqı boldi, biraq u ularning qolliridin qutulup, u yərdin kətti. ■ 40 Andin u yənə İordan dəryasining

□ 10:34 «Silərgə təwə mukəddəs kanun» — 8:17 wə izaqatini kərüng. «Mən eyttim, silər ilahlırsılər» — bu səzler «Zəb.» 82:6də tepilidu. Toluk eytsaq «Mən eyttim: — Silər ilahlar ikənsilər; həmminglar Həmmidin Aliy Boloquqining oqullirisılər» degən bolup, bu səz əslidə sot məjlisigə katnaxқан «ilahlar»qə, yəni Hudaning həlqigə soraqı boləqan yaki öz həlqi arisida hərqandəq həkuk-məs'uliyiti bar adəmlərgə eytiləqanidi. Ular muxu ixta, həmmini soraq kıləuqi Hudəqə ohxap kətkəqkə, «ilahlar» deyilidu. 35-36-ayət wə izaqatini kərüng. «Zəb.» 82:1diki izaqatnimu kərüng.

■ 10:34 Zəb. 82:6 □ 10:36 «Nemə üqün Ata Özigə has-mukəddəs kılıp panıy dunyaqə əwətkən zat «Mən Hudaning Oqlimən» desə, u tooqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər?» — bu 36-ayət boyıqə, Huda «Zəbur»da «Hudaning səz-kalami yetküzülgənlər»ni «ilahlar» dəp atioqan yərdə, Hudaning Səz-Kalamining Əzi dunyaqə kəlgəndə, «Hudaning Oqlimən» desə, bu qandəkmə kupurluk bolidu? ■ 10:36 Yh. 5:1; 6:27. ■ 10:37 Yh. 15:24. ■ 10:38 Yh. 14:11; 17:21.

■ 10:39 Lukə 4:29; Yh. 8:59.

u ketioqa, yəni Yəhya *pəyoqəmbər* dəslipidə adəmlərnı qəmüldürgən jayoqa berip, u yərdə turdi.■

⁴¹ Nuroqun kixilər uning yenioqa kəldi. Ular:

— Yəhya heq məjizilik alamət kərsətmigən, lekin uning bu adəm toqrisida barlıq eytkanlıri rast ikən! — deyixti. ⁴² Xuning bilən nuroqunlioqan kixilər bu yərdə uningoya etiqad kildi.

11

Lazarusning ölumi

¹ Lazarus degən bir adəm kesəl bolup qaloqanidi. U Məryəm wə hədisi Marta turoqan, Bəyt-Aniya degən kənttə turatti ² (bu Məryəm bolsa, Rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip kurutqan həliki Məryəm idi; kesəl bolup yatqan Lazarus uning inisi idi).□ ■

³ Lazarusning hədiliri Əysaqa həwərqi əwətip: «İ Rəb, mana sən səygən *dostung* kesəl bolup qaldı» dəp yətküzdi.

⁴ Lekin Əysa buni anglap:

■ 10:40 Yh. 1:28; 3:23. □ 11:2 «bu Məryəm bolsa, rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip kurutqan həliki Məryəm idi; kesəl bolup yatqan Lazarus uning inisi idi» — bu ix dəsleptə «Mat.» 26:6-13 wə «Mar.» 14:3-9də wə keyin «Yuh.» 12:3-8də hatirilinidu. Yuhanna okurmənlər bu ixtin İnildiki baxqa «bayanlar» arkişik allıkaqan həwər tapqan, dəp pərəz kilidu. ■ 11:2 Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luka 7:37; Yh. 12:3.

— Bu kesəldin ölüp kətməydu, bəlkı bu arqılıq Hudaning Ooqlı uluqlınıp, Hudaning xan-xəripı ayan kılınıdu — dedi.■

⁵ Əysa Marta, singlisi wə Lazarusni tolimu səyətti. ⁶ Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdı.□ ⁷ Andin keyin u muhlislirioqa:

— Yəhudiyəgə qayta baraylı! — dedi.

⁸ Muhlisleri uningoqa:

— Ustaz, yekindila *u yərdiki* Yəhudiylar seni qalma-kesək kilməqçi bolqan tursa, yənə u yərgə qayta baramsən? — deyixti.□ ■

⁹ Əysa mundaq dedi:

— Kündüzdə on ikki saat bar əməsmu? Kündüzi yol mangoqan kixi putlaxmas, qünki u bu dunyaning yorukini kəridu. ¹⁰ Lekin keqisi yol mangoqan kixi putlixar, qünki uningda yorukluk yoktur.

¹¹ Bu səzlərnı eytkəndin keyin, u:

— Dostimiz Lazarus uhlap qaldı; mən uni uykusidin oyoqatkili barimən, — dəp qoxup qoydı.■

¹² Xunga muhlislar uningoqa:

■ 11:4 Yh. 9:3; 11:40.

□ 11:6 «Xunga u Lazarus-

ning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdı» — bu ayəttiki «xunga» bəlkim okurmənlərnı həyran qaldurıdu. Bizdə kılqə xübhə yokki, Huda Əzini səyğənlərnımu intayin səyğəqkə, ularning Hudaning həkikiy xan-xəripı wə uluqlukini kərüp qüxinixi, xundakla etikadining küqəytilixi üqün bəzidə bəximizdin bu ixqa ohxap ketidoqan əzəbliq ixlarnı ötküzidu (15-ayətnı kərüng). □ 11:8 «Ustaz» — grek tilida «Rabbi».

■ 11:8 Yh. 8:59; 10:31.

■ 11:11 Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luqa 8:52.

— I Rəb, uhliqan bolsa, yahxi bolup qalidu, — dedi.

¹³ Halbuki, Əysa Lazarusning ölumi toqiruluk eytkanidi, lekin ular u dəm elixtiki uyquni dəwatidu, dəp oylaxti. ¹⁴ Xunga Əysa ularqa oqukini eytip:

— Lazarus öldi, — dedi. ¹⁵ — Birak silərni dəp, silərnin etiqad qilixinglar üqün, *uning qexida* bolmioqanlikimqa huxalmən. Əmdi uning yenioqa barayli, — dedi.

¹⁶ «Koxkezək» dəp atilidioqan Tomas baxka muhlisdaxlirioqa:

— Bizmu uning bilən billə barayli həm uning bilən billə ələyli, — dedi.□

Əysaning Lazarusni tirildürüxi

¹⁷ Əysa muhlisliri bilən Bəyt-Aniyaoqa baroqanda, Lazarusning yərlikkə qoyuloqinioqa allikaqan tət kün bolioqanliqi uningqa məlum boldi. ¹⁸ Bəyt-Aniya Yerusalemoqa yekin bolup, uningdin altə qakirimqə yiraqliqta idi, □

¹⁹ xuning bilən nuroqun Yəhudiylar Marta bilən Məryəmgə inisi toqrisida təsəlli bərgili ularning yenioqa kəlgənidi. ²⁰ Marta əmdi Əysaning keliwatkinini anglapla, uning aldioqa qikti. Lekin Məryəm bolsa əyidə olturup qaldi.

²¹ Marta əmdi Əysaqə: — I Rəb, bu yərdə bolioqan bolsang, inim əlmigən bolatti.

□ **11:16 «Koxkezək» dəp atilidioqan Tomas** — drek tilida ««Didimos» dəp atilidioqan Tomas». □ **11:18 «altə qakirim»** — grek tilida «on bəx stadiyon». Bir «stadiyon» 185 metr idi.

²² Həlihəm Hudadin nemini tilisəng, Uning sanga xuni beridioqanlikini bilimən, — dedi.

²³ — Ining qayta tirilidu, — dedi Əysa.

²⁴ Marta:

— Ahirki künidə, yənə tirilix künidə uning jəzmən tirilidioqanlikini bilimən, — dedi.■

²⁵ Əysa uningqə: — Tirilix wə həyatlik mən özümdurmən; manga etiqad kılquqi kixi əlsimu, həyat bolidu; ■ ²⁶ wə həyat turup, manga etiqad kılquqi əbədil'əbəd əlməs; buningqə ixinəmsən?■

²⁷ U uningqə: — Ixinimən, i Rəb; sening dunyaoqə kelixi mukərrər boləqan Məsih, Hudaning Oqlı ikənlikinggə ixinimən.■

²⁸ Buni dəp bolup, u berip singlisi Məryəmni astioqına qakirip:

— Ustaz kəldi, seni qakiriwatidu, — dedi.

²⁹ Məryəm buni anglap, dərhal ornidin turup, uning aldioqə bardı ³⁰ (xu pəyttə Əysa tehi yezioqə kirmigən bolup, Marta uning aldioqə mengip, uqrixip qaloqan yərdə idi). ³¹ Əmdi *Məryəmgə* təsəlli beriwatqan, əydə uning bilən olturoqan Yəhudiylar uning aldirap qopup sirtqə qikip kətkinini kərüp, uni kəbrigə berip xu yərdə yioqə-zar kılqılı kətti, dəp oylap, uning kəynidin mengixti.

³² Məryəm əmdi Əysa bar yərgə baroqanda uni kərüp, ayioqioqə özini etip:

— I Rəb, bu yərdə boləqan bolsang, inim əlmigən

■ **11:24** Dan. 12:2; Luqa 14:14; Yh. 5:29. ■ **11:25** Yh. 1:4;

3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuha. 5:10. ■ **11:26** Yh. 6:51.

■ **11:27** Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yh. 6:69.

bolatti! — dedi.

³³ Əysa Məryəmning yığa-zar kılqınıni, xundakla uning bilən billə kəlgən Yəhudiy həlkning yığa-zar kılıxqınıni kərgəndə, rohida kattıq pıqan qekip, kəngli tolimu biaram boldi wə: □

³⁴ — Üni kəyərgə kəydunglar? — dəp soridi.

— I Rəb, kelip kərgin, — deyixti ular.

³⁵ Əysa көз yexi kildi. □ ³⁶ Yəhudiyy həlki: —
Kəranqlar, u uni kəngilik səyğən! — deyixti.

³⁷ Wə ulardin bəziliri:

— Karioqning kəzini aqқан bu kixi kesəl adəmni ölumdin saqlap qalalmasmidi? — dey-ixti.

³⁸ Əysa iqidə yənə kattıq pıoan qekip, kəbrining aldioa bardi. Kəbri bir oar idi; uning kirix aozioa qong bir tax koyukluk idi. ³⁹ Əysa:

—Taxni eliwetinglar! — dedi.

Өлгүгүning ҳәdisi Marta:

— İ Rəb, yərlikkə qoyqılı tət kün boldi, hazır u
purap kətkəndu, — dedi.

⁴⁰ Ἐγὼ οὐκ ἔχω ἄλλο ἔργον ἢ τὸ μαρτυρεῖν τὴν ἀλήθειαν.

— Mən sanga: «Etikad kılsang, Hudaning xan-xəripini kərisən» degənidimöyü! — dedi.

⁴¹ Bunun bilən halayık taxni eliwətti. Əysa közlirini asmanəja tikip mundak dua kildi:

□ **11:33 «Əysa... rohi**da kattik pioʻan qekip, kengli tolimu biaram boldi»—Əysa nemigə xundak inkas kayturdi? Bizningqə, bu uning gunahning insanlarni olümge wə ʔalakətkə, jümlidin Xəytanning ilkiğə elip baroʻanliki tüpəylidin boləʻan parakəndiqilik wə pioʻan-kayotuoʻa qarap, bu ixlardin kattik ʔayajanlanəʻanliki wə bəlkim oʻəzəpləngənlikini kərsitidu. □ **11:35 «Əysa kəz yexi kildi»** — Əysaning kəz yaxliri toʻʻuruluk «koxumqə səz»imizdə tohtalmisak bolmaydu.

■ **11:35** Luka 19:41.

— I Ata, tilikimni angliqlarining üqün sanga tæxækkür eytimæn. ⁴² Tilæklirimni hæmixæ anglaydioqlarlikingni bilimæn; lekin xundak bol-simu, ætrapimdiki muxu halayik sening meni æwætkænlikinggæ ixænsun dæp, buni eytiwatimæn!■

⁴³ Bu sæzlærni kılqandın keyin, u yukiri awazda: — Lazarus, taxkiriqla qıq! — dæp towlıdı.

⁴⁴ Ölgüqi kol-putliri kepænlangæn, engiki tengiloqlar halda taxkiriqla qıqtı. Əysa ularqla: — Kepænni yexiwetip, uni azad kilinglar! — dedi.■

Əysani öltürüx suyikæsti

Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2

⁴⁵ Mæryæmning yenioqla pætæ kılıp kelip, uning æmillirini kergæn Yæhudiylar iqidin nuroqlunliri uningqla etikad kıldı. ⁴⁶ Lekin ularning iqidæ bæziliri Pærisiylærning yenioqla berip, Əysanın kılqlan ixlirini mælum kılıxtı. ⁴⁷ Xunga bax kahınlar wæ Pærisiylær Yæhudiyların kengæxmisini yioqlap:

— Qandak kılıximiz keræk? Bu adæm nuroqlun mejjizilik alamætlærni yaritiwatıdu. ■ ⁴⁸ Uningqla xundak yol koyup beriwærsæk, hæmmæ adæm uningqla etikad kılıp ketıdu. Xundak bolqlanda, Rimliklar kelip bu bizning jayimiz

■ 11:42 Yh. 12:30. ■ 11:44 Yh. 20:7. ■ 11:47 Zæb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luqa 22:2; Ros. 4:27.

wə kowmimizni wəyran qiliwetidu! — deyixti.□

⁴⁹ Ularning iqidə biri, yəni xu yili bax kaħin boləqan Qayafa:

— Silər heqnemini bilməydikənsilər! ⁵⁰ Pütün həlkning həlak boluxining orniəa, birla adəmnıng ular üqün əlūxining əwzəllikini qūxinip yətməydikənsilər, — dedi ■ ⁵¹⁻⁵² (bu səzni u əzlükidin eytmioqanidi; bəlki u xu yili bax kaħin boləqanlıqı üqün, Əysaning Yəhūdiy həlkı üqün, xundakla pəkət u həlk üqünla əməs, bəlki Hudaning hər yanəa tərkipl kətkən pərzəntlirining həmmisini bir kılıp uyuxturux üqün əlidioqanlıqidin aldın bexarət berip xundak degənidi).□ ■

⁵³ Xuning bilən ular məslihetlixip, xu kündin baxlap Əysani əltürüwetixni kəstlidi. ⁵⁴ Xuning üqün Əysa əmdi Yəhūdiylar arisida axkara yürməytti, u u yərdin ayrılıp qəlgə yekın rayondiki Əfraim isimlik bir xəhırigə berip, muhlisliri bilən u yərdə turdi.

□ **11:48 «Rimliklar kelip bu bizning jayimiz wə kowmimizni wəyran qiliwetidu!»** — «bu bizning jayimiz» bizningqə ibadəthanini kərsətsə kerək. Enikki, bu adəmlərnıng ibadəthanini «Hudaning» deməydu, bəlki «bizning» dəydu. Ularning gepidin roxənki, əzining mənəpəətini birinqi orunəa qoyidu, əz həlkning tinq-amanlıqını ikkinqi orunəa qoyidu. «Bu bizning jayimiz» baxqə birhil tərjimisi: «bizning bu ornımız» (demək, mənəsipimiz). ■ **11:50** Yh. 18:14.

□ **11:51-52 «bu səzni u əzlükidin eytmioqanidi; bəlki u xu yili bax kaħin boləqanlıqı üqün... aldın bexarət berip xundak degənidi»** — demək, gərqə u əzi hudəsiz adəm bolsimu, Təwrat bekitkən orunda turəaq, Muqəddəs Roh uning arkilik (əzining dəwatqinining mənisini toluk qūxənmigən həlda) bexarət bərđi. ■ **11:51-52** Əf. 2:14, 15, 16.

55 Əmdi Yəhudiylarning «ətüp ketix heyti»ğa az kəlojanidi. Nuroqun kixilər taħarətni ada kəlix üqün, heyttin ilgiri yezilardin Yerusalemoğa kelixti. □ 56 Xuning bilən billə xu kixilər Əysani izdəxti. Ular ibadəthanida yiqiləqanda bir-birigə:

— Kəndəx oylawatisilər? U heyti ötküzgili kəlməsmu? — deyixti.■

57 Bax kəhənlər bilən Pərisiylər bolsa uni tutux üqün, hərkimning uning kəyərdilikini bilsə, məlum kəlix toqruluk pərman qikərojanidi.

12

Məryəmning Əysani ətirlixi

Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9

1 Ətüp ketix heytidin altə kün ilgiri, Əysa əzi ölumdin tirildürgən Lazarus turuwatқан jay — Bəyt-Aniyəğa kəldi.■ 2 Xu wəjidin ular u yərdə uningə ziyapət bərdi. Marta

□ 11:55 «Nuroqun kixilər taħarətni ada kəlix üqün...» — muxu yərdiki «taħarət» toqruluk: Musa pəyoğəmbərgə qüxürülgən kənun boyiqə, birsi əlük bir nərsigə, kənoğa yəki məlum kəsəl yərisioğa tegip kətkən bolsa, «napak» dəp həsəblinatti wə xundəklə pak həsəblinix üqün yuyunuxi kərek wə yənə bəzi əħwallardimu kurbənlə kəlix kərek idi. Uning üstigə pərisiylər wə «Təwrat ustəzliri» əzlükidin bu ixləroğa nuroqun bəxkə mürəkkəp kəidilərnə qoxuwəlojanidi. Məsələn, «Mar.» 7:3-4ni kərüng. Xungə «taħarət»ni ötküzüxkə bəzidə heli wəkit kərek boləqan. «Yerusalemoğa kelixti» — grek tilidə «Yerusalemoğa qikixti». ■ 11:56 Yə. 7:11. ■ 12:1 Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqə 7:37; Yə. 11:2.

mehmanlarni kütüwatatti; Lazarus bolsa Əysa bilən həmdastihan bolqanlarning biri idi.

³ Məryəm əmdi nahayiti kimmət bahalik sap sumbul ətirdin bir qadak əkilip, Əysaning putlirioqa kuydi andin qagliri bilən putlirini ertip kurutti. Ətirning hux puriki əyni bir aldi.□

⁴ Lekin uning muhlisliridin biri, yəni uningqə pat arida satkunluk qilquqi, Simonning oqli Yəhuda İxkariyot:

⁵ — Nemixkə bu *kimmət bahalik* ətir kəmbəqəllərgə sədikə kilip berilixkə üq yüz dinarqə setilmidi? — dedi□ ■ ⁶ (u bu sözni kəmbəqəllərnin qəmini yegənliki üqün əməs, bəlkə oqri bolqanlıki üqün degənidi; qünki u *muhislarning ortaq* həmyanini sakliqquqi bolup, daim uningqə selinqinidin oqriwaliwalatti).■

⁷ Əmdi Əysa: — Ayalni öz ihtiyariqə koyqin! Qünki u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kilip sakliqandur;□ ■ ⁸ qünki kəmbəqəllər həmixə silər bilən billə bolidu, lekin mən həmixə silər bilən billə bolmaymən, — dedi.■

□ **12:3 «nahayiti kimmət bahalik sap sumbul ətirdin bir qadak»** — «bir qadak» (grek tilida «bir litra») — Rimliklarning kadiki, təxminən 325 gram. **«Əysaning putlirioqa kuydi andin qagliri bilən putlirini ertip kurutti»** — yəki «Əysaning putlirioqa kuydi wə qagliri bilən ətirni putlirioqa sürdi». □ **12:5 «üq yüz dinar»** — xu qaqda addiy bir ixqining yillik kirimigə təng bolatti. ■ **12:5** Mar. 14:5. ■ **12:6** Yh. 13:29.

□ **12:7 «u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kilip sakliqandur»** — baxkə birhil təjimi: «u xundak kilip mening dəpnə künümigə təyyarlik kiliwatidu». ■ **12:7** Mar. 14:8.

■ **12:8** Qan. 15:11; Mat. 26:11; Mar. 14:7.

Bax kaheinlarning Lazarusni oltürux suyikæsti

⁹ Zor bir top Yəhudiylar uning xu yərdə ikənlikidin həwər tepip, xu yərgə kəldi. Ularning kelixi yaloquz Əysani dəpla əməs, yənə u ölumdin tirildürgən Lazarusnimu kərux üqün idi. ■ ¹⁰ Ləkin bax kaheinlar bolsa Lazarusnimu oltüruxni məslihətləxkənidi; ¹¹ Qünki uning səwəbidin nuroqun Yəhudiylar əzlriddin qekinip Əysaqə etikad kiliwatatti.

Yerusalemoğa təntənilik bilən kirix

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luğa 19:28-40

¹² Ətisi, «*ətüp ketix* həyti»ni otküzüxkə kəlgən zor bir top halayik Əysaning Yerusalemoğa keliwatkanlığını anglap, ■ ¹³ kollirioğa horma xahlirini tutuxqan həlda uni qarxi aloqili qiqixti wə: «Təxəkkür-*hosanna!* Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioğa mubarək boləqay!» dəp warkiraxti. □ ■ ¹⁴ Əysa bir təhəyni tepip, uningə mindi; huddi *mukəddəs yazmilarda* mundaq pütülgəndək: —

¹⁵ «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək

■ **12:9** Yh. 11:44. ■ **12:12** Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luğa 19:36.

□ **12:13** «Təxəkkür-*hosanna!* Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioğa mubarək boləqay!» — bu sözlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinoqan. «Hosanna» degən söz «Kutkuzəqaysən, i Pərwərdigar» degən məniddə. Injil dəwrigə kəlgəndə mənisi «Hudaqə təxəkkür-mədhiyə»mu bolup qaloqanidi. «Zəbur» 118-küyidiki izahatlarnimu kərüng. ■ **12:13** Zəb. 118:25, 26.

təhiyigə minip keliwatidu!». □ ■

¹⁶ Əyni qaoqda uning muhlisliri bu ixlarni qüxənməytti, ləkin Əysa xan-xərəptə uluqlanoqandin keyin, bu sözlərnin uning tooqruluk pütülgənlikini, xundakla bu ixlarning dərəkə uningda xundak yüz bərgənlikini esigə kəltürdi. □

¹⁷ Əmdi u Lazarusni kəbridin qakirip tirildürgən qaoqda uning bilən billə boləqan halayik bolsa, bu ixka guwahlik beriwatatti. ¹⁸ Əysa yaratqan bu məjizilik alamətnimu angliqaqka, uni qarxi elixka xu bir top adəmlər qikixkanidi.

¹⁹ Pərisiylər bolsa bir-birigə:

— Qaranglar, *barlik* kıləninglar bikar kətti! Mana əmdi pütkül jahan uningə əgəxməktə! — deyixti. ■

Greklarning Əysa bilən kəruxuxni tələp kili xi — uning öz əlümi tooqruluk səzli xi

²⁰ Ətöp ketix həytida ibadət kıləyli kəlgənlər arisida birnəqqə greklarmu bar idi. ■ ²¹ Bular əmdi Galiliyənin Bəyt-Saida yezisidin boləqan Filipning yenioqə kelip:

— Əpəndim, biz Əysa bilən kəruxsək, — dəp tələp kili xti. ■

□ **12:15 «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!»** — «Zək.» 9:9. «Zion kizi» Yerusalemda turuwatqanlarni, xundakla barlik Yəhudiy həlkini kərsitidu. ■ **12:15** Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Mat. 21:5.

□ **12:16 «Əysa xan-xərəptə uluqlanoqandin keyin...»** — uning əlümdin tirilip ərxkə kətürülgənlikini kərsitidu. ■ **12:19** Yh. 11:47. ■ **12:20** Ros. 8:27. ■ **12:21** Yh. 1:45.

22 Filip berip buni Andriyaska eytti. Andin Andriyas wə Filip ikkisi Əysaqa məlum qildi.

23 Lekin Əysa ularqa jawabən mundak dedi:

— «İnsan'ooqlining xan-xərəptə uluoqlinidioqan wakit-saiti yetip kəldi. □ ■ 24 Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, buqday deni tupraq iqigə qüxüp əlmigüqə, əzi yənila yaloquz qalidu; lekin əlsə, mol həsul beridu.

□ ■ 25 Kimdəkim öz həyatini ayisa uningdin məhrum bolidu; lekin bu dunyada öz həyatidin nəprətlənsə, uni mənggülik həyatlikka sakliyalaydu. □ ■ 26 Kimdəkim hizmitimdə

boluxni halisa, manga əgəxsun. Mən kəyərdə bolsam, mening hizmətqimmu xu yərdə bolidu. Kəmdəkim mening hizmitimdə bolsa, Ata uningqa izzət qilidu.■

27 Həzir jenim kattik azabliniwatidu. Mən nemə deyixim kerək? «Ata, meni bu səttin kütquzoqin!» dəymu? Lekin mən dəl muxu

□ 12:23 «Lekin Əysa ularqa jawabən mundak dedi: — «İnsan'ooqlining xan-xərəptə uluoqlinidioqan wakit-saiti yetip kəldi...» — greklərnin (22-ayəttiki) təlipigə bu sirlik səzlər kəndək jawab bolidu? Buning toqruluk «qoxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 12:23 Yh. 13:32; 17:1.

□ 12:24 «buqday deni tupraq iqigə qüxüp əlmigüqə, əzi yənila yaloquz qalidu; lekin əlsə, mol həsul beridu» — Məsihnin «urukning əlüxi» degini birhil ohxitixtur. Uruk yərgə qüxüp «əlmisə» bir tal peti qeliweridu. Tupraqqa qüxkəndə «əlsə», uningdin nurqun uruk mewiləydu. ■ 12:24 1Kor. 15:36. □ 12:25 «kimdəkim öz həyatini ayisa..» — «ayisa» grek tilidə «səyisə» yaki «amrak bolsa». ■ 12:25 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33. ■ 12:26 Yh. 14:3; 17:24.

wakıt-saət üqün kəldim. □ ■ 28 Ata, namıngə qaxan-xərəp kəltürgin!».

Xuan, asmandin bir awaz anglinip:

— Uningə qaxan-xərəp kəltürdüm wə yənə uningə qaxan-xərəp kəltürimən!» — deyildi.

29 Buni angliqan xu yərdə turə qan halayik:

— Həwa güldürlidi, — deyixti.

Yənə bəzilər bolsa:

— Bir pərixte uningə qaxan kildi, — deyixti.

30 Əysa bolsa jawabən: — Bu awaz meni dəp əməs, silərnə dəp qüxti. ■ 31 Əmdi

dunyaning üstigə həküm qikirilix wakıtı kəldi; hazır bu dunyaning həkümdarining taxkiriə qaxan kildi. □ ■ 32 Wə mən bol-

sam, yərnin üstidin kətürülgimində, pütkül insanlarnə özümgə jəlp kilip tartimən, — dedi ■

33 (uning buni degini özining qandax ölüm bilən əlidioqanlikini kərsətkini idi).

34 Halayik bununə qaxan jawabən uningdin:

— Biz müqəddəs qanundin Məsihning əbədgicə qalidioqanini angliqan; sən qandaxsigə «İnsan'ooqli kətürülüxi kərək» dəysən?! Bu qandaxmu «İnsan'ooqli» bolsun? — dəp

□ 12:27 «Ata, mənə bu səttin kütquzə qan!» dəymu?»

— Bu «sətt» uning kəlidioqan əzab-əqubətlərnə tartidioqanlikini kərsitidu. ■ 12:27 Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Lükə 22:44.

■ 12:30 Yh. 11:42. □ 12:31 «həzir bu dunyaning həkümdarining taxkiriə qaxan kildi» — «bu dunyaning həkümdari» — Xəytanni kərsitidu. Bu ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 12:31 Yh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ 12:32 Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:14; 8:28.

soridi. □ ■

³⁵ Xunga Əysa ularqa: — Nurning aranglarda bolidioqan wakhti uzun bolmaydu. Xunga qarangoqulukning silərni besiwalmasliki üqün, nur bar waktda *uningda* menginglar; qarangoqulukta mangoqan kixi özining kəyərgə ketiwatqanlikini bilməydu. ■ ³⁶ Nur aranglarda bar wakitta, uningqa ixininglar; buning bilən nurning pərzəntliri bolisilər, — dedi.

Əysa bu sözlərni qilqandin keyin, ulardin ayrilip yoxurunuwaldi.

Yəhudiyların Məsihi rət qiləsi

³⁷ Gərqə u ularning kəz aldida xunqə tola məjizilik alamət kərsətkən bolsimu, ular tehi uningqa etikəd qilmidi. ³⁸ Xuning bilən Yəxaya pəyoqəmbərning yazmisida aldin'ala kərsitilgən bexarət dəl əməlgə axurdi:

«I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən?

Həm «Pərwərdigarning biliki» Boləquqi

□ **12:34 «sən kəndəksigə «İnsan'ooqli kətüröluxi kəmək dəysən?!»** — halayikning «İnsan'ooqli» (Məsih) toquruluk kəzdə tutqini Məsihning uluqlukini kərsitidiqan «Yar.» 49:10, «Zəb.» 89:35-37, 110:2, «Yəx.» 9:7, «Əz.» 37:25, «Dan.» 7:14 İdi.

■ **12:34** 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zəb. 45:6-7; 89:36; 110:4; Yəx. 9:5; Yər. 23:6; Əz. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; İbr. 1:8.

■ **12:35** Yər. 13:16; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Əf. 5:8; 1Tes. 5:4

kingimu ayan qilinoqan?»□ ■

³⁹⁻⁴⁰ Halayikning etiqad qilmioqinining sawabi dal xuki (huddi Yexaya payoqambär yänə aldin'ala eytkandək):

*«Pərwərdigar ularning közlrini kor,
Kəlbini tax kildi;
Məxsət, ularning közlrining körüp,
Kəlbining qüxinip,
Gunahlıridin yenixining aldini elix üqündur;
Bolmisa, Mən ularni sakaytkan bolattim, —
dəydu Pərwərdigar».*□ ■

⁴¹ Bu sözlərni Yexaya *payoqambär Məsihning* xan-xəripini körüp uningqa qarita aldin'ala söz

□ **12:38 «I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən?» həm «Pərwərdigarning biliki» Boloquqi kingimu ayan qilinoqan?»** — «Yəx.» 53:1. «Pərwərdigarning biliki» — bir zat, yəni dal Hudaning Məsihi bolsa kerək («Yəx.» 53:2, 3-ayətnimu körüng). ■ **12:38** Yəx. 53:1; Rim. 10:16.

□ **12:39-40 «Pərwərdigar ularning közlrini kor, kəlbini tax kildi»** — muxu yərdə «Pərwərdigar» grek tilida «U». **«Pərwərdigar ularning közlrini kor, kəlbini tax kildi; məxsət, ularning közlrining körüp, kəlbining qüxinip, gunahlıridin yenixining aldini elix üqündur; bolmisa, Mən ularni sakaytkan bolattim»** — «Yəx.» 6:10. ■ **12:39-40** Yəx. 6:9, 10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8

kiloqinida eytkanidi. □ ■

⁴² Wəhalənki, gərqə hətta Yəhudiylər aqsakalliridinmu nuroqunliqan adəmlər uningə etiqad kiloqan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin qorqup, əzlrining sinagogtin qoqlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap kilmidi. □ ■

⁴³ Buning səwəbi, ular insannı kelidiloqan izzət-xəhrətni Hudadin kelidiloqan izzət-xəhrəttin yaxşı kərətti. ■

⁴⁴ Biraq Əysa yukiri awaz bilən mundaq dedi: — Manga etiqad kiloquqi mangila əməs, bəlki meni Əwətküqigə etiqad kiloquqidur. ⁴⁵ Kimki meni kərgüqi bolsa, meni Əwətküqini kərgüqi bolidu. ■ ⁴⁶ Mən manga etiqad kiloquqılar qarangoqulukta qalmisun dəp, nur süpitidə dunyaoqa kəldim. ■ ⁴⁷ Birsı səzlimni anglap,

□ **12:41 «Bu səzləni Yəxaya pəyoqəmbər Məsihnıng xan-xəripini kərüp uningə karita aldin'ala səz kiloqinida eytkanidi»** — grek tilida «uning xan-xəripini kərüp...» deyilidu. Kimning xan-xəripini? Enikki, «uning» muxu yərdə Məsihnıng özini kərsitidu. 37-, 39- wə 42-ayətni kərüng (kingə etiqad kilix kərək?). Toluk ix «Yəx.» 6:1-13də hatirilinidu. Yəxaya bu bexarətni bərgən qaoqda Pərwərdigar Hudaning xan-xəripini kərgəqkə, hulasimiz xuki, «Məsih Əzi Hudaning xan-xəripini wə ipadisi»din ibarəttur. ■ **12:41** Yəx. 6:1.

□ **12:42 «nuroqunliqan adəmlər uningə etiqad kiloqan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin qorqup, əzlrining sinagogtin qoqlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap kilmidi»** — Muxu yərdə «sinagog» Yəhudiylarning omumiy jəmiyitini kərsitidu. «Sinagogtin qikirilix» — kimki sinagogtin qikiriwetilsə, Yəhudiylar jəmiyitidikilər ular bilən heq bardi-kəldi kilmaytti. ■ **12:42** Yh. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Yh. 5:44. ■ **12:45** Yh. 10:30; 14:9. ■ **12:46** Yəx. 42:6; 49:6; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros. 13:47.

ularni tutmisa, uni sorakḡa tartmaymən; qünki mən dunyadikilərnı sorakḡa tartkılı əməs, bəlki dunyadikilərnı kütḡuzoḡılı kəldim. ■ 48 Birak meni qətkə kəkḡuḡını, xundakla səzlimni qəbul kilmioḡanni bolsa, uni sorakḡa tartḡuḡı birsi bar. U bolsimu, mən eytkən səz-kalamimdur. U ahırḡı küni uni sorakḡa tartidu. ■ 49 Qünki mən əzlükümdin səzliginim yok, bəlki meni əwətkən Ata mening nemini deyixim wə kandaḡ səzlixim kerəklikigə əmr bərgən. □ ■ 50 Uning əmrining məngḡülük ḡayatlıḡ ikənlikini bilimən. Xunga nemini səzlisəm, Ata manga buyruḡınidək səzləymən.

13

Əysanın muhlislirining putini yuyuxı

¹ Ətöp ketix ḡeytidin ilgiri, Əysa bu dunyadin ayrılıp, Atining yenioḡa baridioḡan waḡit-səətning yetip kəlgənlikini bildi wə xuning üḡün bu dunyadiki əz adəmlirigə kərsitip kəlgən meḡir-muḡəbbitini ahırḡıqə toluk kərsitip

■ 12:47 Yḡ. 3:17; 9:39. ■ 12:48 Mar. 16:16; Yḡ. 3:18; 8:24.

□ 12:49 «**mening nemini deyixim wə kandaḡ səzlixim kerəkliki**» — yaki bolmisa «mening nemə təlim-əmr berixim wə nemini səzlixim kerəkliki». ■ 12:49 Qan. 18:18; Yḡ. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13.

turdi. □ ■ ² Əmdi kəqlik tamak yeyiliwatkanidi; Iblis alliburun Simonning oqli Yəhuda Ixkariyotning kengligə Əysağa satkunluk kilix wəswəsisini saloqanidi. ■ ³ Əysa Atining hər ixni uning qolıqə tapxurəninini, wə əzining Hudaning yenidin kelip, Hudaning yenioqə kaytidioqanlikini bilgəqkə, ■ ⁴ dastihandin turup, ton-kenglikini yexip, bir lənggə bilən belini baqlidi. ⁵ Andin jawuroqə su quyup, muhlislarning putlirini yuyuxkə wə beligə baqliqan lənggə bilən sürtüp qurutuxkə baxlidi. ⁶ Nəwət Simon Petruskə kəlgəndə, Petrus uningə:

— I Rəb, putumni sən yusang qandak boləqini?!
— dedi. ■

⁷ Əysa uningə:

— Nemə kiliwatkinimni hazır bilməysən, ləkin keyin bilisən, — dedi.

⁸ Petrus: — Sən mening putumni yusang hərgiz bolmaydu! — dedi.

Əysa uningə jawabən: — Seni yumisam, mening bilən təng nesiwəng bolmaydu, — dedi.

⁹ Simon Petrus:

— I Rəb, undaqtə pəkət putlirimnilə əməs, qollirimnimu, beximnimu yuqaysən! — dedi.

□ **13:1 «Əysa... bu dunyadiki öz adəmlirigə kərsitip kəlgən mehir-muhəbbitini ahiroqigə toluk kərsitip turdi»**

— bu muhəbbət bəlkim təwəndiki 1-20-ayətlərdə muhlislirining putlirini yuyuxi, xundaklə 13-18-bablarda hatiriləngəndək ularə kərsətkən səwr-təkət, kəqürüm, mehribanlikini, andin ahirida ular üqün özini pida kilixining həmmisini öz iqigə aloqan bolsa kerək. ■ **13:1** Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqə 22:1. ■ **13:2**

Luqə 22:3; Yh. 13:2. ■ **13:3** Mat. 11:27; 28:18; Yh. 3:35.

■ **13:6** Mat. 3:14.

¹⁰ Əysa uningqa:

— Bədinini yuyulup, tamamən pakiz boləqan adəm pəkət putlirini yusila qayta yuyunuxining həjiti bolmaydu. Silər pakiz, ləkin həmminglər əməs, — dedi □ ■ ¹¹ (qünki u özini kimning tutup beridiqanlığını bilətti; xuning üqün u «Həmminglərlə pakiz əməs» degənidi). ■ ¹² Xuning bilən u ularning putlirini yuyup boləqandən keyin, ton-kənglikini kiyip, yənə dastihanoqa olturup ularqa mundaq dedi:

— Silərgə nemə kıləqinimni uktunglarmu?

¹³ Silər meni «Ustaz» wə «Rəb» dəysilər wə rast eytisilər, mən xundaqturmən. ■ ¹⁴ Əgər mən Rəb wə ustazinglar turukluk, putliringlarni yuqanikənmən, silərmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar kerək. □ ■ ¹⁵ Mən silərgə kıləqandək silərləngmu həm xundaq kılixinglar üqün bu ülgini qaldurdum. ■ ¹⁶ Bərheq,

□ **13:10** «...bədinini yuyulup, tamamən pakiz boləqan adəm pəkət putlirini yusila qayta yuyunuxining həjiti bolmaydu» — muxu sirlik gəpning mənisi nemə? Bizningqə Kutkuzoquqimizning «put yuyux» degən bu hərəkiti özini əng təwən dərjigə qūxürüp krestlinixni qəbul kılxiqə bexarət bolidu. Xunga, muhlislar buni qəbul kılmişə bolmaydu. «Qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **13:10** Yh. 15:3. ■ **13:11** Yh. 6:64. ■ **13:13** Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. □ **13:14**

«Əgər mən Rəb wə ustazinglar turukluk, putliringlarni yuqanikənmən, silərmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar kerək» — okurmənlər muhlislarning Məsihnə «ustaz» andin «Rəb» dəydiqanlığını (13-ayət), ləkin Məsih bolsa özini «Rəb» wə «ustaz» dəydiqanlığını bayqıyalaydu (13-14-ayət) wə xundaqla tərtpning ohximaslığining səwəbini oyliyalaydu.

■ **13:14** Gal. 6:1, 2. ■ **13:15** 1Pet. 2:21; 1Yuha. 2:6.

bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, kıl
hojayinidin üstün turmaydu, əlqimu özini
əwətküqidin üstün turmaydu. ■ 17 Bu ixlarni
bilgənikənsilər, xundak kılsanglar bəhtliksilər!

*Əysaning satk unluk bilən tutuluxini aldin
eytixi*

Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luğa 22:21-23

18 Mən bularni həmminglarəqa karitip eyt-
midim. Mən tallioqanlirimni bilimən, ləkin
mukəddəs yazmilarda aldin pütülgən: «Mən
bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu
manga put atti!» degən bu söz əməlgə axurul-
may qalmaydu. □ ■ 19 Mən bu ix yüz berixtin
awwal uni silərgə eytip qoyayki, u ixlər yüz
bərgəndə mening «Bar Boləquqi» ikənlikimgə ix-
inisilər. □ ■ 20 Bərək, bərək, silərgə xuni eytip
qoyayki, kimki mən əwətkən hərəkəndak birsini
qəbul kıləqan bolsa, meni qəbul kıləqan bolidu;
wə meni qəbul kıləquqılar meni Əwətküqini
qəbul kıləqan bolidu.■

21 Əysa bu sözlərnı eytkəndin keyin, rohta kattik
pioqan qekip, mundaq guwahlik bərdi:

■ 13:16 Mat. 10:24; Luğa 6:40; Yh. 15:20. □ 13:18 «Mən
bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu manga put
atti!» — «Zəb.» 41:9ni kərüng. ■ 13:18 Zəb. 41:9; Mat. 26:23;
1Yuhə. 2:19. □ 13:19 «bu ixlər yüz bərgəndə mening
«Bar Boləquqi» ikənlikimgə ixinisilər» — yaki «bu ixlər yüz
bərgəndə mening «U» (yəni, Məsih) ikənlikimgə ixinisilər».
■ 13:19 Yh. 14:29; 16:4. ■ 13:20 Mat. 10:40; Luğa 10:16.

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, aranglarda birəylən manga satkunluk kılıdu!■

²² Muhlislar kimni dəwatkanlığını biləlməy, bir-birigə qaraxti. ²³ Əmdi dastihanda muhlisliridin biri Əysaning məydisigə yəlinip yatkanidi; u bolsa «Əysa səyidioqan muhlis» idi. □ ■ ²⁴ Simon Petrus uningdin Əysaning kimni dəwatqinini sorap bekixini ixarət kildi.

²⁵ Xuning bilən u Əysaning məydisigə yəlinip turup uningdin:

— I Rəb, u kimdur? — dəp soridi.

²⁶ Əysa jawab berip:

— Bu bir qıxləm nanni axka təgürüp kimgə sunsam, xudur, — dedi. Xuning bilən u bir qıxləm nanni axka təgürüp, Simonning oqlı Yəhuda İxkariyotka sundi. □ ²⁷ Yəhuda nanni eliwidi, Xəytan uning iqiğə kirdi.

— Kılıdioqiningni qapsan kıl, — dedi Əysa uningqa.

²⁸ (Əmdi dastihanda olturoqanlarning heqkaysisi uning Yəhudaqqa bu sözləni nemə üqün deginini bilmidi. ²⁹ Yəhuda ularning ortak həmyanini tutqini üqün, bəzilər Əysa uningqa: «Bizgə kerəklik heytlık nərsiləni elip kəl» yaki «Kəmbəoqəllərgə birər nərsə bər» dəwatsa

■ **13:21** Mat. 26:21; Mar. 14:18; Luqa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuha. 2:19. □ **13:23** «Əysa səyidioqan muhlis» — bəlkim bu

«bayan»ning muəllipi rosul Yuhanna. «Kirix söz»imizni kəring.

■ **13:23** Yh. 20:2; 21:7,20. □ **13:26** «**bu bir qıxləm nanni axka təgürüp kimgə sunsam, xudur**» — dastihanda olturup birsigə bir qıxləm nanni axka təgürgən qalda sunux qongqur muhəbbitini bildürux hərəkiti idi.

kerək, dəp oylaxti).■

³⁰ Yəhuda bu bir qixləm nanni elipla taxkiriya qikip kətti (bu qaş keqə idi).□

Yengi əmr

³¹ Yəhuda taxkiriya qikip kətkəndin keyin, Əysa mundak dedi:

— Əmdi İnsan'ooli uluqlinidiyan waqit-saət yetip kəldi wə Huda u arkilik uluqlinidu. ³² Wə əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu Əzidə uni uluqlaydu, xundakla dərhal uni uluqlaydu.

□ ■ ³³ Balilirim, silər bilən billə bolidiyan yənə azoqina waqtim qaldi. Silər meni izdəysilər, ləkin mening Yəhudiylarqa: «Mən baridiyan yərgə silər baralmaysilər» dəp eytkinimdək, buni silərgimu eytimən.■

³⁴ Silərgə yeni bir əmr tapxurimənki, «bir-biringlarni səyünglər». Silərnə səyginimdək, silərmə bir-biringlarni səyünglər.

■ **13:29** Yh. 12:6. □ **13:30 «bu qaş keqə idi»** —

bu degənnin əsli mənisidin baxqa, kəqmə mənisi bardur. Yüqiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36də Əysanın «kündüz» wə «karangoquluk» yaki «keqə» toqruluk səzlrini kəring.

□ **13:32 «əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu əzidə uni uluqlaydu, xundakla dərhal uni uluqlaydu»** — bizning qariximizqə «əzidə» muxu yərdə «Huda Əzidə» degənni kərsitidu. Bəzi alimlar muxu yərdə «əzidə» «Məsihnin əzidə» degənni bildüridu, dəp qaraydu. **«Hudamu Əzidə uni uluqlaydu»** — yaki (yüqiriki izahatta eytiləndək) «Huda uni (İnsan'oolining) əzidə uluqlaydu». Bu muhım 31-32-ayətlər üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **13:32** Yh. 12:23; 17:1. ■ **13:33** Yh. 7:34; 8:21.

■ 35 Aranglarda bir-biringlaroq mehirmuhəbbitinglar bolsa, həmmə adəm silərnin mening muhlisirim ikənlikinglarni bilidu.■

Əysanin Petrusning tanidioqlanlikini aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34

36 Simon Petrus uningdin:

— I Rəb, kəyərgə barisən? — dəp soridi.

Əysa jawabən: — Mən ketidioqlan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, ləkin keyin manga əgixip barisən, — dedi.□ ■

37 Petrus uningqla:

— I Rəb, nemə üqün hazır sening kəyningdin əgixip baralmaymən? Sən üqün jenimni pida qılay! — dedi.■

38 Əysa jawabən mundaq dedi:

■ 13:34 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23, 4:21. ■ 13:35 1Yuha. 2:5; 4:20.

□ 13:36 «Mən ketidioqlan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, ləkin keyin manga əgixip barisən» — «keyin əgixip barisən» — Petrus jismaniy tərəptin (ölümdin tirilip asmanqla kətürülüş yolida) Petrus Rəbgə əgixəlmidi, əlwəttə. Ləkin Əysanin közdə tutqini rəhiy jəhəttiki «Hudanin yolida pida bolux» idi. Xu tərəptimu Petrus Əysaqla əgixixkə təyyar bolmidi. U awwal Əysadin tenip, andin kattik towa qılix jəryani arkilik, xundaqla Mukəddəs Rəhning kelixi bilən u «keyin» təyyar bolidu. Məsihnin «keyin manga əgixisən» degini bolsa, Petrus kattik teyilip kətkən waqtida uningqla təsəlli yətküzidioqlan qımmətlik wədə bolidu. ■ 13:36 Yh. 21:18; 2Pet. 1:14. ■ 13:37 Mat. 26:33; Mar. 14:29; Luqa 22:33.

— Mən üqün rasttinla jeningni pida kilamsən? Bərək, bərək, sanga eytip qoyayki, horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən! □ ■

14

Əysa sözini davam kilidu — «Yol, həqiqət və həyatlıkturmən»

¹ Kənglünglarni parakəndə kilmanglar! Hudağa ixinisilər, mangimu ixinlar. ² Atamning əyidə nuroqun makanlar bar. Bolmioqan bolsa, buni silərgə eytkən bolattim; çünki mən hər biringlarğa orun təyyarlax üqün xu yərgə ketip barimən. □ ³ Mən silərgə orun təyyarlıqili barıdıoqanikənmən, qoqum kaytip kelip, silərnı özümğə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər. □ ■ ⁴ Silər

□ **13:38** «horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən!» — grek tilida «sən məndin üq kətim tanmioquqə, horaz qillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luka 22:34. □ **14:2** «Atamning əyidə nuroqun makanlar bar» — bu sözlər jənnətni kərsitəmdü? Oqurmənlərnıng esidə barki, Əysa 2-babta öz tenini «Hudaning əyi» (ibadəthana) dəp sürətlidi, xundakla 8:35də «Hudaning əyi»ni rohiy jəhəttin tiləğa aldi. Buningə qariqanda «turaləqu-makan»ni rohiy jəhəttin quxinix kerək. «qoxumqə söz»imizdə bu toqrisida tohtilimiz.

□ **14:3** «Mən silərgə orun təyyarlıqili barıdıoqanikənmən, qoqum kaytip kelip, silərnı özümğə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər» — Məsihnıng bu «kaytip kelix»i Məsihnıng kiyaməttə dunyağa kelixi yaki Muxəddəs Rohning əwətilixini kərsitəmdü? Bu üqinqi ayət üstidimu «qoxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ **14:3** Yh. 12:26; 17:24.

mening kəyərgə ketidioqanlikimni wə u yərgə baridioqan yolni bilisilər.

⁵ Tomas uningə: — I Rəb, sening kəyərgə ketidioqanlikingni bilməymiz. Xundak ikən, yolni kəndak bilimiz? — dedi.

⁶ Əysa uningə:

— Yol, həqiqət wə həyatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim Atining yenioqə baralmaydu. ■ ⁷ Əgər meni tonuqan bolsanglar, Atamnimu tonuqan bolattinglar. Həzirdin baxlap uni tonudunglar həm uni kərdünglar, — dedi.

⁸ — I Rəb, Atini bizgə kərsitip qəysangla, xu kupayə, — dedi Filip.

⁹ Əysa uningə mundak dedi: — «I Filip, silər bilən birgə bolənimioqə xunqə wəqit boldi, meni tehiqə tonumidingmu? Meni kərgən kixi Atini kərgən bolidu. Xundak turukluk, sən nemixkə yənə: «Bizgə Atini kərsətkəysən» dəysən? ■ ¹⁰ Mən Atida, Ata məndə ikənlikigə ixənməmsən? Silərgə eytkən səzlimni əzlükümdin eytkinim yok; bəlki məndə turuwatkan Ata Öz əməllirini kiliwatidu. ■ ¹¹ Mening Atida boləqanlikimioqə, Atining məndə boləqanlikioqə ixininglar. Yaki heqbolmioqanda, mening kiləqan əməllirimdin

□ **14:6 «Yol, həqiqət wə həyatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim atining yenioqə baralmaydu»** — Məsih üqün Atining yenioqə baridioqan yol kresttiki ölüm arkilik bolatti; əzigə etikad kiləquqilarəqə nisbətən, Məsihning əzi Atining aldioqə baridioqan yoldur. ■ **14:6** Yh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; İbr. 9:8. ■ **14:9** Yh. 10:30. ■ **14:10** Yh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21.

manga ixininglar.□

¹² Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, manga ixəngən kixi mening kiliwatkan əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni kılidu, qünki mən Atining yenioqa *qaytip* ketimən. □ ■ ¹³ Wə Atining Ooqulda uluqlinixi üqün, hərnəmini mening namim bilən tilisənglar, xularni ijabət kılımən. ■ ¹⁴ Mening namim bilən hərəkəndək nərsini tilisənglar, mən silərgə xuni ijabət kılımən».

Əysanın Müqəddəs Rohni əwətixi; Uning kılıdioqan ixliri

¹⁵ — «Meni səysənglar, əmrlirimgə əməl kılisilər. ■ ¹⁶ Mənmə Atidin tiləymən wə U silərgə baxka bir Yardəmqi ata kılidu. U silər

□ **14:11** «... **həqbolmioqanda, mening kıləqan əməllirimdin manga ixininglar**» — 11- wə 12-ayətlərdə «əməllər» Əysa yaratkan möjizilik alamətlər. □ **14:12** «**manga ixəngən kixi mening kiliwatkan əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni kılidu, qünki mən Atining yenioqa qaytip ketimən**» — bu «tehimu uluq əməllər» üstidə «koxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ **14:12** Mat. 21:21; Luka 17:6; Ros. 5:12; 19:11. ■ **14:13** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luka 11:9; Yh. 15:7; 16:24; Yak. 1:5; 1Yuhə. 3:22. ■ **14:15** Yh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuhə. 5:3.

bilən əbədgiqə birgə bolidu. □ 17 U bolsimu Həqiqətning Rohidur. Uni bu dunyadikilər qobul qilalmaydu, qünki Uni nə kərməydu, nə tonumaydu. Birak silər Uni tonuysilər, qünki U silər bilən billə turuwatidu həm silərdə makan kilidu. □

18 Mən silərni yetim kaldurmaymən, yeninglarəqa yənə kaytip kelimən. ■ 19 Azoqina waqittin keyin, bu dunya meni kərməydu, lekin silər kərusilər. Mən həyat boləqanlikim üqün, silərnu həyat bolisilər. 20 Xu kündə mening Atamda boləqanlikim, silərning məndə boləqanliqinglar wə mənmu həm silərdə

□ 14:16 «**Mənmu Atidin tiləymən wə U silərgə baxqa bir Yardəmqi ata kilidu**» — muhim söz «**baxqa bir Yardəmqi**»dur. Birinqi «Yardəmqi» bolsa Əysa Məsihnin əzi, əlwəttə. «Yardəmqi» grek tilidiki «parakletos» degən sözning mənisini toluq ipadiləp berəlməydu. Grek tilidiki «parakletos»ning toluq mənisi «məlum birawning yenioqa yardəm berixkə qakiriləuqi», yəni «təsəlli bərgüqi», «həmrah», «məslihətqi», «küqəytküqi», «adwokat-aqliəuqi» katarliklardur. «Baxqa bir...» degini bizgə xuni kərsitiduki, Əysa muhlislar bilən birgə boləqan waqtida, ularəqa kəndək jəhətlərdin «Yardəmqi» boləqan bolsa, u ulardin ayriləqanda, Muqəddəs Roh ularəqa Əysaning toluq wəkili bolup, ikkinqi «Yardəmqi» rolida bolidu, degən kimmətlik wədini bildüridu.

□ 14:17 «**U bolsimu Həqiqətning Rohidur**» — «Həqiqətning Rohi» — yaki «həqiqətkə baxliəuqi Roh». «**silər Uni tonuysilər, qünki U silər bilən billə turuwatidu**» — ular kəysi yol bilən Muqəddəs Rohni tonuydu? U xu qəqdə kəndək yol bilən «ular bilən billə turidu»? Jawab xübhəsiszki, ular Əysani tonuəqəqə, Muqəddəs Rohnimu tonuəqan bolidu; Əysa ular bilən billə turoəqəqə, Muqəddəs Rohmu ular bilən billə turuwatatti. Lekin Əysa ulardin ayriləqandin keyin Muqəddəs Roh ularning «iqidə, kəlbidə, rohida» makan kilidu. ■ 14:18 Mat. 28:20.

boloqanlikimni bilisilär. ²¹ Kim əmrlirimgə igə bolup ularni tutsa, meni səygüqi xu bolidu. Meni səygüqini Atammu səyidu, mənmu uni səyimən wə özümni uningoğa ayan qilimən».

²² Yəhuda (Yəhuda İxkariyot əməs) uningdin:

— I Rəb, sən özüngni bu dunyadikilərgə ayan qılmay, bizgila ayan qilixing qandak ix? — dəp soridi.□

²³ Əysa uningoğa jawabən mundaq dedi:

— «Birkim meni səysə, sözümni tutidu; Atammu uni səyidu wə *Atam* bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan qilimiz. □

²⁴ Meni səyməydiqan kixi səzlirimni tutmaydu; wə silər anglawatқан bu söz bolsa mening əməs, bəlki meni əwətkən Atiningkidur. ■ ²⁵ Mən silər bilən billə boluwatқан qeqimda, bularni silərgə eyttim. ²⁶ Ləkin Ata mening namim bilən əwətidioğan Yardəmqi, yəni Mukəddəs Roh silərgə həmmiini əgitidu həm mening silərgə eytkən həmmə səzlirimni esinglaroğa kəltüridu.■

²⁷ Silərgə hatirjəmlək qaldurimən, öz hatirjəmləkimni silərgə berimən; mening silərgə bərginim bu dunyadikilərnin bərginidək əməstur. Kənglünglarni parakəndə qilmanglar

□ **14:22** «I Rəb, sən özüngni bu dunyadikilərgə ayan qılmay, bizgila ayan qilixing qandak ix?» — xübhəsizki, muhlislar uni dərhal özini pütkül dunyoğa ayan qilidu, dəp oylatti. □ **14:23** «*Atam bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan qilimiz*» — «Atam bilən ikkimiz» grek tilida «biz». ■ **14:24** Yh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13.

■ **14:26** Luka 24:49; Yh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4.

wə jür'ətsiz bolmanglar. □ ■

²⁸ Silər mening: «Mən *silərdin* ayrilip ketimən, keyin yeninglarəqa yənə qayıp kelimən» deginimni anglidinglar. Meni səygən bolsanglar, Atining yenioqa ketidioqanlikim üqün hursən bolattinglar. Qünki Ata məndin uluqdur. ■

²⁹ Silərnin bu ixlar yüz bərginidə ixinixinglar üqün bu *ixlar* yüz berixtin awwal silərgə eyttim. □ ■ ³⁰ Mundin keyin silər bilən kəp səzləxməymən; qünki bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirküdək heq yoquq tapalmaydu. □ ■ ³¹ Lekin bu dunyaning adəmlirinin mening Atini səyidioqanlikimni bilixi üqün Ata manga nemə əmr kılqan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən. Turunglar, bu jaydin

□ **14:27** «**mening silərgə bərginim bu dunyaning adəmlirinin bərginidə əməstur**» — bu dunyadiki adəmlər bir nərsə bərginidə daim degüdək halap bərməydu — aldəmçilik, yaloqançilik wə nuroqun xərtlər bilən beridu. Lekin Huda bizgə bir nərsə bərsə uni qayturoquzmaydu. ■ **14:27** Fil. 4:7. ■ **14:28** Yh. 14:3. □ **14:29** «**Silərnin bu ixlar yüz bərginidə ixinixinglar üqün bu ixlar yüz berixtin awwal silərgə eyttim**» — «bu ixlar» — Əysanın tutulup öltürülüxi («silərdin ayrilip ketixim») ularning etiqađioqa dəlxətlik zərb bolidu. ■ **14:29** Yh. 13:19; 16:4. □ **14:30** «**bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirküdək heq yoquq tapalmaydu**» — «bu dunyaning həkümdari» Xəytan, İblisni kərsitidu. ■ **14:30** Yh. 12:31; 16:11; Əf. 2:2.

ketayli». □ ■

15

Əysa — həqiqiy üzüm telidir; uning sözining dawami

¹ — «Həqiqiy üzüm teli» özündurmən, Atam bolsa baqwəndur. □ ² Baqwən məndiki mēwə bərməydiqan hərbi xahni kesip taxlaydu. Mēwə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mēwə bərsun dəp, pak kəlip putap turidu. □ ■ ³ Əmdi silər mən silərgə yətküzgən sēzüm arqilik

□ **14:31 «Ata manga nemə əmr kəlqan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən»** — 30-ayət bilən ziq baqlinidu. Demək, Əysanın əzining tutuluxi, sotlinixi, haqarətlinixi andin krestlinixini ihtiyari bilən qəbul kəlixining tūp məqsiti bolsa, İblisning üstidin kandaqtur bir həkukqə igə bolux üqün əməs, bəlki Atining iradisi üqün bolidu. ■ **14:31** Yh. 10:18; İbr. 10:5.

□ **15:1 ««Həqiqiy üzüm teli» özündurmən»** — «**həqiqiy** üzüm teli» bolqandin keyin, sahta yaki por-püqək üzüm telimu barmu? Buning toqlrisida «kəxumqə sēz»imizdə azraq tohtilimiz.

□ **15:2 «Baqwən məndiki mēwə bərməydiqan hərbi xahni kesip taxlaydu»** — baxka birhil tərjimisi «Məndiki mēwə bərməydiqan hərbi xahni baqwən (barango) esp koyidu». Lekin 6-ayətkə qarinqanda tərjimimiz toqlra bolsa kərək. «**Mēwə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mēwə bərsun dəp, pak kəlip putap turidu**» — «putap turidu» grek tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilən ipadilininidu. 4-ayətni kərung. ■ **15:2** Mat. 15:13.

alliburun pak boldunglar.□ ■ ⁴ Silər məndə izqil turunglar, mənmu silərdə izqil turimən. Xah talda turmay, əzi mewə berəlməydiqinidək, silərmu məndə izqil turmisanglar, mewə berəlməysilər.

⁵ «Üzüm teli» özümdurmən, silər bolsanglar xahliridursilər. Kim məndə izqil tursa, mənmu xundakla uningda turənimda, u көp mewə beridu. Qünki mənsiz həqnemini kılalmaysilər.

⁶ Birsı məndə turmisa, u *kerəksiz* xahtək taxlinip, qurup ketidu. Bundak xahlar yioqıp kelinip otka taxlinidu.■ ⁷ Silər məndə izqil tursanglar wə səzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp kilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu.■ ⁸ Silərnin көp mewi berixinglar, xundakla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp Atamoqa kəltürüldü.□

⁹ Atam meni səyginidək, mənmu silərnı səydüm; mening mehir-muhəbbitimdə izqil turunglar.

¹⁰ Əgər əmlirimni tutsanglar, huddi mən

□ **15:3 «... silər mən silərgə yətküzgən səzüm arkilik alliburun pak boldunglar»** — «pak» muxu yərdə yənə «putaloqan» degən mənisinimu bildürüxi mumkin. Bırak muhim mənisi «pak» ikənlikigə xübhisi yoxtur (10:31ni көrüng).

■ **15:3** Yh. 13:10. ■ **15:6** Əz. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23. ■ **15:7** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuha. 3:22; 5:14.

□ **15:8 «Silər məndə izqil tursanglar wə səzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp kilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu. Silərnin көp mewi berixinglar, xundakla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp atamoqa kəltürüldü»** — 7-8-ayətkə qarıoqanda, muhlislar Hudaqa qıqaroqan, uni hursən kılidioqan mewə ünümlük dua-tilawətlərnı öz iqiğə alidu.

Atamning əmrlirini tutkan wə həmixə uning mehir-muhəbbitidə turəqinimdək, silərmu həmixə mening mehir-muhəbbitimdə turisilər. ■

¹¹ Mening huxallikim silərdə bolsun wə xuningdək huxallikınglar tolup taxsun dəp, mən bularni silərgə eyttim. ¹² Mening əmrım xuki, mən silərnı səyginimdək, silərmu bir-biringlarnı səyünglar. ■ ¹³ İnsanlarning öz dostliri üqün jenini pida kılıxtın qongkur mehir-muhəbbiti yoxtur. ■ ¹⁴ Silərgə buyruqan əmrlirimni ada kılsanglar, mening dostlirim bolisilər. □ ■ ¹⁵ Əmdi mundin keyin mən silərnı «kul» dəp atımaymən. Qünki kul hojayinining nemə kıliwatqinini bilməydu. Uning orniqa silərnı «dost» dəp atıdim, qünki Atamdın angliqanlirimning həmmisini silərgə yətküzdüm. □ ■ ¹⁶ Silər meni tallıqıninglar yox, əksiqa mən silərnı tallıdim wə silərnı berip mewə bərsun həmdə mewiliringlar daim saklınsun, mening namım bilən Atidin nemə tilisənglar, u silərgə

■ **15:10** Yh. 14:15, 21, 23; 1Yuha. 5:3. ■ **15:12** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23; 4:21. ■ **15:13** Rim. 5:7; Əf. 5:2; 1Yuha. 3:16. □ **15:14**

«**Silərgə buyruqan əmrlirimni ada kılsanglar, mening dostlirim bolisilər**» — 13-14-ayəttə Hudaning muhəbbitining uluqluqi ayan kılınıdu. «Məsihning dostliri» uning əmrlirini ada kıloquqılardur. Ləkin Məsih barlık kixilər, jümlidin öz əmrlirini ada kılmıoquqılar, yəni **düxmənliri üqün** jenini pida kıloqandur. ■ **15:14** Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. □ **15:15** «**Əmdi mundin keyin mən silərnı «kul» dəp atımaymən**» — «kul» yaki «qakar». ■ **15:15** Yh. 8:26.

bərsun dəp silərnı tıklıdım. □ ■ 17 Silərgə xunı əmr qılımənki, bir-biringlarnı səyünglar.□

Dunyadikilərnıng Əysaəğa boləqan nəpriti

18 Bu dunyadikilər silərdin nəprətlənsə, silərdin awwal məndin nəprətləngənlikini bilınglar. ■

19 Silərmu bu dunyadikilərdin boləqan bol-sanglar, bu dunyadikilər silərnı özimizningki dəp, səygən bolattı. Bırəq silər bu dun-yadin bolmioqəqə, bəlki mən silərnı bu dun-yadin ayrip tallioqanlıqım üqün, əmdi bu dun-yadikilər silərdin nəprətlinidu. □ ■ 20 Mən silərgə eytqan səznı esinglarda tutunglar: «Qul hojayinidin üstün turmaydu». Ular manga ziyankəxlik qıləqan bolsa, silərgimu ziyankəxlik qılidu. Məning səzümni tutqan bolsa, ular silərnıngkinimu tutidu.■

□ 15:16 «Silər mənı tallioqıninglar yəq, əksiqə mən silərnı tallıdım wə silərnı berip mewə bərsun həmdə mewiliringlar daim saklansun...» — «...berip mewə bərsun» degən ibarə bəlkim, muhlislar Hudaəğa qıqarəqan, unı hursən qılidiəqan mewə bolsa, pütün dunyaəğa **berip** hux həwər arkilik baxqılarnı Hudaning yolioəğa kəltürüxnı öz iqigə alidu, dəp kərsətsə kerək. ■ 15:16 Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 13:18; Əf. 1:4; Kol. 1:6. □ 15:17 «Silərgə xunı əmr qılımənki, bir-biringlarnı səyünglar» — grek tilida «Silərgə xularnı əmr qılımənki, bir-biringlarnı səyünglar». ■ 15:18 1Yuhə. 3:13. □ 15:19 «Silərmu bu dunyadikilərdin boləqan bolsanglar, bu dunyadikilər silərnı özimizningki dəp, səygən bolattı» — grek tilida «Silərmu bu dunyadin boləqan bolsa, bu dunya silərnı öziningki dəp səygən bolattı». ■ 15:19 Yh. 17:14; Gal. 1:10. ■ 15:20 Mat. 10:24; 24:9; Lұқа 6:40; Yh. 13:16; 16:2.

21 Birak mening namim tüpəylidin ular silərgimu xu ixlarning həmmisini qilidu, qünki ular meni Əwətküqini tonumaydu. ■

22 Əgər mən kelip ularəğa söz qilmioğan bolsam, ularda gunah yok dəp hesablinatti. Lekin hazır gunahı üqün ularning heq bahanisi yoktur. ■ 23 Kimdəkim məndin nəprətlənsə

Atamdinmu nəprətləngən bolidu. 24 Mən ularning arisida baxka heqkim kilip bakmioğan əməllərnı qilmioğan bolsam, ularda gunah yok dəp hesablinatti. Lekin ular hazır əməllirimni kərgən turukluk, yənıla həm məndin həm Atamdin nəprətləndi. ■ 25 Lekin bu ixlər ularəğa təwə boləğan Təwrat qanunida: «Heqkandək səwəbsizla məndin nəprətləndi» dəp pütülgən söz əməlgə axuruluxı üqün xundək yüz bərdi. □ ■

26 Lekin mən silərgə Atining yenidin əwətidioğan Yardəmqi, yəni Atining yenidin qıkkuqi Həqikətning Rohı kəlgəndə, U mənğa guwahlik beridu. □ ■ 27 Silərmu mənğa guwahlik

■ 15:21 Mat. 10:22; Yh. 16:3. ■ 15:22 Rim. 4:15; 5:20.

■ 15:24 Yh. 10:37. □ 15:25 «Ularəğa təwə boləğan Təwrat qanuni» — həjwi, kinayilik söz. 8:17 wə izahatini kərüng. «Heqkandək səwəbsizla məndin nəprətləndi» — «Zəb.» 35:7, 19 wə 69:4. ■ 15:25 Zəb. 35:19; 69:4 □ 15:26 «...Yardəmqi, yəni Atining yenidin qıkkuqi Həqikətning Rohı kəlgəndə, U mənğa guwahlik beridu» — muxu ayəttin Muxəddəs Rohning xəhs ikənlikı kərünüp turidu. Məsih Uni «Atining yenidin» əwətidu; muxu yərdə Muxəddəs Roh yənə «Atining yenidin qıkidu» deyilidu. Grek tilida «qıkidu» degən peil «hazırkı zaman» xəkildə boləqəqka, Muxəddəs Rohning hərdaim xu hərəkətnı kiliwatqini kərsitilidu. ■ 15:26 Luka 24:49; Yh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32.

berisilər, çünki silər baxtin tartip mən bilən billə boldunglar.■

16

Kelidioğan ziyankəxlilər

¹ Silərnin putlixip kətməslikinqlar üqün bularni silərgə eyttim. ² Ular silərnə sinagoglarning jamaətliridin qoqlap qikiriwetidu; həmdə xundak bir wakit-saət keliduki, silərnə öltürgüqi özini Hudağa hizmət kiliwatimən, dəp hesablaydu.□ ■ ³ Ular bularni ya Atini, ya meni tonumioğanliqi üqün kilidu.■ ⁴ Lekin mən bu ixlarni silərgə eyttimki, wakit-saiti kəlgəndə, mən xundak aldin'ala eytkinimni esinglarğa kəltürələysilər.□ ■

Mukəddəs Rohning yetkəkqi wə ustaz bolidioğanliqi

⁵ — Mən baxta bularni silərgə eytmidim, çünki mən silər bilən billə idim. Lekin əmdi meni əwətküqining yenioğa qaytip ketimən. Xundak turukluk, aranglardin heqkim

■ **15:27** Ros. 1:8, 21; 5:32. □ **16:2** «Ular silərnə sinagoglarning jamaətliridin qoqlap qikiriwetidu» — yukiriki baxka izahatlarda eytkinimizdək, Yəhudiy həlki birsini «sinagogtin qikiriwətsə», keyin uning bilən heqkandak bardi-kəldi kilmay, bəlki uningoğa tehimu ziyankəxlik kiliximü mumkin. ■ **16:2** Yh. 9:22, 34; 12:42. ■ **16:3** Yh. 15:21; 1Kor. 2:8. □ **16:4** «... wakit-saiti kəlgəndə» — demək, Yəhudiy həlkidin wə keyin baxkılar tərripidin boləğan ziyankəxlilər kəlgəndə. ■ **16:4** Yh. 13:19; 14:29.

məndin: «Nəgə ketisən?» dəp sorimay-watidu. ⁶ Əksi qə, silərgə bularni eytkinim üqün, kəlbingerlar kəyoquqə qəmüp kətti. ⁷ Əmma mən silərgə həkikətni eytip qoyayki, mening ketixim silərgə paydiliktur. Qünki əgər kətmisəm, Yardəmqi silərgə kəlməydu. Əmma kətsəm, Uni silərgə əwətimən.■ ⁸ U kəlgəndə, bu dunyadikilərgə gunah toqrisida, həkəkaniylik toqrisida wə ahirət sorikı toqrisida həkikətni bilgüzidu. ⁹ U ularni gunah toqrisida bilgüzidu, qünki ular manga etikad kilmidi.□ ¹⁰ Ular ni həkəkaniylik toqrisida *bilgüzidu*, qünki Atamn- ing yenioqə kaytip barimən wə silər meni yənə kərəlməysilər. ¹¹ Ular ni ahirət sorikı toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi.□ ■ ¹² Silərgə eytidioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hazırqə kətürəlməysilər. □ ¹³ Lekin U, yəni Həkikətning Rohi kəlgəndə, U

■ **16:7** Luka 24:49; Yh. 14:26; 15:26. □ **16:9** «**U ularni gunah toqrisida bilgüzidu**» — yaki «U ularni öz gunahı toqruluk bilgüzidu» yaki «U ularni gunahning nemə ikənlikini bilgüzidu». Degəndək üq tərjimisi boluxi mumkin, lekin omumiy mənişi asasen ohxax. □ **16:11** «**bu dunyaning həkümdari**» — Xəytan, Iblis. «...Ular ni ahirət sorikı toqrisida bilgüzidu, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi» — 9-11-ayəttiki «U (Mukəddəs Roh)... gunah toqrisida... həkəkaniylik toqrisida... wə ahirət sorikı toqrisida... bilgüzidu...» degənlərnin üstidə «qoxumqə söz»də azraq tohtilimiz. ■ **16:11** Yh. 12:31; 14:30; Əf. 2:2; Kol. 2:15. □ **16:12** «**Silərgə eytidioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hazırqə kətürəlməysilər**» — muhlislar qandak səzlərni kətürəlməydu? Bu toqruluk «qoxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz.

silərni barlik həqiqətkə baxlap baridu. Qünki U əzlükidin sözləməydu, bəlki nemini anglioğan bolsa, xuni sözləydu wə kəlgüsidə bolidioğan ixlardin silərgə həwər beridu. □ ■ 14 U meni uluqlaydu; qünki U məndə bar boləqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu. 15 Atida bar boləqanning həmmisi həm meningkidur; mana xuning üqün mən: «U məndə bar boləqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu» dəp eyttim. □ ■

Oləm-qayoqliringlar mənggü huxallıqқа aylinidu

16 Az wəqittin keyin, meni kərməysilər; wə yənə bir'az wəqit ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən». □ ■

17 Xunga muhlislarning bəziliri bir-birigə:

□ 16:13 «**Qünki U əzlükidin sözləməydu, bəlki nemini anglioğan bolsa, xuni sözləydu**» — «U (Mukəddəs Roh)... nemini anglioğan bolsa» — demək, Mukəddəs Rohning Huda wə Uning Kalamidin anglioqini. «**Mukəddəs Roh**,... nemini anglioğan bolsa, xuni sözləydu wə kəlgüsidə bolidioğan ixlardin silərgə həwər beridu» — bu muhim wədə toqruluk «qoxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 16:13 Yh. 12:49; 14:26 □ 16:15 «**Mukəddəs Roh** məndə bar boləqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu» — Bu muhim wədə toqruluk «qoxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 16:15 Yh. 17:10.

□ 16:16 «**yənə bir'az wəqit ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən**» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degən söz tepilməydu. Ləkin bizningqə 17-ayət uning əslidə barliqini ispatlaydu. ■ 16:16 Yh. 7:33.

— Bizlərgə: — «Az wəqəttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az wəqəttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az wəqəttin keyin, meni kərməysilər» wə yənə «Qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degini nemə deginidu? ¹⁸ «Az wəqəttin keyin» degən səzining mənisi nemə? Uning nemilərnəni dəwatqanlirini bilmiduk, — deyixidu.

¹⁹ Əysa ularning əzidin nemini sorimakqı boləqinini bilip ularoqa mundak dedi:

— «Mening «Az wəqəttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az wəqəttin keyin, meni kərməysilər» deginimning mənisini bir-biringlardin sorawatamsilər? □ ²⁰ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər yioqa-zar kətürüsilər, ləkin bu dunyadikilər huxal boluxup ketidu; silər kayoqurüsilər, ləkin kayoquliringlar xadlikqa aylinidu. ²¹ Ayal kixi tuqutta azablinidu, qünki uning wəqəttisai yetip kəlgən; ləkin bowiki tuqulup boləqandin keyin, bir pərzəntning dunyaoqa kəlgənlikining xadliki bilən tartqan azabini untup ketidu. ■ ²² Xuningoqa ohxax,

silərmu hazır azabliniwatisilər, ləkin mən silər bilən kayta kərximən, kəlbənglar xadlinidu wə xadliqinglarni heqkim silərdin tartiwalmaydu. ²³ Xu kündə silər məndin heqnərsə soriməysilər. Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening namim bilən

□ **16:19 «Mening «Az wəqəttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az wəqəttin keyin, meni kərməysilər» — Məsihning muxu deginidə kəzdə tutqini, bizningqə, uning ölumi, dəpnə kəlinixi wə ölumdin tirilip muhlisliroqa əzini ayan kəlixidin ibarət. ■ 16:21 Yəx. 26:17.**

Atidin nemini tilisənglar, u xuni silərgə beridu.

■ ²⁴ Həziriqə mening namim bilən heqnemə tilimidinglar. Əmdi tilənglar, erixisilər, buning bilən xadliqinglar tolup taxidu!

Bu dünya üstidin oqəlibə kəlix

²⁵ Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birək xundək bir wəkit keliduki, u qəqda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, Ata toqruluk silərgə oquq eytimən. □ ²⁶ Xu

küni tiləkliringlarni mening namim bilən iltija kəlisilər. Mən silər üqün Atidin tələp kəlimən, dəp eytməymən; ²⁷ qünki Ata özimu silərni səyidu; qünki silər meni səyisilər wə mening Hudaning yenidin kəlgənlikimgə ixəndinglar.■

²⁸ Mən Atining yenidin qikip bu dunyaqə kəldim; əmdi mən yənə bu dunyadin ketip Atining yeniqə barimən».■

²⁹ Muhlisiri:

— Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding! □ ³⁰ Biz sening

■ **16:23** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqə 11:9; Yh. 14:13; 15:7; Yaq. 1:5; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □ **16:25**

«**Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birək xundək bir wəkit keliduki, u qəqda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, ata toqruluk silərgə oquq eytimən**» — təmsillərdin boləqan birnəqgə misallar 10-babtin («qoylarning ixiki» wə «yahxi padiqi» toqruluk) 13-babtin (ularqə «put yuyux» toqruluk təmsil wə əlgə) 15-babtin («həqikiy üzüm teli» toqruluk) wə 21-ayəttin («tuqutta boləqan ayal» toqruluk) tepilidu. ■ **16:27** Yh. 17:8. ■ **16:28** Yh. 13:3. □ **16:29**

«**Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding!**» — muhlislarning həqikiy qüxəngən-qüxənmigini 31-ayəttin kərünidu.

həmmi bilginin, xundakla heqkimning səndin soal sorixining həjiti yoklukini əmdi bilip yəttuk. Xuningdin sening Hudaning yenidin kəlgənlikinggə ixənduk, — deyixti. □ ■

³¹ Əysa jawabən ularə: —

Həzir ixəndinglarmu? ³² Mana, xundak waqit-saiti keləy dəp qaldı, xundakla kelip qaldiki, həmminglar meni yaləuz taxlap hərbinglar öz yolliringlarə tarkilip ketisilər. Birak mən yaləuz əməsmən, qünki Ata mən bilən billidur. □ ■ ³³ Siləning məndə hatirjəmlikkə igə boluxunglar üçün bularni silərgə eyttim. Bu dunyada turup azab-okubət tartisilər, əmma oəyrətlik bolunglar! Mən bu dunya üstidin oəlibə kildim! ■

17

Əysanın muhlisliri üçün dua qilixi

¹ Əysa bu sözləni qıləandın keyin, kəzlini ərxkə tikip, mundak dua qildi:

□ **16:30 «heqkimning səndin soal sorixining həjiti yok»** — mənisi bəlkim Məsihinin ularning əzidin sorimakqi boləan soallirini tehi sorimay turupla, ularning sorimakqi boləinini allikaqan bilgənlikini kəzdə tutidu. ■ **16:30** Yh. 21:17.

□ **16:32 «həmminglar meni yaləuz taxlap hərbinglar öz yolliringlarə tarkilip ketisilər»** — «öz yolliringlarə» yaki «əzünglarningkigə» (dəmək, öz əyünglarə). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni kəring. ■ **16:32** Zək. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yh. 8:29; 14:10. ■ **16:33** Yəx. 9:5; Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:13; Kol. 1:20.

— I Ata, vaqit-saet yetip keldi; Sən Oqlungni uluqlatkuzqlaysən; buning bilən Oqlungmu Seni uluqlatkuzidu;■ ² yəni, uning Sən uningqla tapxuroqlan insanlqlqla mēnggūlūk qlayət ata qlilixi ūqlūn, uningqla pūtkūl ət igiliridin ūstūn hqlūkql ata qlilqliningdēk, uni uluqlatkuzqlaysən.□ ■ ³ Mēnggūlūk qlayət xuki, birdinbir hēqlilql Huda — Seni wē Sən əwətkēn Əysa Mēsihni tonuxitin ibarəttur.■ ⁴ Mən Sening əməl qlilixim ūqlūn tapxuroqlan ixingni orundixim bilən Seni yər yüzidē uluqlatkuzdum.■ ⁵ I Ata, Sening alēm apiridē boluxitin burun mən Əzüngning yeningda igē bolqlan xan-xərēp bilən meni Əzüngning yeningda uluqlatkuzqlaysən.□ ■

⁶ Sən bu dunyadin mēngə tallap bērgēn adēmlērgē Sening nāmingni ayan qlildim. Ular Seningki idi, Sən ularni mēngə bērding wē

■ **17:1** Yh. 12:23; 13:32. □ **17:2** «Sən uningqla tapxuroqlan insanlar...» — grek tilida «uningqla bērgēn barliql insanlar...» — demēk, Mēsihkē etiqlad qlilqluqlqlar. ■ **17:2** Zēb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Lūqa 10:22; Yh. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8. ■ **17:3** Yēx. 53:11; Yēr. 9:22 ■ **17:4** Yh. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ **17:5** «I Ata, Sening alēm apiridē boluxitin burun mən Əzüngning yeningda igē bolqlan xan-xərēp bilən meni Əzüngning yeningda uluqlatkuzqlaysən» — yaki bolmisa «I Ata, mən Sən bilən birgē igē bolqlan xan-xərēp bilən meni Əzüng bilən tēng uluqlanduroqlaysən». ■ **17:5** Yh. 1:1, 2; 10:30; 14:9.

ular Sening söz-kalaminingni tutup keldi. □ 7 Ular hazır Sən manga bərgən həmmə nərsilərnin Seningdin kəlgənlikini bildi. 8 Qünki Sən manga tapxuroqan sözlərnin ularoqa yətküzdüm; ularmu bularni qəbul kildi, xuning bilən Səndin qıqkınimni həkikətən bilip yətti həmdə Sening meni əwətkənlikinggimu ixəndi. ■ 9 Bularoqa dua qilimən; bu dunyadiki adəmlərgə əməs, bəlki Sən manga bərgən adəmlərgə dua qilimən; qünki ular Seningkidur. 10 Mening barlikim Seningkidur wə Sening barliking bolsa meningkidur wə mən ularda xərəp taptim. □ ■ 11 Mən əmdi bu dunyada turıwərməymən; lekin ular bu dunyada qaldı wə mən Sening yenıngə ketiwatimən. I mükəddəs Ata, Sən manga bərgən naming arkilik ularni saklıoıinki, biz ikkimiz bir boləpinimizdək, ularmu bir boləqay. □ 12 Mən ular bilən billə boləqan

□ 17:6 «Sən bu dunyadin manga tallap bərgən adəmlərgə Sening namingni ayan kildim» — Məsihnin «Sening namingni ayan kildim» eytkini nemini kərsitidu? Təwrat-Zəburda Hudaning nuroqun namliri (Pərwərdigar (Yahwəh), Huda (Əlohim), Rəb (Adonay) qatarlıqlar) ayan qilinoqandin keyin Məsih qaysi namni ularoqa ayan qiloqan? U «Ata» əməsmu? ■ 17:8 Yh. 16:27. □ 17:10 «mən ularda xərəp taptim» — «ularda...» muxu yərdə kəzdə tutuləqini bəlkim «Sən manga bərgən adəmlərdə...» bolsa kerək. ■ 17:10 Yh. 16:15. □ 17:11 «Sən manga bərgən naming arkilik ularni saklıoıinki...» — baxqa birhil tərijimisi: «Sən naming bilən manga tapxurup bərgənlərnin Sanga boləqan sadiklikini saklıoıinki,... ». Muxu yərdə «Sən manga tapxurup bərgən naming» bolsa yənıla Huda'atining Əz Məsihigə insanlarəqə oğitix üqün tapxuroqan «Ata» (ıbraniy tilida «Abba») degən qımmətlik namidur.

waktimda, Sən munga bərgən naming bilən ularni saklidim həm qoqdidim; wə mukəddəs yazmılardiki bexarətning əməlgə axuruluxi yolida, ularning iqidin həlakətkə has boləqan kixidin baxkə birimu yəqəlmidi. □ ■ ¹³ Mana əmdi sening yeningəqə barimən. Mening xadlikim ularda tolup taxsun dəp, bu sözlərnı dunyadiki waktimda sözlidim. ¹⁴ Mən ularəqə söz-kalamıngni tapxurdum. Mən bu dunyadin bolmioqinimdək, ularmu bu dunyadin bolmioqini üqün, bu dunyaning adəmliri ulardin nəprətlidı. □ ■ ¹⁵ Uları bu dunyadin ayriwətkəysən dəp tiliməymən, bəlki uları rəzil boləquqidin sakliəqaysən, dəp tiləymən. □ ¹⁶ Mən bu dunyadin bolmioqinimdək, ularmu bu dunyadin əməstur. ¹⁷ Uları həkikət arkilik Əzünggə mukəddəs kılıp atioquzəqaysən, qünki

□ **17:12 «Mən ular bilən billə boləqan waktimda, Sən munga bərgən naming bilən ularni saklidim həm qoqdidim;...»** — baxkə birhil tərjimisi: «Sening naming bilən ularni saklidim; Sən munga tapxurup bərgənlərnıng Sanga boləqan sadiklikini qoqdidim;... ». Bu «nam» yanila yukiriki izahatta eytkinimizdək «Ata» bolsa kerəktur. **«həlakətkə has boləqan kixi»** — grek tilida «həlakətnıng oqli» degən söz bilən ipadilidı, u Yəhuda İxqariyotni kərsitidı, əlwəttə. Məsihgə satkunluk kıləqan kixining həlakətkə yüzlinixi toqruluk bexarətlər bəlkim «Zəb.» 41:9, 109:1-20 wə «Pənd.» 24:22 (LXX)ni öz iqigə alsa kerək. ■ **17:12** Yəx. 8:18; Yh. 6:39; 10:28; 18:9; İbr. 2:13. □ **17:14 «mən bu dunyadin bolmioqinimdək...»** — yaki «mən bu dunyəqə mənəsup bolmioqinimdək...». ■ **17:14** Yh. 15:19. □ **17:15 «rəzil boləquqi»** — Xəytan, İblis.

söz-kalaming həkikəttur. □ ■ 18 Sən meni dun-
yaoğa əwətkiningdək, mənmu ularni dunyaoğa
əwəttim. ■ 19 Ularmu həkikəttə mukəddəs
kəlinip Əzünggə atalsun dəp, özümni Sanga has
ataymən. □ ■

20 Mən yaloquz ular üqünla əməs, yənə ularning
səzi arkilik manga etikəd kəlidioqanlar üqünmu
dua kəlimən. 21 Ularning həmmisi bir boləyay; i
Ata, Sən məndə, mən Səndə boləyəndək, ularmu
Bizdə bir boləyay; xundək boləyanda, bu dun-
yadəkiler meni Sening əwətkənlikənggə ixinidu.

■ 22 Sən manga ata kəloqan xan-xərapni ularəğa
ata kəldimki, biz ikkimiz bir boləyəndək, ularmu
bir boləyay; 23 yəni mən ularda, sən məndə
bolup, ular birlikdə kəmil kəlinəyay. Xu arkilik bu
dunyadəkiler meni əwətkənlikəngni həm meni
səygingəndək ularnimu səygenlikəngni bilidu.

24 I Ata, Sən manga bərgənliringning
həmmisining mən boləqan yərdə mən bilən
birgə boluxini, xundəkla mening xan-xəripimni,
yəni Sən aləm apiridə boluxtin burun meni
səygenlikəng üqün, manga bərgən xan-xərapni

□ 17:17 «Ularni həkikət arkilik Əzünggə mukəddəs kəlip
atəloqəzəyəsən» — «Əzünggə mukəddəs kəlip atəloqəzəyəsən»
grek tilida «mukəddəsləxtürgəysən» degən birlə söz bilən
ipadilininidu. İnjlida həm Təwratta «mukəddəs» degən söz «pak»
həm «Hudağa alayitən atəloqan» degən ikki uqumni bildüridu.

■ 17:17 Zəb. 119:142; Yh. 8:4. ■ 17:18 Yh. 20:21.

□ 17:19 «Ularmu həkikəttə mukəddəs kəlinip əzünggə
atalsun dəp...» — «mukəddəs kəlinip Əzünggə atalsun» grek
tilida «ularmu həkikəttə mukəddəsləxtürülsün» degən birlə söz
bilən ipadilininidu. Yukiriki izahətni kəring. ■ 17:19 1Kor.
1:2,30; 1Tes. 4:7. ■ 17:21 Yh. 10:38; 14:11; Gal. 3:28.

ularning k r xini halaym n.■

²⁵ I h k kaniy Ata, bu dunyadikilər seni tonu-
mioqan,  mma mən Seni tonuymən w  bularmu
meni Sening  w tk nlikingni bildi. ■ ²⁶ W 
mən Sening namingni ularo a ayan kildim w 
yənə dawaml k ayan kilimən. Xuning bilən,
Sening manga kərsətkən meh r-muh bbiting
ularda bolidu w  m nmu ularda bolay.□

18

 ysaning tutkun k linixi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Lu a 22:47-53

¹  ysa bularni eytkəndin keyin, muhlisliri bilən
bill  tax irio a q kip Kidron jilo isining u ketio a
 tti. U y rd  bir ba q   bar idi.  ysa
bilən muhlisliri u ba q ig  kirdi.□ ■ ² Uningo a
sat kunluk k lidioqan Y hudamu u y rni bilətti,
q nki  ysa muhlisliri bilən pat-pat u y rd 
yio ilip olturatti. ³ Xuning bilən Yəhuda bir top
Rim l x k rliri bilən bax ka  nlar həm P risiyl r
 w tk n karawullarni baxlap bu y rg  k ldi.
Ularning kollirida panus, m x' l w  korallar

■ **17:24** Y . 12:26; 14:3. ■ **17:25** Y . 15:21; 16:3, 27; 17:8.

□ **17:26** «**mən Sening namingni ularo a ayan kildim**»
— 6-ayət w  uningdiki izahatni k r ng. □ **18:1** «** ysa
bularni eytkəndin keyin, muhlisliri bilən bill  tax irio a
q kip...**» — muxu yərdiki «tax irio a q kip...» ziyap t bolqan
 y din yaki Yerusalem x  irining  zidin q ixni bildüridu.
Kidron wadisi bolsa x   rning sirtida (x rk t r pt ) idi. ■ **18:1**
2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Lu a 22:39.

bar idi.■ 4 Əysa bexioğa qüxidioğanlarning həmmisini bilip, ularning aldioğa qikip:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

5 Nasarətlik Əysani, — dəp jawab berixti ular.

Əysa ularoğa:

— Mana mən bolimən, — dedi.

(Uningoğa satkunluk kılğan Yəhudamu ularning arisida turatti). 6 Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yərgə yikilixti.□

7 Xuning bilən Əysa ulardin yənə bir kətim:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

— Nasarətlik Əysani, — deyixti ular.

8 Əysa: — Silərgə eyttimoğu, mən xu bolimən. Əgər izdigininglar mən bolsam, bularni kətkili koyunglar, — dedi.

9 Buning bilən əzining: «Ata, Sən manga bərgənlərdin heqkaysisini yittürmidim» degən sözi əməlgə axuruldi.□ ■

10 Simon Petrusning yenida bir kiliq boləraq, u xuan uni suoqurup, bax kahinning qakirioğa birni urup, ong kulikini xilip qüxürüwətti. Qakarning ismi Malkus idi. ■ 11 Əysa Petrusğa:

■ 18:3 Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luka 22:47.

□ 18:6 «Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yərgə yikilixti» — «Yuhanna»diki baxqa bəzi yərlərdiki «Mən bolimən» degən söz Hudaning «Mən əzəldin Bar Boləquqidurmən» degən namini bildüridu. Bizninggə muxu yərdə «Mana mən bolimən» degənmu xu mənini bildüridu; qünki angliouqılar uni anglapla «arkilirioğa yenip yərgə yikilixti». □ 18:9 «Buning bilən əzining ... sözi əməlgə axuruldi» — yaki «Buning bilən əzining ... sözi əməliyəttə ispatlandi». Bu sözlər əsasən həm 6:39 həm 17:12də tepilidu. ■ 18:9 Yh. 6:39; 10:28; 17:12. ■ 18:10 Mat. 26:51;

Mar. 14:47; Luka 22:50.

— Kiliqni oʻqilapka sal! Ata manga tapxuroʻan
kədəhni iqməmdim? — dedi. □ ■

*Əysaning Annasning aldioʻa elip berilip, sorak
qilinixi*

Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luqə 22:54

¹² Xuning bilən, ləxkərlər topi bilən mingbexi
həm Yəhudiylarning qarawulliri Əysani tutup
baqlaxti. ¹³ Andin uni aldi bilən Annas-
ning aldioʻa elip berixti. Annas bolsa xu yili
bax kahin bolup turoʻan Qayafaning keynatisi
idi. ■ ¹⁴ Burun Yəhudiy kengəxmisi dilərgə:
«Pütün həlkning *halak boluxining* orniʻoʻa, birla
adəmning ular üqün *halak boluxi yaxxi*» dəp
məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi. □ ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luqə 22:55-57

¹⁵ Əmdi Simon Petrus bilən yənə bir muh-
lis Əysaning kəynidin əgixip barʻanidi. U
muhlis bax kahinoʻa tonux bolʻoʻaqka, bax

□ **18:11** «Ata manga tapxuroʻan kədəhni iqməmdim?» —
bu «kədəh» əzi tartix kerək bolʻoʻan azab-oʻqubətlərnı kərsitidu.
«Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 wə Luqə 22:42ni kəring. ■ **18:11**
Mat. 20:22; 26:39. ■ **18:13** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqə
3:2; 22:54. □ **18:14** ««Pütün həlkning *halak boluxining*
orniʻoʻa, birla adəmning ular üqün halak boluxi yaxxi»
dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi» — 11:49-50ni
kəring. ■ **18:14** Yh. 11:50.

kahinning sariyoqa Əysa bilən təng kirdi. □ ■

¹⁶ Ləkin Petrus bolsa dərwezining sirtida qaldı. Xunga bax kahinoqa tonux boləqan həliki muhlis taxkiriqa qikip, dərwezivən kız bilən səzlixip, Petrusni iqkirigə baxlap kirdi. ¹⁷ Dərwezivən boləqan xu dedək Petrustin:

— Sənmu bu adəmning muhlisliridin əməsmu?

— dəp soridi.

Yak, əməs, — dedi Petrus. □

¹⁸ Əmdi həwa sooquk boləqanliki üqün, qakarlar wə qarawullar xahardin gülhan yakkan bolup, uning qərisidə issinip turuxatti. Petrusmu ularning yenida turup issindi. ■

Bax kahin Annasning Əysani sorak qilixi

Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luka 22:66-71

¹⁹ Bax kahin bolsa Əysadin muhlisliri toqruluk wə təlimi toqruluk soal soraxka baxlidi. ²⁰ Əysa uningoqa jawabən mundaq bərdi:

— Mən həlk-ələm aldida axkara səz kiloanmən, barliq Yəhudiylar yioqilidiqan sinagoglarda wə ibadəthanida daim təlim berip kəldim, mən

□ **18:15 «yənə bir muhlis...»** — «yənə bir muhlis» grek tilida «həliki muhlis». Yuhanna bayanida pat-pat özini namsiz kərsitip «həliki muhlis» dəydu (18:16, 20:2, 3, 4 wə 8ni kərüng). «**U muhlis bax kahinoqa tonux boləqqa...**» — alimlar namsiz «u muhlis»ni Yuhanna dəp bilidu. Qünki uxbu bayanda boləqandək u daim degüdək pəkət «öz kəzüm bilən kərgənlim»nila asas qilidu. 21:24ni kərüng. ■ **18:15** Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luka 22:54. □ **18:17 «Sənmu bu adəmning muhlisliridin əməsmu?»** — «sənmu» dəgən səz bəlkim birinqi muhlis özining Əysaning muhlisi ikənlikini bu kızoqa etirap kiloanlikini kərsitidu. ■ **18:18** Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luka 22:55.

yoxurun heqnemə demidim. ■ 21 Bularni nemixka məndin soraysən? Eytkan sözlirimni angliqlanlardin sorioqin; mana, ular nemə degənlikimni bilidu.

22 Əysa bu sözlərnı kılqanda, yenida turoqan qarawullardin biri uni bir kaqat urup:

— Bax kaqinoqa muxundakı jawab qayturamsən? — dedi. ■

23 — Əgər yaman söz kılqan bolsam, uning yaman ikənlikini kəpqilikning aldida kərsətkin. Əmma eytkanlirim dırus bolsa, meni nemə üqün urısən? — dedi Əysa uningqa.

24 Buning bilən Annas uni baqlaklık peti bax kaqın Qayafaqa yollidi. □ ■

Petrusning Əysadin yənə ikki qetım tenixi
Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luqa 22:58-62

25 Simon Petrus *otning* aldida issinip turuwatqanıdı. *Yenidikilər*:

— Sənmu uning muhlisliridin əməsmiding? — deyixti.

— Yaq, əməsmən, — dəp tandi Petrus. □ ■

26 U yərdə bax kaqınıning qakarlıridin, Petrus kılıqını kesip taxlıqan kixigə tuqlan birsı bar idi. U Petrusqa:

■ 18:20 Yh. 7:26. ■ 18:22 Yər. 20:2; Ros. 23:2.

□ 18:24 «**buning bilən Annas uni baqlaklık peti bax kaqın Qayafaqa yollidi**» — bu ayətkə qarıqanda ikki bax kaqın bar idi. 22-ayəttə Annasmu «bax kaqın» deyilidu. Mumkinqiliki barki, ular nəwət boyıqə bax kaqınlık wəzipisini ətəwatqan. 19:21nimu kərüng. ■ 18:24 Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 22:54. □ 18:25 «**yenidikilər**» — grek tilida «ular». ■ 18:25 Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luqa 22:58.

— Baoqিদə seni uning bilən billə kərgənidoṃu?! — dedi.

²⁷ Petrus yənə tandi. Dəl xu qaṃda horaz qillidi. ■

Əysaning waliy Pilatus aldida soraq qilinixi

Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luḳa 23:1-25

²⁸ Andin ular Əysani Qayafaning yenidin rimlik waliyning ordisoṃa elip kəldi (xu qaṃda tang atḳanidi). Uni elip kəlgən *Yəhudiylar* bolsa özimizni napak qilip buloṃimayli dəp, ordioṃa kirmidi. Bolmisa ötüp ketix heyting dastihini-din oṃizalinalmaytti. □ ■

²⁹ Xunga *waliy* Pilatus sirtḳa qikip, ularning aldioṃa berip ularoṃa:

— Bu adəṃning üstidin nemə ərz qilisilər? — dəp soridi.

³⁰ Ular:

■ **18:27** Yh. 13:38. □ **18:28** «...**Bolmisa ötüp ketix heyting dastihininin oṃizalinalmaytti**» — muxu ayəttiki «ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinḳi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti)ni kərsitidu. 19:14diki izahətni kərüṃg. «Əzimizni napak qilip buloṃimayli». Ular-niṃ kəzḳarixi: «Yəhudiylar əməslərinin öyigə kirsək bolmaydu; qünki ular bəlkim «napak bir nərsə» (məsilən bir jəsət yaki ölük nərsə)gə təḳkən boluxi mumkin; biz ularoṃa təḳsək ulardiki «napaklik» bizgimu yuḳturuluxi mumkin» degəndək idi. Demisəḳmu, ular kəṃgöl bəlgən bu «taḳarətlər» Təwrattiki muḳəddəs ḳanundiki «napaklik» toṃqrulux bəlgilimilərdin kəp exip kətkənidi. Qizik yeri xuki, ular «buloṃinix»tin ḳorḳup öz «paklikini» buloṃimaslikḳa ḳizəṃinlik bilən tirixḳini bilən, yənə Huda əwətkən Qutḳuzəṃuḳi-Məsiḳni əltürəx aldida turatti.

■ **18:28** Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luḳa 22:66; 23:1.

— Bu adəm jinayətqi bolmisa, uni sizgə tapxur-mioqan bolattuk, — dəp jawab berixti.□

³¹ — Uni özünglar elip ketip, öz kənununglar boyiqə həküm qikiringlar! — dedi Pilatus ularoqa.

Yəhudiylar:

— Bizning həqkimni ölümgə məhkum kiliş həkukimiz yox tursa, — deyixti.

³² Bu ixlar Əysaning əzi kəndək ölüm bilən əlüdioqini toqrisidiki aldin eytkən bexarətlilik səzining əməlgə axuruluxi üçün yüz bərdi.□ ■

³³ Andin Pilatus yənə ordisioqa kirip, Əysani qakirtip, uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixəhimu? — dəp soridi.■

³⁴ Əysa uningoqa:

— Bu soalni özüng sorawataməsən, yaki baxkilar mən toqruluk sanga xundək eytkənmü? — dedi.

³⁵ — Mən bir Yəhudiymu?! Seni manga tapx-uroqanlar öz həlking wə bax kahinlaroqlar! Nemə

□ **18:30 «bu adəm jinayətqi bolmisa...»** — yaki «bu adəm rəzil kılouqi bolmisa...». □ **18:32 «Bu ixlar Əysaning əzi kəndək ölüm bilən əlüdioqini toqrisidiki aldin eytkən bexarətlilik səzining əməlgə axuruluxi üçün yüz bərdi»** —

oqurmənlərnin esidə barki, Məsiş birnəqqə kətim Yəhudiylar həlkingin özini əltürüş üçün etikədsiz Yəhudiylar əməslərnin kəlioqa tapxuridioqanlikini wə xuningdək əzining rimliklar ijad kıləqan kresttə əlüdioqanlikini eytkənidi (məsilən, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luka» 18:32-33, «Yuh.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Mat. 20:19; Yh. 12:32. ■ **18:33** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luka 23:3.

jinayət otküzgəniding? — dedi Pilatus.□

³⁶ Əysa jawabən: — Mening padixahlikim bu dunyaqa təwə əməstur. Əgər bu dunyaqa təwə bolqan bolsa, xizmətqilirim mening Yəhudiylarqa tapxurulmaslikim üqün jəng kiliwatqan bolatti. Həlbuki, mening padixahlikim bu yərgə təwə əməstur, — dedi.□ ■

³⁷ Xunga Pilatus uningqa:

— Undakta, sən padixahmu?

Əysa jawabən: — Xundak, eytkiningdək, padixahmən. Mən xuningqa tuqulqanmən, wə xuningqa dunyaqa kəldim: — həkikətkə guwahlik berixim üqündin ibarəttur. Həkikətkə təwə bolqan hər bir kixi bolsa mening awazimoqa kulak salidu, — dedi.□

³⁸ Pilatus uningdin:

— «Həkikət» degən nemə? — dəp soridi.

Pilatus muxurlarni dəp, yənə taxkiriqa, Yəhudiylarning aldiqa qikip ularqa:

— Mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim.

■ ³⁹ Ləkin hər yili ətüp ketix heytda silər üqün *məhbuslardin* birni qoyup berix qaidəm bar. Xunga bu «Yəhudiylarning padixahi»ni silərgə

□ **18:35 «mən bir Yəhudiymu?»** — Pilatusning bu sözi: «Mən Yəhudi əməs, həlqing sən toqruluk birnemə demigən bolsa, mənmu heqnemə deməymənoqu!» degən puriki bar soaldur. □ **18:36 «Mening padixahlikim bu dunyaqa təwə əməstur»** — yaki «mening padixahlikim bu dunyadin əməstur». ■ **18:36** Yh. 6:15; 1Tim. 6:13. □ **18:37 «Xundak, eytkiningdək»** — Əysaning bu jawabning grek tilida «Xundak, ləkin əhwal dəl sening oyliqiningdək əməs» degən puriki qikidu. ■ **18:38** Mat. 27:24; Luka 23:4.

qoyup beriximni halamsilər? — dedi. □ ■

⁴⁰ Ularning həmmisi jawab berip:

— Bu adəmnı əməs, Barabbasni qoyup bering!

— dəp qıyqas-sürən selixti (Barabbas bolsa bir qarakqi idi). ■

19

Əysanın ölümə həküm qilinixi

¹ Xuning bilən, Pilatus Əysanı elip berip qamqılatti. □ ■ ² Ləxkərlər tikənlik xahlarnı

ərüp, bir taj yasap, uning bexioqa kiydürüxti wə uningə *xahanə* səsün rənglik bir ton kiydürüp,

³ uning aldioqa kelip:

— Yaxioqayla, i Yəhudiylarning «padixahi»! — dəp məshirə qilixip, uning yüzigə qayta-qayta kaqat saldı.

⁴ Pilatus bolsa yənə ordisidin qikip, halayıqqa:

— Mana! Uningdin heqkandak jinayət tapalmioqanlıqimni bilixinglar üqün, uni silərnin aldinglarəqa elip qıktım, — dedi.

□ **18:39 «...məhbuslardin birni qoyup berix qaidəm bar»** — yaki: «...məhbuslardin birni qoyup berix bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luqa 23:17. ■ **18:40**

Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luqa 23:19; Ros. 3:1. □ **19:1 «Xuning**

bilən, Pilatus Əysanı elip berip qamqılatti» — muxu hil «qamqılax» adəttə krestlinixtin awwalki jaza idi. Jaza əswabi təmür yaki səngək parqiliri baqlaklik nəqqə tanilik qamqa idi. Bu jazanın əzi xunqə eoırki, jazalanoquqi gahi waqitlarda tehi krestlənməy turupla, uningdin olüp ketətti. ■ **19:1** Mat. 27:26; Mar. 15:15.

⁵ Buning bilən Əysa bexioqa tikənlik taj wə uqisioqa səsün ton kiygüzülgən həlda taxkiriqə elip qikildi. Pilatus ularqə:

— Qaranglar, u adəmgə! — dedi.□

⁶ Bax kahinlar wə qarawullar uni kərüp:

— Uni krestləng, krestləng! — dəp warkiraxti.

Pilatus ularqə: — Uni elip berip özünqlar krestlənglar! Qünki mən uningdin heqkandək jinayət tapalmidim! — dedi.

⁷ Yəhudiylar uningqə jawabən:

— Bizdə xundək bir qanun bar. Xu qanunimizqə اساسən u ölümgə məhkum kilinixi kerək, qünki u özini Hudaning Oqlı dəp atiwaldi.■

⁸ Pilatus bu səzni anglap tehimu qorkup,□ ⁹ yənə ordisioqa kirip, Əysadin:

— Sən zadi kəyərdin kəlgən? — dəp soridi.

Lekin Əysa uningqə jawab bərmidi.

¹⁰ Xunga Pilatus uningqə: — Sən manga gəp qilməmsən? Seni qoyup berixkə hokukum barliqini, xundəkla krestləxkimu hokukum barliqini bilməmsən? — dedi.

¹¹ Əysa jawabən: — Sanga ərxtin berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandək hokukung

□ **19:5 «Qaranglar, u adəmgə!»** — Pilatus muxu yərdə bilmigən həlda Zəkəriya pəyoqəmbərnəng xu bexaritini aqzioqa aloqan idi: «Qaranglar, «Xah» dəp ataloqan adəm!» («Zək.» 3:8, 6:12). ■ **19:7** Law. 24:16; Yh. 5:18; 10:3. □ **19:8 «Pilatus bu**

səzni anglap tehimu qorkup,...» — Pilatus nemixkə qorkti? Əgər birsı özini rimlik imperator Kəysərgə barawər kilip «Mən Hudaning Oqlı» desə, «Kəysərning duxmini» dəp hesablinixi mumkin; xunga gərqə uning Əysani qoyuwətküsi bolsimu, yənla xundək kilixtin qorkatti. U yənə bir tərəptin, yəni ayalining Əysa toqruluk agahlanduruxidin qorkiximu mumkin idi («Mat.» 27:19).

bolmioqan bolatti. Xuning üqün meni sanga tapxurup bərgən adəmning gunahı tehimu eoqirdur, — dedi.□

¹² Xu qaoqdin tartip, Pilatus uni qoyuwetixkə amal izdəytti. Lekin Yəhudiylar warkirixip:

— Bu adəmni qoyuwətsingiz, siz Kəysərnin dosti bolmioqan bolisiz! Özini padixah degən hərbi kixi Kəysərgə qarxi qikqan bolidu! — dəp quqan selixti.□ ■

¹³ Pilatus bu sözləni anglop, Əysani taxkiriqə qikardi wə «tax tahtayliq hoyla» dəp ataloqan, ibraniy tilida «Gabbata» dəp ataloqan yərdə «sorak təhti»gə olturdi ¹⁴ (u waqit etüp ketix heytninğ təyyarliq küninğ altingi saiti ətrapida idi). Pilatus Yəhudiylaroqə:

□ **19:11 «Sanga ərxin berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioqan bolatti»** — «ərxin» degən söz grek tilida «yükiridin». Muxu yərdə xübhısizki, ərxning özini kərsitidu. «... **meni sanga tapxurup bərgən adəm**» — muxu yərdə Yəhuda əməs, bəli bax kahin Qayafa idi. Qayafa Yəhudiylarning əzlininğ Kutkuzoquqı-Məsihini etikadsiz rimliklaroqə tapxuroqanda, əməliyəttə u pütkül Yəhudiylarınğ həkining wəkili boləqanidi. □ **19:12 «Bu adəmni qoyuwətsingiz, siz Kəysərnin dosti bolmioqan bolisiz!»** — «Kəysər» Rim imperatorinınğ unwanı. «Kəysərnin dosti» — bu məhsus bir unwan idi. Pilatus bəlkim ming təsliktə xu alahidə unwanəqə erixkən boluxi mumkin. U yənə xundak yukiri unwandin məhrum boluxtin intayin qorqatti. ■ **19:12** Ros. 17:7.

Mana bu silarning padixahinglardur! — dedi.□

¹⁵ Lekin ular warkirixip: — Yokiting, yokiting, uni krestleng! — dedi.

Pilatus ularqa: — Meni padixahinglarni krestlingin, damsilər? — dedi.

Bax kahinlar jawabən:

— Kəysərdin baxka heqkandak padixahimiz yoktur! — dəp *towlaxti*.

Buning bilən Pilatus uni krestləxkə ularqa tapxurup bərdi.■

Əysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luğa 23:26-39

¹⁶⁻¹⁷ Ləxkərlər Əysani elip mangdi. U öz krestini yüdüp, «Bax səngək jayi» (İbraniy tilida «Golgota») degən yərgə bardı.■ ¹⁸ Ular uni xu yərdə yənə ikki kixi bilən təng krestkə tarttı; bu tərpidə birsi, u tərpidə birsi wə Əysa ularning otturisida krestkə tartıldı.

¹⁹ Pilatus tahtioğa elan yezip krestkə bekitip qoydı. Uningoğa: — «Nasarətlik Əysa — Yəhudiylarning padixahi» dəp yezilənanıdı.

■ ²⁰ Əysa krestlinidioğan yər xəhərgə yekin

□ **19:14 «u wakit ötüp ketix heytingin təyyarlik küningin altinqi saiti ətrapida idi»** — muxu ayəttiki «ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinçi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti)ni kərsitidu. Bu kündiki heyti «Qagigah» dəp atılattı («Qan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 wə 18ni kərüng). «Altinqi saət» baxka izahatirimizda eytkinimizdək, Rim waqtını kərsitidu. Bu ətigən saət altə idi. ■ **19:15** Yar. 49:10.

■ **19:16-17** Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luğa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luğa 23:26, 33. ■ **19:19** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luğa 23:38.

boloqatqa, nuroqun Yəhudiylar tahtidiki sözlərni okudi. Tahtidiki sözlər ibraniyqə, latinqə wə grekqə yezikta yeziloqanidi. ²¹ Xunga Yəhudiylarning bax kahinliri Pilatusqa:

— «Yəhudiylarning padixahi» dəp yazmang, bəlkı «U özini mən Yəhudiylarning padixahi, degən» dəp yezing, — deyixti.

²² Birak Pilatus jawabən:

— Yazidioqanni yezip boldum! — dedi.

²³ Ləxkərlər Əysani krestligəndin keyin, uning kiyimlirini elip, tətke bəlup, hər bir ləxkər bir üluxtın elixti; ular həm iqidiki uzun kəngləknimu elixti; ləkin bu kənglək tikilmigən, üstidin ayioqioqıqə bir pütün tokuloqanidi. ■

²⁴ Xuning üqün ləxkərlər bir-birigə:

— Buni yirtmayli, bəlkı qək tartixayli, kimgə qıksa xu alsun, — deyixti.

Bu ixlar mukəddəs yazmılardiki munu sözlər əməlgə axurulux üqün yüz bərđi: —

«Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, Mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti».

Dərwəkə, ləxkərlər xundak kılıxti. □ ■

²⁵ Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayalı Məryəm wə Magdallik

■ **19:23** Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34. □ **19:24**

«**Mening kənglikim**» — baxka birhil tərjimisi: «mening qap-inim». Zəburda («Zəb.» 22:15) ibraniy tili boyıqə «qapan» yaki «kənglək»ni kərsitidu. «**Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti**» — «Zəb.» 22:15. ■ **19:24** Zəb. 22:18

Məryəmlər turatti. □ ■ 26 Əysa anisi bilən
 əzi səyidioqan muhlisining birgə turoqanlikini
 kərüp, anisioq:

— I hanim, mana sening oqlung! — dedi. □

27 Andin u bu muhliska:

— Mana sening anang! — dedi.

Xundin etibarən, u muhlis uni özining öyidə
 turoquzdi.

Əysaning ölumi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

28 Andin Əysa həmmə ixlarning tamam
 boluqinini bilip (mukəddəs yazmilardiki bexarət
 əməlgə axurulux üçün):

— Ussap kəttim! — dedi. □ ■

29 U yərdə sirkə xarab bilən tolduruloqan bir koza
 bar idi. Ular bir parqə bulutni sirkə xarabka
 qilap, bir lepəkgül oqolioq baqlap, Əysaning

□ 19:25 «Əysaning krestining yenida anisi, anisin-
 ing singlisi, Klopasning ayali Məryəm və Magdallik
 Məryəmlər turatti» — bu ayətni «Mat.» 27:56 bilən birləxtürüp
 qarioqanda, «Əysaning anisining singlisi», yəni Məryəmning
 singlisi bolsa Zəbədiyning ayali, xundakla rosullardin Yuhanna
 bilən Yakupning anisi bolux mumkinqiliki bardur. «Mar.»
 15:40də u «Salomi» dəp atilidu. ■ 19:25 Mat. 27:55; Mar.
 15:40; Luqa 23:49. □ 19:26 «Əysa anisi bilən əzi

səyidioqan muhlisining birgə turoqanlikini kərüp...» — «əzi
 səyidioqan muhlisi» bəlkim bu bayanning muəllipi Yuhanna
 boluxi mumkin. «Kirix söz»imizni kərüng. □ 19:28 «Əysa
 həmmə ixlarning tamam boluqinini bilip (mukəddəs yazmi-
 lardiki bexarət əməlgə axurulux üçün): — Ussap kəttim!
 — dedi» — «Zəb.» 22:15, 31- yaki 69:21ni kərüng. ■ 19:28
 Zəb. 22:15; 69:21

aolzioḡa tænglidi. ³⁰ Əysa sirkə xarabni iḡkəndin keyin:

— Tamam boldi! — dedi-də, bexini təwən ḡilip, roḡini tapxurup bərdi.□

Əysaning biḡinioḡa nəyzə sanjilixi

³¹ U küni *ətüp ketix ḡeytining* təyyarlıḡ küni bolḡaqḡa, krestləngənlərninḡ jəsətlirini xabat künidə kresttə ḡaldururmaslıḡ üḡün (xabat küni «uluḡ küni» ḡesablanḡaqḡa) Yəḡudiylar Pila-tustin krestləngənlərninḡ putlirini ḡeqip andin jəsətlirini kresttin tezrək ḡüxürüwetixni tələp

□ **19:30 «Əysa... bexini təwən ḡilip, roḡini tapxurup bərdi»** — Əysa «bexini təwən ḡüxürdi» andin, «roḡini tapxurup bərdi». Adəttiki adəm bolsa, awwal «roḡini beridu» **andın** «bexini təwən ḡüxüridu». Demək, Əysa əzi əlüxininḡ dəḡḡisini talliwaldi, əzlükidin əldi (10:17-18ni ḡerünḡ).

kildi. □ ³² Xuning bilən ləxkərlər berip Əysa bilən billə krestlängən birinqi andin ikkinqi adəmning putlirini qakti. ³³ Lekin Əysaqa kəlgəndə, uning allıqəqan əlgənlikini kərđi, xuning bilən uning putini qakmidi. ³⁴ Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiñioqa nəyzini sanjiwidi, xuan qan wə su ekip qikti.□

³⁵ Buni kərgüqi silərninq ixinixinglar üqün guwahliq beridu; kərgüqining guwahliqi həqtur, u əzining eytkanlirini hək dəp bilidu. ³⁶⁻³⁷ Bu ixlarning həmmisi mukəddəs yazmilarda: «Uning bir tal səngikimu

□ **19:31 «U küni ətüp ketix heytninq təyyarlıq küni boləqəqə,...»** — muxu ayəttiki «ətüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinqi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti). 14-ayət wə izahatini kəring. Yukirida eytkanimizdək, «petir nan heyti»ning birinqi küni «xabat küni» dəp hesablinatti. Xuningdək bu küni adəttiki bir xabat küni (həptining yəttinqi küni, yəni xənbə küni) boləqan buloximu mumkin. Ikki tərəptin «xabat» küni boləqəqə, bəlkim «uluq kün» deyilixi mumkin idi. **«krestlängənlərninq jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluq kün» hesablanəqəqə) Yəhudiylar Pilatustin krestlängənlərninq putlirini qeqip andin jəsətlirini kresttin tezrək qüxürüwetixni tələp kildi»** — «Qan.» 21:22-23 wə «Yəxua» 8:29də Yəhüdiy həlqi üqün bekitilgən qanun boyiqə, əlüm jazasi berilgən birsining jəsiti tüwrük yaki dərəhtə kəqkiqə esiklik turmasliqi kerək idi; bolmisa «zeminqlar napak bolidu» dəp bekitilgən. Krestkə tartiloqlar bəzi waqitlarda ikki-üq kün esiloqandin keyinla ələtti. Əgər putiliri sunuloqan bolsa, kəksini toluk kətürəlməsliki tüpəylidin nəpəs alalmay tezla ələtti. □ **19:34 «Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiñioqa nəyzini sanjiwidi, xuan qan wə su ekip qikti»** — «1Yuh.» 5:6-8ni kəring. «Qan wə su»ning təng qikixi adəmning həkikiy əlgənlikini kərsitidu.

sundurulmaydu» wə yənə bir bexarəttə: «Ular əzliri sanjiqan adəmgə qaraydu» dəp aldin eytilənlarni əməlgə axurux üqün yüz bərdi. □ ■

Əysaning dəpnə kılınixi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luğa 23:50-56

³⁸ Bu ixlardin keyin, Arimatiyalıq Yüsüp Pilatustin Əysaning jəsiti elip ketixni tələp kildi (Yüsüp Əysaning muhlisliridin idi, ləkin Yəhudiylardin qorqqini üqün buni məhpiy tutatti); Pilatus ruhsət bərdi, xuning bilən Yüsüp berip Əysaning jəsiti elip kətti. ■

³⁹ Burun bir keqisi Əysaning yenioğa kəlgən həliki Nikodim muurməkki bilən səbrə arilaxturuloğan huxbuy dora-dərmandin yüz jingqə elip, *uning bilən billə* kəldi. □ ■ ⁴⁰ Ikkiylən Əysaning jəsiti Yəhudiylarning dəpnə kılax aditi boyiqə dora-dərmanlarni qeqip, kanap rəhtlər bilən orap kepənlidi. ⁴¹ Əysa krestlängən yərdə bir baq bolup, baqning iqidə tehi heqkim

□ **19:36-37 «Uning bir tal səngikimu sundurulmaydu» — «Mis.»** 12:10, (LXX) , 12:46, «Qəl.» 9:12, «Zəb.» 34:20. **«Ular əzliri sanjiqan adəmgə qaraydu» — «Zək.»** 12:10.

■ **19:36-37** Mis. 12:46; Qəl. 9:12; Zəb. 34:20; Zək. 12:10.

■ **19:38** Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luğa 23:50; Yh. 12:42.

□ **19:39 «Burun bir keqisi Əysaning yenioğa kəlgən həliki Nikodim» — «Yuh.»** 3:1-15ni kəring. **«murməkki bilən səbrə arilaxturuloğan huxbuy dora-dərmandin yüz jingqə elip,...»** — xu qaoqdiki «jing» bəlkim 0.325 kilogram idi, xunga dora-dərmanlar 32 kiloqə idi. ■ **19:39** Yh. 3:1; 7:50.

yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi. □
⁴² Bu Yəhudiylarning həytining təyyarlik küni
 boləaqqa həm bu yərlik yəkin jayda boləanliki
 üqün, ular Əysani xu yərlikkə koydi.□

20

Əysaning tirilixi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luğa 24:1-12

¹ Həptining birinçi küni tang səhər, Magdallik Məryəm kəbrigə bardı wə kəbrining aqzidiki taxning eliwetilgənlikini kərđi.□ ■ ² Xunga u yügürginiqə kelip Simon Petrus wə Əysa səygən həliki muhlisning yenioğa kelip, ularoğa:

□ **19:41 «baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi»** — Injildiki baxqa bayanlardan enikki, bu kəbrə (yərlik) tax öngkür idi. «Heqkim xu yərgə koyulmioğan» boləaqqa, xu yər Təwrat qanuni boyiqə pütünləy «pakiz bir jay» (heq əlük tegip bakmioğan) dəp hesablinatti. □ **19:42 «Yəhudiylarning həytining təyyarlik küni boləaqqa,...»** — «həyt» bolsa «petir nan həyti». Uning birinçi küni bilən xabat küni ohxaxla xu küni kəq saət 6-də baxlinatti, xunga tezrək dəpnə qilinix kerək idi. □ **20:1 «həptining birinçi küni»** — yəni yəxənbə küni. «Magdallik Məryəm... kəbrining aqzidiki taxning eliwetilgənlikini kərđi» — kəbrə öngkür idi («Mat.» 27:60, «Luğa» 23:53). ■ **20:1** Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luğa 24:1.

— Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə qoyoqinini bilmiduk! — dedi. □ ■

³ Petrus bilən həliki muhlis taxkiriə qikip, kəbrigə karap yol aldi. ■ ⁴ Ikkiylən təng yügürüp mangdi, ləkin həliki muhlis Petrustin tez yügürüp, kəbrigə birinqi bolup yetip bardı. ⁵ U engixip iqiğə karap, kanap kəpənlərnin u yərdə yeyiklik turoqanlığını kərdi, ləkin iqkirigə kirmidi. ■ ⁶ Uningə əgixip kəlgən Simon Petrus yetip kelip, kəbrigə kirdi wə u yərdə yeyiklik turoqan kanap kəpənlərnı, ⁷ xundakla Əysanın bexiə oraloqan yaqliqnımu kərdi. Yaqlik kəpənlər bilən bir yərdə əməs, bəlki ayrim yərdə yəgəlik turatti. ■

⁸ Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərüp ixəndi □

⁹ (qünki ular uning ölumdin kayta tirilixining mukərrərliki həqqidə mukəddəs yazmılardiki

□ **20:2 «Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə qoyoqinini bilmiduk!»** — muxu ayəttiki «biz» ispatlayduki, İnjildiki baxqa «bayanlar»da eytiləndək, əslidə Məryəm bilən billə yənə baxqa ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2. «Luka» 23:54-24:1ni kərüng). ■ **20:2** Yh. 13:23; 21:7,20.

■ **20:3** Luka 24:12. ■ **20:5** Yh. 19:40. ■ **20:7** Yh. 11:44.

□ **20:8 «Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərüp ixəndi»** — «həliki muhlis» (Yuhanna) nemigə ixəndi? U xu kəpənlərnı wə yaqliqning xundak rətlik qoyulənlərini kərüp, Əysanın jəsiti ni həqkim oqrilimidi, bəlki u qoqum ölumdin tirildi, dəp ixəndi.

bexarətni tehiqə qüxənməytti). □ ■ 10 Xuning bilən ikkiylən öz turaloqulirioqa kaytixti.□

Əysaning Magdallik Məryəmgə kərünüxi

Mar. 16:9-11

11 Əmma Məryəm bolsa kəbrining sirtida turup yioqlawatatti. U yioqlap turup kəbrining iqigə engixip kariwidi, ■ 12 mana aq kiyim kiygən ikki pərixətə turatti; ularning biri Əysaning jəsiti qoyuloqan yərning bax tərpidə, yənə biri ayaq tərpidə olturatti.

13 Ular Məryəmdin:

— Hanim, nemixka yioqlaysən? — dəp soridi.

— Rəbbimni elip ketiptu, uni nəgə qoyoqanlikini biləlməywatimən, — dedi u ularoqa.

14 U xu sözlərni kilipla, kəynigə buruluwidi, Əysaning xu yərdə turoqanlikini kərđi. Lekin u uning Əysa ikənlikini bilmidi.■

15 Əysa uningdin — Hanim, nemixka yioqlaysən, kimni izdəysən? — dəp soridi.

Məryəm uni baqwən xu, dəp oylap:

□ 20:9 «uning ölümdin kayta tirilixi..» — grek tilida «uning elgənlərnin arisidin tirilixi...». «uning ölümdin kayta tirilixining mukərrərlik həkqidə mukəddəs yazmildiki bexarət...» — biz baxka yərlərdə kərsətkinimizdək, Təwrat-Zəburda Məsihnin ölümdin tirilixini kərsitidioqan nuroqun bexarətlər bardur. ■ 20:9 Zəb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35. □ 20:10 «Xuning bilən ikkiylən öz turaloqulirioqa kaytixti» — «öz turaloqulirioqa» grek tilida «əzliriningkigə» yaki «əzliriningkilərgə». ■ 20:11 Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqa 24:4. ■ 20:14 Mat. 28:9; Mar. 16:9.

— Təksir, əgər uni siz xu yərdin yətkiwətkən bolsingiz, kəyərgə kəyoqanlıkingizni eytip bərgəysiz. Mən uni elip ketimən, — dedi.

¹⁶ Məryəm! — dedi Əysa uningə.

Məryəm burulupla, ibraniy tilida:

— Rabboni! — dedi (bu söz «ustaz» degən mənidə).

17 Əysa uningq̃a: — Manga esilmioq̃in!
Q̃unki mən tehi atamning yenioq̃a qik̃midim.
Berip q̃erindaxlirimq̃a: Meni «Silərninq̃mu
Atanglarning, yəni mening Atamning, silərninq̃
Hudayinglarning, yəni mening Hudayimning
yenioq̃a qik̃imən!» dəydu, — dəp yətküzgin,
dedi. □ ■

¹⁸ Xuning bilən Magdallik Məryəm muhlislarnıng yenioqa berip, ularoqa: «Rəbni kərdüm!» dedi wə xundakla Əysa özigə eytkən u sözlərni ularoqa yətküzdi.■

Əysanin muhlisliyinə kərünüxi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luka 24:36-49

□ **20:17 «Əysa uningöa: — Manga esilmioqin!.. dedi»** — «manga esilmioqin!» yaki «manga köl tægküziwərmə». Keyinki sözlər buning mənisining «esilmioqin» ikənlikini enik kərsitidu. **«Berip kərindaxlirimöa: Meni «Silərningmu atanglarning, yəni mening atamning, silərning Hundayinglarning, yəni mening Hodayimning yenioqa qikimən!» dəydu, — dəp yətküzgin»** — Əysanın Magdallik Məryəmgə kərünüxi toqıruluk wə uningöa eytқан bu muhım sözliri toqıruluk «kox-umqə söz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **20:17** Zəb. 22:22; Mat. 28:10; Yh. 16:2; İbr. 2:11. ■ **20:18** Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luka 24:9.

¹⁹ Xu küni kəqtə, yəni həptining birinçi küni kəqtə, Yəhudiylardin kərkəşanlıqı üqün muhlislar yiqılqan öydə ixiklirini him taqıwaloqanidi; xu waqıtta, Əysa kelip ularning otturisida *kərünüp*, ərə turoqan haldə ularqə:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! — dedi. □ ■ ²⁰ Buni dəp, kollirini wə bikiqini ularqə kərsətti. Xuning bilən muhlislar Rəbni kərginidin xadlandi. ■ ²¹ Xunga Əysa ularqə yənə:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! Ata meni əwətkinidək, mənmu silərnə əwətimən, — dedi.■

²² Bu səzni eytkəndin keyin, u ularning üstigə bir püwləp:

— Mukəddəs Rohni qəbul qilinglar. ²³ Kimning gunahlırini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm qilinidu; kimning gunahlırini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu!

□ **20:19** «**Silərgə hatirjəmlik boləqay**» — ibraniy tilida «Xalom ələykum!» degən söz bilən ipadilinidu, ərəb tilida «əssalamuələykum». ■ **20:19** Mar. 16:14; Luqa 24:36; 1Kor. 15:5. ■ **20:20** Yh. 16:22. ■ **20:21** Yəx. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqa 4:18; Yh. 17:18.

— dedi. □ ■

Əysaning Tomaska kərinüxi

²⁴ Əmma on ikkiylənnin biri, yəni «qoxkezək» dəp ataloqan Tomas Əysa kəlgəndə ularning yenida əməs idi. □ ²⁵ Xunga baxka muhlislar uningqə:

— Biz Rəbni kərduq! — deyixti. Ləkin Tomas ularqə:

— Uning qollirida mihlarning izini kərmigüqə, mihlarning izioqə öz barmiqimni wə biqiniqə öz qolumni tikip bəqmioquqə, hərgiz ixənməymən, — dedi.

²⁶ Səkkiz kündin keyin, muhlislar yənə xu öy iqidə jəm bolqanda, Tomasmu ular bilən billə idi. İxiklər takaklik tursimu, Əysa kelip ularning arisida turup:

— Silərgə aman-hatirjəmlək bolqay! — dedi.

²⁷ Andin u Tomaska:

□ **20:23 «Kimning gunahlrini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm kilinidu; kimning gunahlrini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu!»** — bu rosullarning kixiləring gunahını toluk kəqürüm kilix hokukı bar, dēgənlik əməs. Undak hokuk pəkət Hudaqla təwədur. «Mat.» 16:19 wə 18:18ni kəring. Bizningqə, bu «gunahlarni kəqürüm kilix» jamaətning tərtipigə baqlıktur. Eqlir gunah sadir qiləqan etiqadqlar jamaətkə katnixiwərmdu? Rəbbimiz «Mat.» 18:15-20də bu məsilə toqruluk əmr beridu; bu əmr boyiqə jamaətning gunah sadir qiləqan əmma towa qilmioqan qerindaxlrini jamaəttin qikirix hokukı bardur. «Korintlqlarqə (1) wə (2)»diki «qox-umqə sez»imizni kəring, bolupmu «2Kor.» 2:11 toqruluk qüxəndürüximizni kəring. ■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18.

□ **20:24 ««qoxkezək» dəp ataloqan Tomas»** — grek tilida ««Didimus» dəp ataloqan Tomas».

— Barmikıngni bu yergə təgküzüp, kolliriməğa qara. Qolungni uzitip, bikiniməğa tikip, gumanda bolmay, ixəngüqi boləyin! — dedi.■

²⁸ Tomas uningəğa: — Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən! — dəp jawab bərdi.□

²⁹ Əysa uningəğa:

— Meni kərgənliking üqün ixənding. Kərməy turup ixəngüqilər bəhtliktur! — dedi.■

Uxbu kitabning məksiti

³⁰ Əysa muhlislirining aldidə bu kitabta hatirilənmigən baxkə nuroqun möjizilik alamətlərnimu kərsətti. ■ ³¹ Ləkin muxular silərnə Əysanın Məsih, xundaklə Hudanın Oqlı ikənlikigə ixənsun həm bu arkilik *uningəğa* etikad kılıp, uning nami arkilik həyatlikkə erixsun, dəp yezildi.

21

Əysanın yəttə muhlisioğa kərünüxi

¹ Bu ixlardın keyin, Əysa Tiberiyas dengizining boyidə muhlislirioğa yənə bir kətim kəründi. Uning bu kətimki kərünüxi mundaq boldi:□

² Simon Petrus, «qoxkezək» dəp ataloğan Tomas,

■ **20:27** 1Yuha. 1:1. □ **20:28** «**Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən!**» — grek tilidə «Mening Rəbbim həm mening Hudayim!». Həzir bərlək muhlislar Məsihnin toluq saləhiyitini tonup yətkənidi. ■ **20:29** 1Pet. 1:8. ■ **20:30** Yh. 21:25. □ **21:1** «**Tiberiyas dengizi**» — Galiliyədə bolup, «Galiliyə dengizi» wə «Hinnəsərət kəli» dəpmu atilidiğan qong kəldur.

Galiliyadiki Kanalik Nataniyəl, Zəbədiyning oqulliri wə baxqa ikki muhlis billə idi.■ ³ Simon Petrus:

Mən belik tutkili barimən, — dedi.

Kəpqilik:

Bizmu sən bilən billə barimiz, — deyixti.

Ular taxkiriya qikip, kemigə olturdi, lekin xu bir keqə heqnərsə tutalmidi. ⁴ Tang atay deginidə, Əysa kiroqakta turatti, birak muhlislar uning Əysa ikənlikini bilmidi. ⁵ Xunga Əysa:

— Balilar, silərdə yegüdək bir nərsə yokku? — dəp soridi.

— Yok, — dəp jawab bərdi ular.□

⁶ Əysa ularə — Torni kemining ong tərəpigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər, — dedi. Xuning bilən ular torni *xu yaxqa* taxlap, xundak kəp belik tuttiki, hətta torni tartip qikiralmay qaldi.□ ■ ⁷ Əysa səygən muhlis Petruska:

— Bu Rəbku! — dedi.

Simon Petrus uning Əysa ikənlikini anglap, tonini əzigə yəgəp (qünki *belining asti* yalingaq idi) əzini dengizə taxlidi.■ ⁸ Kiroqaktin anqə yirak əməs bolup, təhminən ikki yüz gəz yiraklıqta boləqqa, qaloqan muhlislar belik bilən toloqan torni tartip kikiq kemisi bilən kiroqakka kəldi.□

■ 21:2 Mat. 4:21; Mar. 1:19; Yh. 1:46. □ 21:5

«**silərdə yegüdək bir nərsə yokku?**» — grek tilida «belik tut-tunglarmu?» degənni puritidu. □ 21:6 «**Torni kemining ong**

təripigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər» — Galiliyə dengizidiki beliklar kündüzi dengiz astioqə quxüwalidioqini tūpəylidin, xu waqıtta belik tutux zadi mumkin əməs idi.

■ 21:6 Luka 5:4, 6, 7. ■ 21:7 Yh. 13:23; 20:2. □ 21:8

«**təhminən ikki yüz gəz**» — yüz metrək.

⁹ Ular kiroqakka qikkanda, xahardin yekiloqan, üstidə belik koyukluk gulhanni wə nanni kərđi.

¹⁰ Əysa:

— Əmdi tutqan belikınglardin əkelınglar, — dedi.■

¹¹ Simon Petrus *kemigə* qikip, torni kiroqakka tartip qikardi. Tor qong beliklar bilən toloqan bolup, jəmiy bir yüz əllik üq belik bar idi. Belik xunqə kəp bolqini bilən, tor yırtılmıqanıdı. □

¹² Əysa:

— Kelinglar, naxta kilinglar, — dedi. Muhislarning iqidin heqkim uningdin:

— Sən kim bolisən? — dəp soraxka petinalmıdı. Qünki ular uning Rəb ikənlıkını bildi. □ ¹³ Əysa nanni əkilip ularəqə bərđi həm beliklarnımu xundak kıldı. ¹⁴ Mana bu Əysanın əlgəndin keyin tirilip, əzini muhlislirioqə üqinqi kətim ayan kılıxi idi.□

Əysanın Petrusning əzidin üq kətim tenixidin keyin uni əsligə kəltürüxi

■ **21:10** Luka 24:41. □ **21:11** «Belik xunqə kəp bolsımu, tor yırtılmıqanıdı» — buning əhmiyiti toqırluk «koxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. □ **21:12** «Muhislarning iqidin heqkim uningdin: — Sən kim bolisən? — dəp soraxka petinalmıdı. Qünki ular uning Rəb ikənlıkını bildi» — Rəb Əysa ularəqə tonux bolqan kiyapəttin baxka birhil kiyapəttə ularəqə kərüngən bolsa kərək. □ **21:14** «Əysanın əlgəndin keyin tirilip» — grek tilida «Əysanın əlgənlər iqidin tirilip,...». «**əzini muhlislirioqə üqinqi kətim ayan kılıxi**» — bəlkim on birəylənnin jəm bolqan waktida ularəqə nisbətən üqinqi kətimki kərünüxini kərsitidu.

15 Ular naxta qilqandin keyin, Əysa Simon Petrustin:

— Yunusning oqli Simon, sən meni bulardinmu qongkur səyəmsən? — dəp soridi.

— Xundak Rəb, mening seni səyidiqanliqimni sən bilisən! — dedi Petrus.

Əysa uningqa:

Undakta, qozilirimni otlitip baq! — dedi.□

16 U ikkinqi ketim yənə uningdin:

— Yunusning oqli Simon, meni səyəmsən? — dəp soridi.

Petrus yənə:

— Xundak, Rəb, mening seni səyidiqanliqimni bilisən, — dedi.

Əysa uningqa:

— Undakta, qoylirimni baq, — dedi.□

17 Üqinqi ketim uningdin yənə:

□ **21:15 «Yunusning oqli Simon»** — «Yunus» — grek tilida wə ibraniy tilida «Yonah» (ərəbqə «Yunus»). Bəzi kona kəqürmilərdə «Yuhanna» deyilidu. **«meni bulardinmu qongkur səyəmsən»** — muxu soalda «bular» kimni bildüridu? Bizningqə əyni yərdə turoqan baxka muhlislarni kərsitidu. «Qoxumqə söz»imizdə yənə tohtilimiz. **«mening seni səyidiqanliqimni sən bilisən!»** — «səyidiqanliqim» muxu yərdə adəttə «dost tutux» degən bir peil bilən ipadilinidu. Bu sözning mənisi grek tilidiki «səyux»tin ajiz boləqəqə, bəzi alimlar Petrusning sözi «mening sanga boləqan muhəbbitimni «səyux» degili bolmaydu, pəkət «dost tutux» degili bolidu» degəndək kiqik peillikni bildüridu yaki bolmisa Petrusning özining Əysaqə boləqan muhəbbitigə gumanı barliqini bildüridu, dəp qaraydu. Biz bu kəzqaraxka qayilmiz.

□ **21:16 «...Rəb, mening seni səyidiqanliqimni bilisən»** — «səyidiqanliqim» degən söz -15-ayəttikidək «dost tutux» degən peil bilən ipadilinidu.

— Yunusning oqli Simon, meni sōyāmsən? — dēp soridi.

Petrus Əysaning ūqinqi kētim əzidin: «Meni sōyāmsən?» dēp soriōanlikioḡa kōngli yerim bolup:

— Rəb, sən həmmi bilisən, seni sōyidiōanlikimnimu bilisən, — dedi.

Əysa uningōa:

— Undakṡa, qoylirimni otlat. □ ■ 18 Bərhək, bərhək, sanga xuni eytip qoyayki, yax waktingda belingni əzüng baqlap, kəyərgə baray desəng xu yərgə mangatting; ləkin yaxanoḡanda, kolliringni uzitisən wə baxḡa birsi seni baqlap, sən halimaydiōan yərgə elip ketidu, — dedi. □ ■

19 Əysa bu sōzni Petrusning ḡandak əlūx arkilik Hudaḡa xan-xərəp kəltüridiōanlikini enik bildürūx ūqūn eytti. Andin, uningōa yənə: — Manga əḡəḡküqi bolōin, — dedi. ■

20 Petrus kəynigə burulup, Əysa sōyidiōan muhlisning əḡixip keliwatḡanlikini kərḡi (bu muhlis kəḡlik tamakṡa Əysaning ḡuḡiqioḡa yōlinip: «I

□ 21:17 «Yunusning oqli Simon, meni sōyāmsən?» — «sōyāmsən» — Əysa bu kētim «sōyūx»ni bildürūx ūqūn (15-ayəttiki) «dost tutux» dēḡan peilni ixlitidu. «**Rəb, sən həmmi bilisən, seni sōyidiōanlikimnimu bilisən**» — bu ayəttiki «sōyāmsən?» wə «sōyidiōanlikim» ikkisi yukirida tilōa elinōan «dost bolux» dēḡan peil bilən ipadilinidu. ■ 21:17 Yḡ. 16:30. □ 21:18 «**yaxanoḡanda, kolliringni uzitisən wə baxḡa birsi seni baqlap, sən halimaydiōan yərgə elip ketidu**» — bəzi kona tarihlar boyiqə, rosul Petrus ahirda Rəbbi Əysadək krestləngən (Rim xəḡiridə). ■ 21:18 Yḡ. 13:36; Ros. 12:3; 2Pet. 1:14. ■ 21:19 2Pet. 1:14.

Rəb, seni tutup beridiolan kimdu?» dəp soriolan muhlis idi). □ ■ 21 Petrus uni kərüp, Əysadin: — I Rəb, bu adəm keyin kəndək bolar? — dəp soridi.

22 Əysa uningola: — Əgər mən qayta kəlgüqə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?! Manga əgəxküqi boləyin, — dedi.

23 Buning bilən kərindaxlar arisida «Həlikə muhlis əlməydu» degən gəp tarkaldi. Ləkin Əysa Petruska: «U əlməydu» demigənidi, bəlki pəkət: «Əgər mən qayta kəlgüqə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?!» degənidi.

Hatimə

24 Bu ixlərola guwahlik bərgüqi həmdə bu ixlarni hatiriligüqi ənə xu muhlistur. Uning guwahlikining həkikət ikənlikini bilimiz.■

25 Əysa bulardin baxka nuroqun ixlarnimu kəloqanidi; əgər ularning həmmisi bir-birləp yeziləqan bolsa, meningqə yeziləqan kitablar pütkül aləmning əzigə siqmaytti! ■

□ 21:20 «Petrus kəynigə burulup, Əysa səyidiolan muhlisning əgixip kəliwatqanlikini kərđi..» — yukirida eytkinimizdək, «Əysa səyidiolan muhlis» rosul Yuhannadır. ■ 21:20 Yh. 13:23; 20:2; 21:7. ■ 21:24 Yh. 19:35. ■ 21:25 Yh. 20:30.

Mukeddes Kalam (yāngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5